

వివేకానంద గీతావళి

గ్రంథకర్త

కడియాల సుబ్బన్నశాస్త్రి

ప్రచురణ:

రామకృష్ణ గ్రంథమండలి.

20/390, ఏలూరు రోడ్డు,

విజయవాడ.

బెజవాడ, ఆంధ్ర గ్రంథాలయ ముద్రాక్షర కాలయందు
ముద్రింపబడియె

1949

{ కెల. ద. 1-0-0

అభినందనము

బ్రహ్మశ్రీ కడియాల సుబ్బన్న శాస్త్రిగారు వ్రాసిన వివేకానంద గీతావళి, అను గ్రంథము నామూలాగ్రముగాఁ జూచితిని. రామకృష్ణ పరమహంసయెడలను, వానిశిష్యుడగు వివేకానందుని యెడలను, నాయరువురి బోధలయెడలను నీ కవివర్ణులకుఁగల గాఢానురాగము నీగ్రంథము వెలయుంచుచున్నది. మహాపండితులకు సైత మగమ్యములగు మహత్తరవేదాంత విషయములను స్త్రీ బాల వృద్ధముగ నందఱును జదువుకొనుట కనువగునట్టులఁ దేటతెల్లమొనర్పఁగల వీరిలేఖని కొనియాడఁదగినది. ప్రథమ ప్రయత్నమగుట ధార యెడనెడఁ గొంచెము కుంటువడినను మొత్తముపై మెచ్చుకోలునకుఁ దగ్గది. పెద్దవిషయమును జిన్న మాటలలో సులభగ్రాహ్యముగఁజెప్పెడునట్టిదియే నవయుగమున ముఖ్యముగాఁ గవులకు వలయు సామర్థ్యము. అట్టి సామర్థ్యము వీరిలోమెండుగాఁ గన్పట్టుచున్నది. ఇట్టి వేదాంతవిషయక గ్రంథములనురచియించుటకు వలయు నాయురారోగ్యైశ్వర్యాదులను భగవంతుఁడు వీరికిఁ బ్రసాదింపవలెనని కోరుచున్నాడను.

గొడుగువేట.
మచిలీపట్టణము
14—6—49, }

అద్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామి.

శ్రీ వివేకానంద స్వామి

శ్రీరామకృష్ణ పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీనివేకానందాయ నమః

శ్రీ నివేకానంద గీతావలి

—:ప్రశంస:—

సీ. శ్రీకృష్ణ భగవాను శేనుషీవిభవంబు
శ్రీరామ చంద్రుని శీలపటిమ
బుద్ధ దేవునియొక్క బోధనాపద్ధతి
శంకరాచార్యుని జ్ఞానదీప్తి
ప్రహ్లాదబాలుని భక్తిప్రభావంబు
శ్రీకృష్ణచైతన్య చిద్విలాస
మంజనాతనయుని యమలసేవాసక్తి
కైస్తవమహనీయు కరుణబోధ

తే గీ. ఇట్టియోగ్యత లెన్నియో పట్టువడఁగ
రామకృష్ణ పరమహంస సేనుమలర
నవతరించెను జ్ఞానియై యవనియందు
సర్వమతముల సారంబు చక్కఁబఱుప.

శ్రీ దా గీ త ము

ఆ. గీ. ఆతని ప్రియశిష్యుఁడౌ వివేకానంద
దేవుఁడున్న యెడలఁ దెలియఁగా వ
లెనను దీక్షగలిగి మనమునఁ జింతించి
గురునిబోధ వినఁగఁగొనెను దీక్ష.

తే. గీ. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషల నభ్యసించి
సకలశాస్త్ర పురాణము ల్బదివి చదివి
వేద వేదాంతములనెల్ల విశదముగను
దనివితీరఁగ నర్థంబు దఱచితెఱచి

తే. గీ. మతములన్నిటి సారంబు మదినెఱింగి.
గురువుచేసినబోధను బరులకెల్ల
నిరుపమాన సుధాధార నెఱుకఁ జేయ
దివ్యసుందరమూ ర్తియై తేజరిల్లి

తే. గీ. దేశదేశముల్ తిరిగి యుత్తేజమలర
మధుర గంభీర వాక్కులు మదినినాట
గురుని సందేశమును దెల్పెఁ గోర్కెమీర
భారతావని పృథ్విలో వన్నె కెక్క.

ఉ. బాహ్యప్రపంచ జీవనమె పావనమంచు యథార్థ తత్వమున్
గ్రాహ్యముగాక భోగముల కాలము వ్యర్థముచేయుచున్
సదా

యేహ్యతతోడ హిందువుల నెప్పుడును గను నన్య
జాతులన్

సహ్యత గల్గి చూచెగడు శాశ్వతమైన పథంబుఁజూపియున్.

తే. గీ. అమెరికా ముఖ్య పట్టణ మందు నాడు
 సకల మతబోధకుల సభ సాగియుండ
 హైందవ మతబోధకుడు గా నచటికేగి
 వేద వేదాంత సారంబు విశదపఱచి

తే. గీ. యన్నిమతముల సారంబు నదియ యనుచు
 గాంధికపుఁ బ్రమాణములు గ్రాహ్యపఱచి
 జీవసేవయె పరమార్థసేవ యనుచు
 నాత్మ పరమాత్మ ప్రతిబింబ మనుచుఁ దెలిపి

తే. గీ. జనుల హృదయ సీమలయందుఁ జక్కనైన
 స్వేచ్ఛ చక్కగ నెలకొల్పి భీతిమాన్పి
 దీన భావంబు విడనాడి తేజమలర
 సచ్చిదానంద మూర్తులై జనులు భువిని

తే. గీ. జీవయాత్రను గడుపుట శ్రేయమనుచు
 బోధచేసెను సభ్యు లామోదమంద

చ. అరిగియు దేశదేశములయందలి పల్లెలఁ బట్టణంబులన్
 దఱుగని వేదసూక్తులు సదా వెదచల్లుచు సజ్జనావళిన్
 గరముఁ దరింపఁ జేసియు సఖావళితోడను శిష్యకోటితోన్
 మఱలెను మాతృభూమి కసమాన యశంబుఁ గడించి
 వేడ్కతోన్.

ఉ. భారతభూమియందు మతభావమున్నియుఁ దారుమూర్ఖులై
 కూరముగా జనంబు కులరోషముతోఁ గలహించు
 చుండెఁ గా
 వారికి సత్యముం దెలుప వాదనఁ జేసియు బోధఁజేసియున్
 సారముఁజూపి వేదముల శాంతినిగూర్చి వివేక నందుఁడున్.

తే. గీ. స్వామి యాంగ్లభాషను వ్రాసెఁ బద్యములను
 వానిఁ గొన్నిటిఁ దెనిగించి వ్రాసినాఁడఁ
 దేట గీతములో వానిఁ దేటపడఁగ
 భాషయందలి దోషము ల్పాటిగొనక
 భావములను గ్రహింప మత్పార్థనంబు.

తణుకు } కడియాల సుబ్బన్నశాస్త్రి
 1- 2- 43 } రిఘైర్డు, బోర్డువైస్యూక్తులు టీచరు. తణుకు.

నిర్వాణ షట్కము

(కీర్తితములు)

మనసునేనుగాను మఱి బుద్ధియునుగాను
అహముగాను చిత్త మటయఁగాను
మేనుగాను నేను మేని మార్పులుగాను
శ్రవణ జిహ్వ ఘ్రాణ చక్షురిందిరి
యములు గాను వాయు వాకాశ మగ్నియు
జలము పృథ్విభూత చయముగాను
ఆత్మ నేనె సచ్చిదానంద మూర్తిని
నేనతండ నతడునేనె సుమ్మి!! (శివోహం శివోహం) 1

(కీర్తితములు)

ప్రాణశక్తి పంచ ప్రాణశక్తులుగాను
దేహ వస్తువులను దేనిగాను
కోశ పంచకంబు లేశమైననుగాను
జ్ఞానకర్మలకును సాధ్యపడను
తలపనేను సచ్చిదానంద మూర్తిని
నేనతండ నతడు నేనె సుమ్మి!! (శివోహం శివోహం.) 2

(గీతమాలిక)

విముఖ సుముఖత్వ భావము ల్వేదకలేవు
అహ మనూయత గుణములు నటయ లేవు
ధర్మ మోక్షమార్గములును దఱికిరావు
కోర్కెనేనుగాను మఱియు కోర్కెదీర్చు

వస్తు సముదాయమును గాను వాస్తవముగ
 సచ్చిదానంద మూర్తినై జగతియందు
 వెలయుచుంటిని గాంచు డో విబుధులార!
 నేనతండను నాతండు నేనెసుమ్మి!! (శివోహంశివోహం)3

(గీతమాలిక)

పాప పుణ్యంబు సుఖదుఃఖ భావములును
 దేవళంబును బూజయు దేశయాత్ర
 గ్రంథ రాజంబు లేవియు గానునేను
 భోగమును భోగవస్తువు భోగ కర్త
 వీరియం దెవ్వరినిగాను వెదకిచూడ
 సచ్చిదానంద మూర్తినై జగతియందు
 వెలయుచుంటిని గాంచు డో విబుధులార!
 నే నతండను నాతండు నేనెసుమ్మి!!(శివోహంశివోహం)4

(గీతమాలిక)

లేదుమృత్యువు నాకెప్పు లేదుకులము
 మరణ భయమును శూన్యంబు మదినినాకు
 జన్మ లేదు నాకెప్పు డీ జగతియందు
 తల్లిదండ్రులు మిత్రులు దలప లేరు
 చుట్టములు గూడ నెచ్చటఁ జూడ లేరు
 గురువు శిష్యులు నాకెందు గూడ లేరు
 సచ్చిదానంద మూర్తినై జగతియందు
 వెలయుచుంటిని గాంచు డో విబుధులార!
 నేనతండను నాతండు నేనెసుమ్మి!!(శివోహంశివోహం) 5

య తీ శ్వ రు ని గీ త ము

(గీతమాలిక)

ఇందిరియంబులు నన్నంట వెపుడు సుమ్మి
ముక్తిగాను నేనెవరికి బోధపడను
హద్దురూపముల్ నాకెప్పు నడ్డులేవు
కాల మావరణాలు నన్నుగట్టలేవు
అన్నివస్తువులందు నే నమరియుంటి
జగతి కాధారముగ నేను జాలియుంటి
సర్వమును నిండియుంటిని జగతియందు
సచ్చిదానంద మూర్తి నై జగమునందు
వెలయుచుంటిని గాంచు డో విబుధులార!
నేనతండను నాతండు నేనెసుమ్మి!!(శివోహం శివోహం)6.

య తీ శ్వ రు ని గీ త ము

(గీతమాలిక)

కామకాంచన కీర్తులఁ గాంక్ష దెల్పు
వేడినిట్టూర్పు లెచ్చట వినగలేమొ
జ్ఞాన మానంద సత్యము ల్పరసగతిని
బొఱుచుండునో సెలయేటి తీరునెపుడు
సాంద్రకాంతారసీమల సందునఁ గడు
వ్యాప్తిజెంది నట్టి చదును బయలులందు
గాలిచొఱనట్టి పర్వత గహ్వరముల
లోకరోదన వినరాని లోకమందు

శాంతి నెల కొన్నయట్టి మాప్రాంతములను
నిట్లు గానంబు వినబడె నట్లుగాన
హెచ్చు గాత్రంబుతో ధృతిపెచ్చు పెరుగఁ
దాపసోత్తమ! ఓమృతత్సదనుచుబాడు.

1

(గీతమాలిక)

త్రించివేయుము నిన్ను బంధించుగొలుసు
లను మెఱుగు పసిడివియైన నినుపవైనఁ
బ్రేమయు నసూయతయు నింకఁ బెక్కుమంచి
చెడ్డ జంటగుణంబులు చివరకెపుడు
బంధ కారణములగుచు బాధఁగూర్చు
దాను బానిసగా నెంచుమానవుండు
నిజముగా బానిస యగుట నిశ్చయంబు
శిక్షరక్షణ వానికి స్వేచ్ఛనీవు
పసిడి గొలుసు బంధింపఁగ బలముతక్కు
వనుచు నెంచియు నద్దానినంతవిడువ
కూడదు మనము ఖండింపకుండ నెపుడు
హెచ్చుగాత్రంబుతో ధృతి పెచ్చుపెరుగఁ
దాపసోత్తమ! ఓమృతత్సదనుచుబాడు.

2

(గీతమాలిక)

అంధకారము నీయందు నంతమంద
జ్ఞానభానుని వెలిగించు మానసమున
జ్ఞానియగు సద్గురువు నీకుఁ జాలినంత
జ్ఞానమిడి అంధకారము సమసిపోవఁ

దగినసాయంబుఁజేయును దారిఁజూపి
 జ్ఞాన శూన్యుడు గురువైన సరిగనిన్నుఁ
 గొటివి దయ్యము రీతిని గొటివిఁజూపి
 కటికచీకటి లీళ్ళును గరుణలేక
 జననమొందినపిమ్మటఁ జావుగల్గి
 మఱల జన్మంబుగల్గుట మఱవవలదు
 జీవునకు జన్మహేతువు జీవితంబు
 జీవితాశను సంతృప్తిజేయు మీవు
 ఆహముఁగెల్పఁగ నన్నియు నంతరించు.
 లోనుగాకుము దేనికి దీనిఁదెలిసి
 హెచ్చుగాత్రంబుతో ధృతిపెచ్చుపెరుగఁ
 దాపసోత్తమ! ఓమృతత్సదనుచుబాడు.

3

(గీతమాలిక)

విత్తులను జల్లు నాతడె సొత్తుదీయు
 గారణము ఫలమును నిచ్చి తీరవలయు
 మంచి ఫలితము దెచ్చును మంచికర్మ.
 చెడ్డకర్మము తెచ్చును జెడ్డఫలము.
 ధర్మమును దప్ప నేరికి దరముగాదు
 జీవుడు శరీరమును ధరించిన నతండు
 బంధమునుగూడ ధరియింప వలయు ననుచుఁ
 బల్కిరి ఋషులు మున్నది వాస్తవంబు
 ఆత్మనాను రూపంబుల కవలనుండు.

స్వేచ్ఛతోగూడి యెప్పుడు స్థిరముగాను
అదియెనీవని తెలిసియె హాయిపొందు.
హెచ్చుగాత్రంబుతో ధృతి పెచ్చుపెరుగఁ
దాపసోత్తమ! ఓమృతత్సదనుచుఁబాడు.

4

(గీతమాలిక)

తల్లిదండ్రుల బిడ్డలఁ దలచుచుండు
భార్యమిత్రులప్రేమను బడయుచుండు
వ్యర్థమగు కలలఁ గనెడు వ్యర్థలెపుడు
సత్యమును గాంచనేరరు జగతియందుఁ
దండి యెవ్వరికాతఁడు దలచిచూడ?
బిడ్డ యెవ్వరికాతఁడు పెంచిచూడ?
నాతఁడెవ్వరిమిత్రుఁడు ప్రీతిఁజూడ?
నెవనిశత్రువాతం? ఊకఁడె యయియుండ
నన్నిజీవకోటులయందు నాత్మయొకఁడె
గాన నితరమేదియులేదువానికంటె
నతఁడె నీవని తెలియుము హాయిపొంద
హెచ్చుగాత్రంబుతో ధృతి పెచ్చుపెరుగఁ
దాపసోత్తమ! ఓమృతత్సదనుచుఁబాడు.

5

(గీతమాలిక)

స్వేచ్ఛగలిగి యొకండె నిజేచ్ఛ గలడు
అతఁడె నామరూప రహితమైన యాత్మ
అతఁడె పఱగును జ్ఞాతగా నతనియందె
మాయయనునది పొడగట్టు మఱియుఁగూడ

స్వప్నతుల్య మతనికి నీ జగతియగుట
నతఁడు దానికి సాక్షియై యలరుచుండె
నతఁడె ప్రకృతియు జీవాత్మలగుటఁ దోచు
నతఁడె నీవని తెలియుము హాయి నొంద.
హెచ్చుగాత్రంబుతో ధృతి పెచ్చు పెరుగఁ
దాపసో త్తమ! ఓమృతత్సదనుచు బాగు.

6

(గీతమాలిక)

నీవుగోరిన స్వేచ్ఛను నిజముగాను
నెట్టిలోక మైననుగాని యిద్దిగాని
యిడగఁజాలదు నీకంచు నెంచుమెపుడు
గ్రంథములు దేవశంబులు గడకు నీకు
నిడగఁ జాలవు స్వేచ్ఛ నొకించుకైన
నీవు పట్టిన బంధమే నిన్నులాగు
విడువఁ బట్టును దుఃఖంబు విడుచునిన్ను
హెచ్చుగాత్రంబుతో ధృతి పెచ్చు పెరుగఁ
దాపసో త్తమ! ఓమృతత్సదనుచు బాడు.

7

(గీతమాలిక)

శాంతి గలిగి ముందురుగాక జనులు భువిని
నన్యజీవికి నేనెప్పు హానిజేయ
నూర్ధ్వ పాతాళలోకము లుండుచోట్ల
గలవు జీవకోటులు పెక్కు కడకు నఁదు
నుండు నాత్మయు నేనుగా నుంటసుమ్మి

స్వర్గ పాతాళ మర్త్య ప్రసంచములను
 నట్టి లోకజీవితముల నెట్టివెచి
 యాశ భయముల రెంటికి నావలుంటి
 ననుచుఁ బలుకుము నీవెప్పు హర్ష మొప్పు
 బంధములఁ ద్రుంచి వేయంగఁ బోయిపడుము
 హెచ్చుగాత్రంబుతో ధృతి పెచ్చుపెరుగఁ
 దాపసోత్తమ! ఓమ్ తత్సదనుచు బాడు.

8

(గీతమాలిక)

దేహ మావశ్యకము నీకు దీరిపోవ
 జావు బ్రతుకుల నీవెప్పు సరకుగొనవు
 ముంచినను గర్మ దానిని ముంచుగాక
 పూజచేసిన దానిని బొగడుచున్న
 దన్నుచుండిన దానిని దగదటంచు
 నొరునితో బల్కుకుండు మీ! ఓర్పుగలిగి
 పొగడఁ బడు వాడును మఱియుఁ బొగడతయును
 భూషణకుఁ దగువాడును భూషణయును
 నొక్క యాత్మయేగాని వేరొకటిలేదు
 దూషణయు భూషణయు గూడ దుదకునొక్క
 దేహమునకు జెందునుగాని తెలిసికొనగ
 నాత్మ కెప్పుడు జెందనినగును జుమ్మి
 కాన శాంతితోడను ముక్తి గాంచుమీవు
 హెచ్చు గాత్రంబుతో ధృతి పెచ్చుపెరుగ
 దాపసోత్తమ! ఓమ్ తత్సదనుచు బాడు.

9

గీతమాలిక

వాంఛ కామము కీర్తి యువతులచోట
 స్థానమే లేకయుండును సత్యముచకు
 ప్రీతి భార్యగా నూహించు మాచవుండు
 భువిని పరిపూర్ణభావంబుఁ బొందలేడు
 తనది యనఁదగు వస్తు వీ ధరణియందు
 నెంత కొంచెముగానున్న సంతవలకు
 గోధ మతనిని బంధించి కుంగదీయు
 నపుడు మాయను దాటలే డతడు సుమ్మి!
 గానదానిని విడనాడఁబూనవలయు
 హెచ్చుగాత్రంబుతో ధృతి పెచ్చుపెరుగఁ
 దాపసో త్తమ! ఓమృతత్సదనుచుబాడు.

10

(గీతమాలిక)

గృహమనునది నీకుండినకీడుగల్లు
 నెట్లుగేహము నీ కిరవీయఁజాలు?
 పసిరిక తలంబె మెత్తనిపాన్పునీకు
 నాకసము నీకుఁ గప్పుగా నమరియుండు.
 నుడికిన నుడకనున్నను నూరక లభి
 యించునది నీకు నాహారమంచుఁగొనుము!
 తన్నుదాను దెలిసికొనఁదగినదగుట
 నాత్మఘనమైనదగుచు నొప్పారునెపుడు
 దాహ మాహారములు దానిదరికిఁజేరి
 దానిలేశముఁ జెరుపంగఁబూనలేవు

ఏఱుపాఁతెడువిధమున నెపుడునీవు
 స్వేచ్ఛతోఁగూడి విహరించు పృథ్వియందు
 హెచ్చుగాత్రంబుతో ధృతిపెచ్చుపెరుగఁ
 దాపసోత్తమ! ఓమృతత్సదనుచుబాడు .

11

(గీతమాలిక)

స్వల్పసంఖ్య గలజనులుసత్యమరయఁ
 గలరుగాని యితరులు ని న్నలసభావ
 ము గలిగి పరిహసించుదుమూర్ఖులగుచు
 గాని మహనీయుడవు నీవు గానదానిఁ
 కెట్టిలక్ష్యముఁజూపకు మెపుడుఁగూడ
 జనులు వసియించుచోట్లకు జనియు నీవు
 వారి యఁధకారంబును వమ్ముజేసి
 జ్ఞానమిచ్చియు వారికి సాయపడుము
 స్వేచ్ఛనొందినవాడవై చింతలేక
 బాధవలని భయములేక పడయు విషయ
 భోగములను వాంఛయులేక పూర్తిగాను
 వీనిరెంటికి దూరమై వెడలిపోమ్ము.
 హెచ్చుగాత్రంబుతో ధృతి పెచ్చుపెరుగ
 దాపసోత్తమ! ఓమృతత్సదనుచుబాడు.

12

(గీతమాలిక)

కర్మశక్తులు క్రమముగా ఖర్చుపడగ
 స్వేచ్ఛ నాత్మకుఁ జేకూర్చుఁ జివరవలకు

జన్మయనునదిలే దెప్పుజగతియందు
నేను, నీవును, దేవుడు, మానవుండు.
నిజముగాలేమనుచు నెంచు నిశ్చయముగ
నేనె యంతయునైతిని నిజముగాను
నేను గానంతయును గూడఁగానఁబడును
అంత నానందరూపమై యలరుచుండు
నదియె నీవంచుఁదెలియుము హాయి నొంద
హెచ్చు గాత్రంబుతో ధృతి పెచ్చుపెరుగఁ
దాపసోత్తమ! ఓమౌతత్సదనుచుఁబాడు.

13

కాంత్రిగీతము

(గీతమాలిక)

అదిగో! చూడుము దాని యనంత బలము
శక్తిగాదది మఱిమహాశక్తిగాని
కటికి చీకటిలో నుండు కాంతియదియె
అమితకాంతిలో నుండెడు తిమిర మదియె
వెల్లడికి రాని యానందవేశ మదియె
అనుభవింపఁ బడని దుఃఖ మదియెసుమ్మి
జీవితముగాని శాశ్వత జీవితమదె
ఏడ్వఁబనిలేని మరణము నెంచనదియె
దుఃఖ మానందమును గాదు తుదకునదియుఁ
వానిరెంటికి మధ్యను వఱలునదియుఁ
బవలు రేయియుఁ గా దదివాస్తవముగ
వానిరెంటికి సంధియై వఱలుచుండు

గానమునకు మాధుర్యము కలుగజేయు
నట్టి విశ్రాంతిగా నుండునదియు దలపఁ
బావనమగు కళకు మధ్య వాస్తవమగు
నావిరామ మనునదియె యదియు నగును.

అద్దినంభాషణ సమయమందు మధ్య
గలిగెడు విరామమని యెంచవలయు నెపుడు
విషయ వాంఛ ఫలము నొందువేళఁ గలుగు
హృదయ శాంతియు నూహింప నదియెసుమ్మి.
కాంచ లేనట్టి యందముఁగడకునదియె
ఒంటరిగనుండు ప్రేమగానొప్పునదియె
పాడ బడనట్టి మృదువగు పాట యదియె
తెలియ బడనట్టి యజ్ఞాన తేజ మదియె
రెండుజీవితముల మధ్య నుండునట్టి
మృత్యువనునది యద్దియే సత్యముగను
రెండగు తుపానులకు మధ్య నుండుశాంతి
యదియె పరికింప పూర్తిగా నవనియందు
దేనినుండి సృష్టిగలుగు దేనియందు
నది లయముగాంచునట్టి శూన్యంబునెంచ
నదిగా నుండు నూహింప నవనియందు
నిర్మలానంద రూపము నెగడునట్లుల
దేని నశ్రుబిందువు చేరు దానిఁ దలఁప
నద్దియేయంచుఁ దెలియంగనగును సుమ్మి
జీవితమునకు గమ్యము చివర కదియె
శాంతియే దానినిలయము సత్యముగను

శ్రీ రామకృష్ణని దైవత్వము

(గీతమాలిక)

లోకపూజ్యుడవగు దేవ ! నీకు మేము
వందనము లిడుచుంటి మీ వందుకొనుము
వాస్తవంబుగ సంసార బంధములను
ఖండనముఁ జేసియున్నట్టి ఘనుడ వీవు
నిష్కళంకుడ వీవును నిశ్చయముగ
దైవ లక్షణ మూర్తివై తనరుదీవు
గుణముల కతీతుడవు నీవుగూడ నౌదు
మానవాకృతిదాల్చి యీ మహిని నీవు
వెలయుచుంటివిగాన నీ యిలను నీకు
వందనములిడి భక్తితో నందఱమును
పూజ గావించుమయ్య ! యో పూతచరిత!

1

(గీతమాలిక)

వాక్కు మనసును నీ ప్రాపు వడసియున్న
వాని రెంటి కతీతమై వఱలు దీవు
కాంతియే నీవు కలవీవు కాంతియందు
హృదయగహ్వరమనునది యెపుడుగూడ
నీవు దర్శనమిచ్చిన నిక్కముగను
గాంతిమంతముగా నుండఁగలుగు నెపుడు
నరుని గాఢ మజ్జాన తిమిర మెపుడును
నీవె పాఱిదోలఁగలవు నిక్కముగను.

2

(2)

(గీతమాలిక)

ప్రాద్దుక్కుంకెడు వేళలఁ బూజసలుపు
సమయమునను నీ భక్తులు సరసగాను
తాళ వాద్య మృదంగ సమ్మేళనంబుఁ
జేసి యైశ్వర్య కంఠముతోడ వాసి నచట
భక్తిరసము నలుగడలఁ బొలుచుండ
మధురగానముజేయుచు మనుజులెల్లఁ
బరవశత్వముఁ జెందఁగఁ బాడుచుందు.

3

(గీతమాలిక)

జ్ఞానమను నంజనముచేత సత్యముగను
నిర్మలతఁ జెందు నీ దివ్య నేత్రములను
గాంచ నొక సారి మాయయుఁ గడకుఁ దొలఁగు
భావములను బోగొట్టెడు వాడ వీవె
స్వచ్ఛమై నిర్మలంబగు జ్ఞానమగుచు
నుండు నీ స్వరూపము వెల్లుచుండు భువిని
సహజమై స్వయమగు ప్రకాశమును గల్గి
వెల్లుచుండును నీ యాత్మ పృథ్వియందు
దైవభక్తికి నున్నత భావములకు
సాగరమువంటి వాడవు సత్యముగను
పావనంబగు నీ పాదపద్మములను
బొంది నీ భక్తులగువారు పూర్ణముగను

సార రహితమా సంసార సాగరమును
నేమముగ దాట యత్నంబుఁ జేయుచుండు.

4

(గీతమాలిక)

ఓ జగత్ప్రభూ! నీయొక్క యోగమాయ
యందు నీప్రపంచమున నీ వవతరించి
గొప్పగా వెల్లుచుంటి వీ విప్పగిదిని
మేము జీవించియుండగా మేలుగాదె?
ఇంద్రియముల జయించియు నిహమునందు
నీవు మహనీయ మూర్తివై నెగడుచుంట
నీ కృపవలన మాత్రమే నిజముగాను
మా మనస్సు సమాధిలో మగ్నమగుటఁ
గాంచఁ గల్గుచుంటిమి మేము కడకు నెపుడు
కరుణయేయగు నీ మూర్తి కఠినమైన
పనులు నీయవిగాఁ గానఁబడునుగాదె?

5

(గీతమాలిక)

దుస్థితి వినాశముల కీడుఁ దొలఁగఁజేసి
కలియుగమునందు జనులను గట్టివైచు
కర్మబంధముల నటికి కడకు వారి
నెల్లరనుగూడ రక్షింతు వీవుగాదె?
జీవితంబును త్యాగముచేసి నీవు
స్వేచ్ఛ నిడుదువు జనులకు బృథ్వియందు

నో జగద్రక్షకా! పురుషోత్తముడవు!
త్యాగమూర్తి పరమహంసగాఁగ నీవు,

(గీతమాలిక)

స్త్రీ పురుష భేదభావముఁ జెప్ప సున్న
సాత్తు భానము నీయందు శూన్యమయ్యె
భోగములు నీకు నిందార్హములుగ నుండె
గాన నీ పావన పదములైన వాని
యందు గాఢభక్తిని మేముపొందఁగల్గు
దారి మాకును జూపుము త్యాగమూర్తి!

7

(గీతమాలిక)

నీకు సహజగుణంబగు నిర్భయంబు
సందియము లన్నియును నీకు సమసిపోయె
నీమదియు నిశ్చయత్వము నిలిపికొనును
నిన్ను ప్రేమించు భక్తులు నిశ్చయముగ
హేతువాదము దాటియు నెప్పుడుఁగూడ
నధికభక్తిని గల్గియు నలరుచుందు
జాతి వంశము కీర్తియు సాటిలేని
పేరువలనను గర్వము పెచ్చుపెరుగ
భక్తు లెప్పుడు దానిని బాటదోలి
శరణుఁ జొత్తురుగాదె? యో పరమహంస!

8

(గీతమాలిక)

పావనమగు నీ పదములే వాస్తవముగ
నుండె నాకొక నిధివలె నొప్పుగాను

దానిఁ జేరంగ జగమెల్లఁ గానుపించు
గోవు డెక్కచే నేర్పడు గుంటయందుఁ
జేరు నుదకంబు రీతిని జివలు కెపుడు.

9

(గీతమాలిక)

ప్రేమకు వరప్రసాదంబ వీవుగాదె
సకల మానవులందును సరిసమాన
మైన తత్త్వము గనుచుండు నతఁడ వీవె
నాశనముఁజెందు లోకమునందునుండు
బాధ చెడుగులు నీయందుఁ బతనమగుచు
నాశనముఁ జెందు నో పరమేశ! కడకు.

10

దై వ మా త

(గీతమాలిక)

దివ్యసుందరమూర్తివౌ దేవి' నీవు
కష్ట సుఖముల రెంటి నీ కరములందుఁ
బట్టియుంచితి వమ్మనో! గట్టిగాను
మంచి గూర్చుచు నుందువు మానవులకు
నెవరివోనీవు? దెలియంగ నెవరివశము?
నునికి యను జలార్ణవమందు నుండునట్టి
బలమగు కెరటములు లేచి పైకి సుడుల
తోడ నూఁగులూఁడుటఁ గాంచఁ దుదకు నంత
నీవలన జరుగుచుండును నిజముగాను
చెదరియున్నట్టి జగతినిజేర్చి మఱల

నడతెఱపిలేక యిట్టుల నెపుడుగూడ
నీవు పనిఁ జేయుచుందువు నిజముగాను.

1

(గీతమాలిక)

భూతకర్మల ఫలితము భువినిఁ గల్లు
జను లనుభవింప వారికి సరిగ నీవు
పంచుచుందువు యోగ్యతఁబట్టి యెపుడు
భావికర్మలఁ జేయఁగఁ బద్ధ తెదియె?
వారలకుఁ దెల్పుచుందువు వాస్తవముగ
నీకు విశ్రాంతి యుండునే నిజముగాను?
నేను నీ పుత్తుఁడ నగుట నీవు నాకు
దీవన లిడుచుఁ బోవుము దేవి! యెపుడు
కర్మపాశములను నీవు కరములందుఁ
బట్టియుంచితి వంచు నే గట్టిగాను
నెఱిగి యనుభవించుదు నమ్మ! యెపుడుగూడ.

2

(గీతమాలిక)

మూలశ క్తి యో? యది సృష్టి మూలమైన
వస్తువనునది కాదేమొ? వాస్తవముగ
దైవ లిఖితమో? ముందుగాఁ దలపలేని
ఫలిత మేదైన నగునేమొ? పలుక దాని
నదియు లేకున్న నేది యీ యవనియందుఁ
దెలియఁబడకుండు నెప్పుడుఁ దేటపడఁగ?
చంచలములేని చిత్తమే సరిగదాని
సూత్రములను దెలిసికొను సూటిఁ దెలిసి

యట్టి మూలశక్తియు నాకు నాశ్రయంబు
నిచ్చి రక్షించుఁగావుత మెపుడుఁగూడ.

(గీతమాలిక)

తన మహిమమును జగత్తో ఘనతనొప్పఁ
బెక్కఁగు నవతారములను బృథ్వియందు
నెత్తె నామెయఁ దనశక్తి యనుమడింపఁ
జావు పుట్టువులను గల్గు సాగరంబు
పొంగి పొరలఁగఁ జేసెడు ముఖ్యమైన
శక్తులనుకల్గి మార్పు లేశంబులేని
దానికిని మార్పుఁ గల్గించి తత్త ణమున
మార్పుగలవానికిఁ దిఱుగ మార్పుఁ దెచ్చి
యేకమును జేయు శక్తియె యెపుడు నామె
గాన నామెయందునుగాక వేనియందు
మనము శరణుఁ జొత్తుము లోకజననియగుట.

(గీతమాలిక)

శత్రుమిత్రులఁ జూతువు సమముగాను
భాగ్యవంతులకుఁ గడు నిర్భాగ్యులకును
బ్రాణము నొసంగు నీ స్పర్శ ఫలమునిచ్చు
నెపుడు సమముగా భేదము నెంచకుండ
మృత్యు వుండుట మృత్యు లేమియునుగూడ
నీ కటాక్షము తల్లిరో ! నిజముగాను
నేను నీ పుత్తుడనుగానె నిజముగాను?
దయను వెలిబుచ్చు నీమోము దాచకుండ
నాకుఁ జూపుచు నుండు మో లోకజనని!

(గీతమాలిక)

ఎట్టిదానవో? నినుఁగూర్చి యెటులనేను
పూర్తిగాఁ బల్క గలుగుదుఁ బొల్లులేక?
తలఁప నాగ్రహింపగ శక్తి తక్కువగుట;
జగతినంతను పోషించు జననివగుట
నిన్ను నా కరములఁబట్ట నెన్నఁదైన
సాధ్యమగునొకొ! యత్నింపఁ జాలియున్న
నిర్భయత్వమునకు నెప్పు నిలయమైన
శ్రీమహాలక్ష్మీ నినుఁ జేరి సేవఁజేసె
నట్టి పావన పదమాల నాశ్రయింతు.

(గీతమాలిక)

జననమాదిగ నాకామె సాయపడుచుఁ
గవ్వములనుండి ననుఁ జేర్చె గమ్యమునకుఁ
దల్లివలెనామె చక్కఁగాఁ దగినరీతి
నాట పాటలతో జ్ఞాన మబ్బునటుల
సమధికోత్సాహమయజీవితమును గూర్చె
నేనుఁ జేసిన కృషికిని నిజముగాను
దగిన ఫలితము గలిగిన తరుణమందు
నదియు గల్గకయున్నను నామె నాకు
దల్లియేయగు నామెయే తప్పదింక
శరణ మగును నా కెపుడు నీ జగతియందు.

కాళి (జగన్నాథ)

(గీతమాలిక)

కానబడకుండె దార లాకాశమందు
 మేఘములు గప్పివైచెను మేఘములను
 గాలి సుడులతో నిండియు గలత జెందె
 హోరుమనుచు ధ్వనియొకటి యుద్భవితై
 గాఢతరమైన చీకటి క్రమ్మె దిశల
 బిచ్చివారగు జీవులు పెచ్చుపెరిగి
 బందిఖానను వీడియు బయట బడెడి
 బెల్లగిలెను వృక్షము వ్రేళ్లతోడ
 గొండలను బోలు కెరటము ల్గొలనేయ
 మింటి కెగయుచు నుండగ మితిని మించి
 సాగరముగూడ జేరెను సంగరమున
 తెలుపు పసుపు వర్ణములతో దేజరిల్లు
 కాంతి యొక్కటి నలుగడ ల్రమ్మివైచె
 ప్లేగు మొదలగు వ్యాధుల బెక్కుగూర్చి
 మృత్యుదేవత రూపులు మితినిమీఱ
 నిలను బెక్కు దుఃఖములతో నిలుపునామె
 నృత్యమును సల్పుచుండియు నిజముగాను
 పిచ్చి యానందమునుగూడి భీతిగొల్ప
 రమ్మ తల్లిరో! నీవిప్పు రమ్మ వేగ

(గీతమాలిక)

భయమే నీ నామముగనొప్పు వసుధయందు
నీకు మృత్యువు శ్వాసగా నెగడుచుండు
జలనయుతమగు నీ యడ్డు సంహరించు
జగతి నంతను బూర్తిగా శక్తిజూపి
కాలరూపి వినాశనకారి వీవు
రమ్ము తల్లికా! నీ విక రమ్ము వేగ.

2

(గీతము)

నెవఁడు ప్రేమించు మస్థితి నెప్పుఁగూడ
నెవఁడు మృత్యుదేవతఁ గాఁగిలించు వేడ్క
నెవ్వఁ డామెతో నృత్యము నెపుడు సల్పు
నతఁడె దేవిని దర్శింప నర్హుడగును.

3

శి వ స్తో త్ర ము

(గీతమాలిక)

వందనము సేయుదును శివు భక్తితోడ
నతని మహిమను గొనియాడ నలవిగాదు
అతఁడె సృష్టి స్థితి లయము లన్నికిని
గారణంబగుచు జగతిఁ గాంచుచుండు
శివుని యందలి భక్తి చే జీవితంబు
గడుపుచుంటిని నే నెప్పుఁ గౌతుకమున
నంతకును దాను ప్రభువుగా నలరుచుండి
దాని నంటక సాక్షియై తనరుచుండు.

1

(గీతమాలిక)

ప్రభువనెడు నామమొప్పియు వఱలు నతఁడు
భ్రాంతిని దొలగఁజేసెడి ప్రభువతండు
అమిత వాత్సల్య నిలయమై యలరుచుంటఁ
బేరు లన్నిటిలో మంచి పేరుగాంచి
తేజమొప్పగ నా మహాదేవుఁడయ్యె
నతఁడు ప్రేమమూర్తి యగుచు నలరుచుంట
గాఢ భక్తిచే వానిని గాఁగిలింప
హరుని హృదయమునందు నా పరమాశక్తి
స్వప్నతుల్యముగాఁ దోచు సహజముగను.

2

(గీతమాలిక)

మేటి కెరటములనుగూడు నీటివలెను
పూర్వజన్మ కర్మ ఫలము లొంగివాని
శక్తులు హృదయమున గొప్ప చలనముగలి
గించుచుండును, దానియం దెంచిచూడ
నీవు నేనను వ్యత్యాస భావముండు
చంచలమగు మానసము విశ్రాంతి జెందు
నట్టి శాంతమూర్తికి నేను కట్టకడకు
వందనం బొచరితును భక్తితోడ
నతఁడు శివుఁడు మహాదేవుఁ డగునుగాక.

3

(గీతమాలిక)

తల్లి దండ్రులు, బిడ్డలు, దలఁప మఱియు
నిర్మలంబగు నూహలు నియతిలేని

వివిధ భావము లెచ్చట విలయమగునో?
 బయట లోప లటంచును బల్కునునికి
 భావము లెచట పూర్తిగ భగ్నమగునో?
 మార్పులనియెడు నట్టి యా మారుతంబు
 నెచట శాంతిఁ జెందుచు నుండు నెపుడుగూడ?
 నట్టి మానస సంహారి యైనయట్టి
 హరుని బూజింతు నేనెప్పు హర్షమొప్పు.

4

(గీతమాలిక)

వేనినుండియుఁ జీకటి వెల్లివిరియు?
 ధవళ పద్మము వికసింప ధవళకాంతి
 యందమును వెల్పురచుచుండు చందమునను?
 వేనినుండి తెల్లనికాంతి వెల్లివిరియు?
 నెవఁడు నవ్విన జ్ఞాన మే యెప్పుఁగూడ
 దేజమై యోజమై యెప్పుఁ దెలియఁబడును
 ఇంద్రియములను గెలిచియు నెవని హృదయ
 మెపుడు నిశ్చలధ్యానము నెంతొ గల్గి
 యుండి యతఁ డెవనిగనుచు నుండునట్టి
 మానస సరోవరమునందుఁ గానఁబడుచు
 నన్ను గాపాడుచుండె? బ్రసన్నుడైన
 రాజహంసకు మొక్కి నీరాజనమిడి.

5

(గీతమాలిక)

లోకమందలి చెడుగును దోసిపుచ్చు
 నట్టి ప్రభు వెవ్వఁడగునో? మఱెట్టిదెన

కలియుగమునందు హెచ్చుగాఁ గలిగియుండు
నా కళంకమును దుడిచి యంతమొందు
నటులఁ జేయువాఁ డెవ్వఁడో? యాదరమునఁ
దన కరము నెవ్వనికినిడె దక్షపుత్రి?

6

(గీతమాలిక)

తెల్లని కలువపువ్వుల తీరునుండు
జగ్గదనమును కలిగిన సరసు డెవఁడో?
పరుల మంచికి దనయొక్క పాణములను
విడువ సిద్ధముగానుండు వీరుఁడెవఁడో?
దృష్టి నెవ్వఁడు నిలుపునో? దీనులందుఁ
గాలకూటము మ్రొంగిన కారణమున
నీలకంఠముతో నొప్పి నీలకంఠుఁ
డనఁగ నెవ్వఁడు పిలువబడంగఁ జెల్లు?
నట్టి శివునకు మొక్కుదు హర్షమొప్ప.

7

సృష్టివర్ణన (1)

ఉనికి యునికియు శూన్యము ననెడునవియు
లేవు లోకమాకాశము లేవు మఱియు
నట్టి మబ్బునుగప్పిన దదియునేడి?
అదియు వేనినుండియుఁబుట్టె బిదపమఱియు?
గాఢమగు నంధకారపుగర్భమందు
నేదియుండెనో తెలియక మెవరికైన?

1

(గీతమాలిక)

మృత్యువనునది లేకుండె నిత్యమైన
శాశ్వతత్వములేదయ్యె సరిగనపుడు
పగలురాత్రియు నేకమై పరగుచుండు
జలన రహితమై కంఠము గలది మగుచు
నొంటరిగ దనమహిమతో నొప్పియుండు
దానికావలనేదియుఁగానరాదు.

2

(గీతమాలిక)

జలనిధినిబోలి చీకటి యలముకొనియు
నేకమైయుండె భేదములేకయుండి
గొప్పమహిమను స్పృశి గప్పివేయ
శూన్యముననుండి వెలువడె జూడనదియు
దన తపోబలము వలనఁ దప్పనీక.

3

(గీతమాలిక)

మొదట మానసమున నొక ముఖ్యమైన
కోర్కె యను బీజ ముదయించె గొప్పగాను
దాని కిరణములెల్లను దాటి హద్దు
పైకిఁ గ్రిందికిఁ బ్రక్కకు వ్యాప్తిఁ జెందె
దీనిఁ గాంచిరి మానులు దివ్యమైన
వారి హృదయములందును వాస్తవముగ
శూన్యముననుండి యునికిని జూడగల్గి.

4

(గీతము)

సృష్టివైభవమహ్నంబు సృష్టమయ్యె
సృష్టిమూలముక్రిందను సృష్టిశక్తి
బయటను తమశక్తుల నెల్లబయలుపఱచె .

(గీతమాలిక)

దీనిమార్గము నెవ్వరు తెలిసికొనిరి?
ఇది యెచటనుండివచ్చెనో యెవరికెరుక?
దేనిలో నిదివ్యక్తమై తేజరిల్లు?
వ్యక్తరూపమున మొదటశక్తివలన
దేవతలు పుట్టియుండిరి తేజమొప్పు
గాన నిదియెట బుట్టెనో దేనిమీద
నిదియు నాధారపడియుండె? నెపుడుగూడ
దానిగూర్చి యెవఁడెఱుఁగుఁదధ్యముగను? .

(గీతము)

సృష్టిగూర్చియు దానిని సృష్టిజేయు
సృష్టికర్తకే దెలియును సృష్టముగను
లేక తెలియకయుండును గాకవాని
కెనఁగాని తెలియకుండు వేనికెన

సృష్టిచర్చన (2)

(గీతమాలిక)

నామరూపములును రంగు నాస్తిగాగ
భూత భావి కాలములు ప్రఖ్యాతిలేక

కాలమనునది శూన్యమై గగనసీమ
నావరణ రహితమగుచు హద్దులేక
నాదశూన్యమగుచు నంత నాస్తియగుచు
నేతినేతియుని కడుఁబ్రఖ్యాతిఁగన్న
బ్రహ్మవాదన శూన్యమై పరగుచుండ
సర్వశూన్యముగా నెంతో సాగుచుండు
నొక్కమహనీయ వస్తువై యుండెనొకటి

1

(గీతమాలిక)

కారణత్వ మనెడు నది పాటుచుండఁ
గోర్కె మెఱసెడు నీటితోఁగూడనేను
గలను నేనుంటి నేనుంటిఁ గడకునంచు
గొప్ప రోదనఁ జేయుచుఁ జెప్పరాని
యహముతోఁగూఁడి వెలువడె నందునుండి.

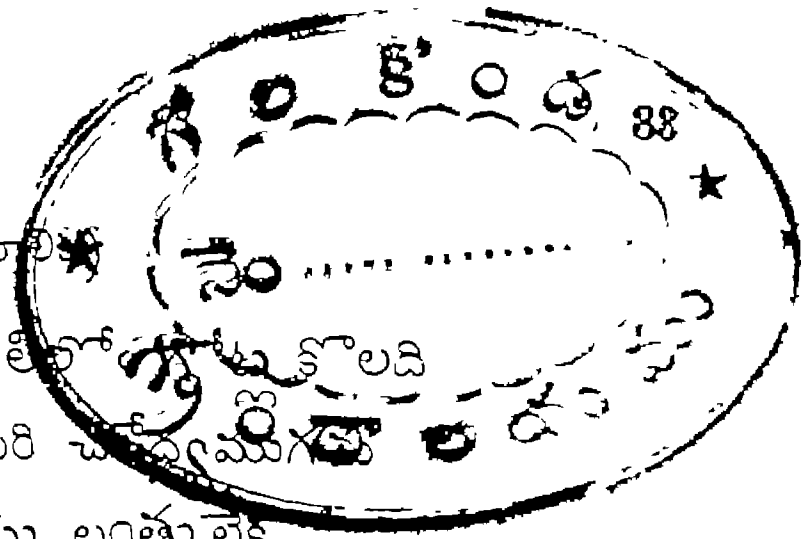
2

(గీతమాలిక)

హద్దులేని గోర్కె యనెడు నంబురాశి
యందు వివిధ శక్తులతోఁ నలరుచుండు
లెక్కలేనట్టి కెరటము లొక్కరీతి
వెలువడెను నలుగడలందు వింతగొల్ప
నవియు నెంతో శక్తినిగల్గి యంతు లేక
యెన్ని రూపములందియు నెన్ని వివిధ
చలనములతోడ గన నయ్యె సరిగనపుడు?
నెన్ని యున్నవో లెక్కింప నెవరితరము?

3

(గీతమాలిక)

కోర్కె యనునట్టి కడలిలో గొట్టకొలది
సూర్యచంద్రులు నెలసిరి చంద్రముగఁ
నాకసము నిండె గోళము లంతులెక
కాంతి యావరించె నపు డాకాశమంత
ధ్వనియు నొక్కటి దానిలో బయలుదేరె.

4

(గీతమాలిక)

పెక్కుజీవులు పుట్టెను లెక్కమీఱి
ప్రబలె నిర్జీవ వస్తువు బ్రహ్మశముగను
జనన మరణము లను నవి కనగనయ్యె
భోగబాధలు రోగముల్ పుట్టె భువిని
సూర్యు డాతడు నిజముగఁ జూడమఱియు
నాతని దగును కిరణంబు నదియుగాక
అతఁడు సూర్యుడుకిరణంబునతఁడె యగును.

5

సమాధివర్ణన

(గీతమాలిక)

సూర్యబింబము లేకుండె సుందరమగు
చంద్రబింబము లేదయ్య! సరిగఁజూడ
గాంతి యంతయు నశియించెగడకు నపుడు
శూన్యమౌ నాకసమునందుఁ జూడనొక్క
ఛాయ రూపము దాల్చిన జగతిబొమ్మ
తేలుచుండు సమాధిలోఁ దిరిగిచూడ.

1

(గీతము)

శూన్యమగు మానసంబునఁ జూడనంత
నిత్యమునులేని జగతియు నిలిచియుండి
తేలిముగ్గును బిమ్మటఁ దెలియరాక
నేననెడు ప్రవాహమునందు నిజముగాను.

2

(గీతము)

ఛాయ సముదాయ మప్పుడు శాంతముగను
నాది గర్భమునం జేరి యందునుంటి
నేను నేనుంటి నను నంతులేనియట్టి
యొకప్రవాహమునం దేలుచుండిపోవు.

3

(గీతమాలిక)

అప్పుడంతయుఁ జూడఁగ నాఁగిపోవు
నేను నేననువాఁహిని నిలచిపోవు
శూన్యమనునది చేరును శూన్యమందు
వాక్కు మానసంబులు రెండుఁ బలుకలేవు
దానిఁగూర్చియు నే మాత్రమైనఁగాని
యెవని హృదయము దానిని నెరుగగల్గు?
నతడె వర్ణింపగల్గుటకర్హుడగును.

4

ముక్తినిందిన వానిపాట

(గీతమాలిక)

గాయపడినట్టి సర్ప మాగ్రహముచేతఁ
బడగ విప్పుచు లేచును బైకి నెపుడు

నగ్నిపైలేచు మంటయు నధిక మగును
దానిఁ గదలింప నొక్కడు పూనినంత
తొమ్ముపై దెబ్బఁ గొట్టఁగ రోదనంబుఁ
జేయు సింహముగర్జనచే నెడారి
మారు మ్రోగంగఁ జేయును మనసు చెదర.

1

(గీతము)

మెఱుము తొమ్మునంటిన యంత మేఘమెప్పుడుఁ
గుంభవృష్టిచి గురిపించుఁ గూడి బలము
నాత్మను గుఱించి లోతుగా నఱసిచూచి
మహిమవసును వెల్లడింతురు మానులెల్ల

2

(గీతమాలిక)

కండ్ల దృష్టిలో క్షీణత కల్లుఁగాక
హృదయమందు నిరుత్సాహ మొదవుగాక
న్నహధర్మము పూర్తిగాఁ జెడునుగాక
ప్రేమ మోసముఁ జేసియు వీడుఁగాక
కలుగుఁగాక కష్టములును కాలగతిని
కటిక-చీకటి మార్గము గట్టుఁగాక

3

(గీతమాలిక)

ప్రకృతి యంతయు నీడెని ప్రబలమైన
కోపమునుబూని యణపంగఁ గోరుఁగాక
తెలిసికొను మాత్ర యిట్టులు దేటపడఁగ
గలదు దైవాంశ నీయందు ఘనత నొప్పి

సాగుమింకను ముందుకు వేగముగను
దప్పుతోవలఁ దొక్కిక తత్తణమున
గమ్యమునుజేర యత్నింపు కడకునీవు.

4

(గీతమాలిక)

దేవతనుగాను మానవదేహిఁగాను
పశువుఁగాను దేహముఁగాను వాస్తవముగ
మానసముఁగాను పురుషుడఁగాను నేను
స్త్రీనిగూడఁగాను మఱియు దేని గాను
గ్రంథములు నన్ను వర్ణింపఁ గలుగలేక
చూచు నిర్ఘాతపడి యొక్కచోట నిలచి
నే నతండనగుదుఁజుమ్మి నిశ్చయముగ.

5

(గీతము)

సూర్యచంద్రులు భూమియుఁ జూడఁ బెక్కు
తారలును ధూమకేతువు తేరుముందె
కాలమనునది లేకుండు కాలమందె
యుంటి నేనుందు నిపుడు నేనుందు ముందు.

6

(గీతమాలిక)

సుందరంబగు నవనియు సొంపుమీఱు
సూర్యుడును, జల్లదనమును సొబగునొప్పి
యుండు చంద్రుడు నక్షత్ర యుతముగాఁగ
మినుకు మినుకు మనుచు వెల్లు మిన్నుగూడ
సృష్టిసూత్రములనుబట్టి సృష్టియందు

సంచరింపుచు నివసించి సరిగ నవియు
బంధములయందు నశియించు బంధములను.

7

(గీతమాలిక)

మానసంబను కప్పును మఱియుఁ గల్గి
స్వప్నతుల్యమా వలలోన సరిగఁ జిక్కి
పడుగు పేకలతోఁ గూడి పరగుచుందు
నూహలందు మాత్రమెపుడు నుంచబడెడు
స్వర్గ మర్త్యపాతాల సామ్యమొప్పు
పెక్కులోకము లచ్చట లెక్కమీఱి
వెలయుచుండును నరునకుఁ దలపునందు.

8

(గీతము)

బాహ్యరూపము లివియనీ గ్రాహ్యమగును
కాలమనకాశములు మఱి కారణమును
ఫలితమును బుద్ధి యూహల బయటనుండి
సాక్షివలెనుంటి జగతికి సరిగనేను.

9

(గీతమాలిక)

ఉన్నదొక్కటి మాత్రమే యెన్నరెండు
లేక పెక్కుగా నేవియు లేవుసుమ్మి
యొకటులన్నియు నాయందు నొకటియయ్యె
నేను దేనిని ద్వేషింప నిజముగాను
నన్ను విడదీయఁజాలను నన్నునుండి
ప్రేమ గలిగియుండుట నాకుఁ బ్రియకరము.

10

(గీతమాలిక)

కలలనుండియు మేల్కొను గల్గుమేలు
 బంధములనుండి ముక్తిని బడయుమీవు
 భయముఁజెందికు మాయను బారద్రోలు
 నన్నునాఁఛాయ భయపెట్ట దెన్నఁడైనఁ
 దుదకు నేనెఱుఁగెదని తోచునీకు.

నాయాట ముగిసినది

(గీతమాలిక)

జీవితంబను వాహినిఁజేరి నేను
 పాటుపోటుల రీతిని బయలు వెడలి
 కాల కెరటములనుగూడి కలసిమెలసి
 యడగి లేచుచు నస్థిరంబైనపెక్కు
 జన్మలందలి దృశ్యము ల్చాలఁగనుచుఁ
 దొర్లి పోవుచుంటిని నేను త్రోవ లేక
 అంతు లేని యీనాటకమందు నాకు
 విసుగు జనియించె నిప్పుడు వివిధమైన
 యిట్టి దృశ్యములను గాంచి తుట్టుతుదకు
 దనివి నొందగ నేనైతిఁ దథ్యముగను
 నిట్లు పరుగిడుటయెగాని యెప్పుడైన
 గమ్యమును జేరునాశయుఁ గలుగదయ్యె
 దృష్టికినిగూడ దూరమై తీరముంట
 జన్మజన్మల యందును సరిగనేను
 ద్వారములకడఁ బడియుండ దారికొఱకు

నవియుఁ దెరువకుండెను దానినపుడునాకుఁ
 జాలకాలము నుండియు సత్యమనెడు
 దానికిరణము నొకదానిఁ గాననెంచి
 నేనుజేసిన కృషియంత నిష్ఫలంబు
 గాగ నల్ప జీవితపుఁ బైగట్టునందు
 నిలిచి క్రిందకుఁజూడగ నేనుగాంచ
 గల్గితి నటుల మనుజుల కలవరంబు
 గుంజులాఁడుచు నేడ్చుచుఁ గూడివారు
 నవ్వుచుందురు మరియు నాల్గుదిశల
 నెందుకట్టులొనర్తురో యెవరికెరుక?
 మొగముఁ జిట్టించుకొనుచును ముందునిలిచి
 యంధ కారము దారిలేనంచుఁ బల్కు
 గమ్యమును జేర హద్దిది కడకునెపుడు
 భావికాలగతీ! నాకుభ్రాంతిగూర్చ
 కుండి నీవాజనులఁ గూడియుండి యెచుడు
 వారితోడఁ గ్రిడింపుము వదలినను
 జ్ఞానమార్గనఁ జేయగఁ బూనువాఁడు
 పొందవలయును దుఃఖము మొదటనెపుడు
 గానవారితోఁ గాలంబుఁ గడుపుమీవు
 నేనుమాత్రము విశ్రాంతిఁ బూనఁజాలఁ
 దేలుచుండెడు బుడగను బోలుపుడమి
 బూలకములగుచుండియు మోసపుచ్చు
 దానిరూపము నామము దానిజనన
 మరణములు నాకుమాత్రము తరచిచూడ

వ్యర్థములనుచుఁదోచు యథార్థముగను
 దాటి నామరూపములను దారిఁబోవ
 గోరుచుంటి నో యమ్మరో! దారిఁదెలుపు
 మిపుడు నలసటఁజెందితి నీవు నాకు
 కాంతి ద్వాఃకవాటములను గడఁకఁదెలుపు
 మిల్లుఁజేరఁగ వాంఛజనించెనాకు
 నేను నీపుత్తుఁడనుగానె? నిజముగాను
 “పుడమిమీఁదను నాఁచూట ముగిసెనమ్మ”
 నీవు నన్నంపితివటకు నిశ్చయముగ
 జీకటిని నేనునటనంబుఁ జేయుటకును
 నీవుభీకరాకృతిఁ దాల్చినావు తల్లి!
 కాంచ నీమోము భీతియుఁగల్గెనాకు
 నాశయదుగంటె భయమునాకధికమయ్యె
 విసుగుఁజెందితి నాటలోవినుముతల్లి!
 దుఃఖసుఖములతోఁగూడి తుచ్చమైన
 సారరహితమా సంసారసాగరమున
 జననమరణములనుగూర్చు జన్మలెన్నో
 యెత్తుచుంటిని విధి లేక యిచటనేను
 పలుక జీవనము మృతజీవనముగాదె!
 మృత్యువనునది సుఖదుఃఖ మిళితమైన
 నదియు నొకజన్మ కారంభమగునుగాదె?
 దుఃఖసుఖముల యాకులతోడఁగూడి
 పాత చక్రమె తిరుగుచు బయలువెడలు
 దాముముందు బూదె యగుటఁదలఁపలేక

జ్ఞానశూన్యులౌ బాలురు చక్కనై న
యాశలను జీవితాకాశమందు ముందుఁ
గల్గఁబోయెడు వానిని గలఁగాంచి
తాముగతజన్మ లందును దనివితీర
ననుభవింపని వానిని ననుభవించు
నాశతోడను జీవితమంతగూడ

ద్రుప్త పట్టినవిధమునఁ దోముచున్ద్రు
ఇంతలో జీవితముగూడ నంతమగును.

జ్ఞానమూర్జించు తరుణము సాగిపోవు.
జీవితంబను చక్రము చివరకెట్లు
దిరుగుచుండును వృధగాను దెలిపి లేక

క్రొత్తజీవులు జన్మించి కూడిబలము
సాగుచుండును చక్ర మే సమయమందు
మాయనాటక మిదిగాక మఱియునేమి?
దీనిఁగదలించు శక్తియే లేనియాశ

కోర్కెయనునది దిమ్మగాఁ గుదిరియుండు
దుఃఖమానందములు దానితోడఁ దిరుగు
నాకుకై యుండు దానికి నట్టిచక్ర
మందు గ్రిందమీఁదను బడుచుందునేను
కాని యెందుఁబోవుచునుంటిఁ గడకునివుడు
దెలియదమ్మరో! నాకు నాస్థితినిగాంచి
యగ్నినుండియుఁ గాపాడు మమ్మ! నన్ను

గోరికలతోడఁ దేలుచుఁ గుంజుచుంటి
 దయకు నిలయమై యుండెడు తల్లి! నీవు
 వానినుండియు రక్షించి భయముఁదీర్చు
 కోపదృష్టినినా పైని జూపకమ్మ
 దానినిభరింపఁ జాలనుతల్లి! నేను
 తప్పులనుగూడ మన్నించి దయనుజూపి
 కష్టములనుండి దరిఁజేర్చు కడకునన్ను
 దుఃఖములు కంటిధారలు దూరముండు
 ధరణి నానంద సుఖములఁ దాటియుండు
 సూర్యచంద్రులు తారలు చూపకుండు
 మెఱుపుఁగాంతియు దేనిని మెఱయునటుల
 జేయిలేకుండు నెప్పుడుఁ జివరకవియు
 ప్రతిఫలింపగఁ జేయును వాస్తవముగ
 దానికాంతినిమాత్రమే దానికడకు
 నన్నుఁ జేర్చియునమ్మరో! నన్నుఁగావు
 భ్రాంతికలిగించు కలలను బాటఁదోలి
 కప్పి నీమోము నాకును గానఁబడక
 యుండునటులఁ జేయు తెఱగు నిండుదయను
 నాకుఁజూపియుఁ దొలగించి నన్నుఁబోవు
 మమ్మ! బంధములనుద్రుంచి యమ్మ! నీవు
 స్వేచ్ఛనిడుమమ్మ నాకును స్థిరముగాను
 అమ్మ! నాయాట ముగిసెనే యని సుఖంతు

తప్పుగా గ్రహించుట

(గీతము)

గంగయొడ్డున వెనుకటి కాలమందు
వృద్ధుడగు మతబోధక సిద్ధుడొకడు
రాముడును సీతయు నవతారంబు లనుచు
సీత బాధల వివరించి చెప్పసాగె.

1

(గీతము)

నంతలో వానిబోధయు నంతమయ్యె
శ్రోతలిండ్లకుఁ బోవుచుఁ జోద్యముగను
వాదనలు సల్పుచుండియు వానినొక్క
ప్రశ్నయడిగెను వారిలోఁ బ్రముఖుడొకఁడు.

2

(గీతమాలిక)

తెల్పుమయ్య మాకిప్పుడు దేటపడఁగ
వేనినిగుఱించి మీరిప్పు విశదముగను
బోధఁజేసిరా? యట్టి యాపురుషుడైన
రాముడెవ్వఁడు? సీతయు నేమి యగును?
వారిఁగూర్చియుఁ దెల్పుఁడు వాస్తవముగ

3

(గీతము)

నేను జెప్పినతానికి నిశ్చయమగు
భావము గ్రహింపకుండియుఁ బల్కియిటులఁ
దప్పుటర్థంబుఁ దీయుట తగునెమీకు?
నేనెటులఁ బల్క నన్న మన్నింతుగాక.

4

(గీతమాలిక)

అంతయునుగూడ దైవమే యనుచు నర్థ
శూన్యమగుమాట బోధింప సులభమగును
పిచ్చి భావమె యగునది వినుడుదాని
నేనిపుడు మీకు బోధింపఁబూన లేదు
తప్పగా గ్రహించితిరయ్య ! దానిమీరు.

5

(గీతమాలిక)

నేనుజెప్పెడుదానిని నిజముగాను
జప్తియంచుంచు డిప్పుడైన జ్ఞానమబ్బి
దైవమే సత్యమగుఁగాని తలప నితర
మంతయు నసత్యమేయగు నయ్యెపుడు
జగతి నిజమనితోచును జనులకెల్ల
స్వప్నతుల్యముగాదె యీజగతిఁ దలప
లతఁడె సత్యమే నేనన నతఁడె సుమ్మి
వస్తుతత్వము మారదు వాస్తవముగ

6

ఆశీర్వాదము

(గీతమాలిక)

తల్లి! ప్రేమతో నొప్పు హృదయముగల్గి
వీరుని దృఢ నిశ్చయముతో వెలయుచుండి
మలయమారుతమువలె సౌమ్యతయుగల్గి
యార్యవీరములందు నత్యధికముగను
బ్రజ్జలించుచు స్వేచ్ఛను బడసెనీవు
పావనమనోహరత్వము బలము మఱియుఁ

బెక్కు యోగ్యతలు గలిగినిక్కముగను
భారతావనిలోఁ బుట్టి ప్రతిభఁగాంచు
నట్టిపురుషుని నీవు చేపట్టివాని
కడుపు గృహిణివై చెలిమియఁగలిగియెంతో
సేవనొనరించి కీర్తిని జెందుమీవు
పూర్వ మే జీవి యిట్టి యపూర్వమైన
జీవితముఁగూర్చి కలనై నఁజింతఁజేసి
యుండియుండడు నిజముగానొక్కఁడైన.

నేను నిన్నుగూర్చి పాడెడుపాట.

(గీతమాలిక)

పాటనొకదాని నినుఁగూర్చి పాడుచుంటి
జనలభూషణ మాషణల్ సరకుగొనక
ప్రకృతితోఁ గూడియుండెడు పరమపురుష!
నీకు సేవకుండ నగుదు నిజముగాను
నేను సేవకుండను జుమ్మి నిశ్చయముగ
శక్తితోఁగూడి నీవుండశక్తిఁగొలుపు
నట్టినీపాదములకు నే నమితభక్తి
తోడ వంగి నమస్కృతితుదకొనర్తు

(గీతమాలిక)

నీవునా వెన్నఁదిరముగా నిలిచియుండి
నేనా వెన్నకుఁదిరిగియు నిన్నుజూడ
నిండుమందహాసముతోడ నుండుమోము
గాంచుచుందును గన్నులకరవుదీర
గాన పాడుచుందును నేను కడకునెన్నొ

మూర్ఖునినుఁగూర్చి పాటను మఱలమఱల
గాన భయముఁ జెందను లేశమైనగాని
జననమరణము లనునట్టి సహజమైన
ప్రకృతిజన్యగుణంబులు వాస్తవముగ
నాపదములకు మొక్కుచునంటునవియు
నెపుడు సాక్షాంగపడుచుండు నెఱిగినన్ను

2

(గీతమాలిక)

జన్మజన్మలయందు నిజంబుగాను
నీకు సేవకునిగ నుంటి నేను భువిని
దయయనెడుసాగరము నీవెధన్యచరిత!
ఎవరునీచర్యలనుగూర్చి యెఱుగగలరు?
ముందునాగతి యెటులుండు పుడమియందు
నెఱుగకుంటిని దానిని నెఱుగఁగోర
భక్తి, ముక్తి, జపంబు, తపస్సు, పూజ,
ధ్యానభోగము లన్నిటి ధరణినేను
వదలియుంటిని నీమాజ్ఞబట్టి యిపుడుఁ
గాని నాకొక కోరిక కలదుసుమ్మి
యదియె నీతోడి యన్యోన్యమైన మైత్రి
కోర్కె నాకడ్డురాకుండఁ గొంచెమైన
నన్ను నీయందుఁజేర్చి కొనంగనేను
నిన్ను వేడుచుంటిని ప్రభూ! నన్నుగావు.

3

(గీతమాలిక)

కన్ను జగతిని గాంచునుగాని తాను
తన్నుగాంచ లేకుండును దానిదాను

గాంచు నితరులయందును గడకు నెపుడు
నీవు నాకండ్లు నీవుండి నిజముగాను
జీవముగల దేహము ప్రకాశింపజేయు
నెపుడు నీమోము తేజము నినుమడింప
గావఁ గన్నులన్నియు నీవె కాంచనెపుడు.

4

(గీతమాలిక)

బాలుఁడాడెడు నాటల పగిదినుండు
నీమొడల నేను వర్తించు నీతి క్రమము
నేను కొన్నివేళలయందు నిన్నుగాంచి
కోపమునుబూని యుందునుగూడ నేను
కాని కొన్నివేళలయందు నేనునీకు
మూఁముననుండి మిక్కిలి ఘోరమైన
కటికిచీకటి రాత్రిని నెటకొ యేగి
స్వేచ్ఛతో సంచరింతును జింతలేక
కాని యచ్చట మానముగల్గి నీవు
కండ్లనుండియు నీరెంతొ కారుచుండ
నిలిచియుందువు నాముందు నిజముగాను
అపుడు నీసుందర వదన మధికమైన
ప్రేమదృష్టిని నాదగు మోముపైనఁ
బడఁగఁజేయ నేను వెనుకవైపు దిరిగి
తత్తణము నిన్నుగాంచి మోదంబుమీఱు
మోకరించియు నీ పాదములను బడుచుఁ
గోపదృష్టిని నీవు నీకొమరుపైనఁ

జూపకుందువు గాన నాచొప్పుఁదెలిసి
 నన్ను మన్నింప వేడను నిన్నునేను
 బుద్ధిమాలినవాఁడనై పూర్తిగాను
 సరిగనేజేయు విపరీత చర్యలకును
 నెవరుభరియింపఁ గలరయ్య యీవుగాక?.

5

(గీతమాలిక)

నీవెగురుఁడవు నాకెప్పు నిర్మలాత్మ
 నీవు నాయాత్మ సఖుఁడవు నిజముగాను
 నేనుగాంచితిఁ బలుమారు నిన్ను నేను
 నీవు, నీవునునిజముగా నేనెసుమ్మి
 నేనుమాటాడు భాషలో నీవుగలవు
 నీవునాకంతమందున నిలిచియుండ
 జ్ఞానకమనీయఁజూ రియా శారదవలె
 నొప్పియుందువు ప్రభువర్య! యెప్పటికిని
 నరులు నీయాజ్ఞవలె ననే సరిగనెపుడు
 బడియశక్తియకా మాయాప్రవాహమందు
 గొట్టుకొనిపోబడుచునుఁదు తుట్టతుదకు
 గలతజెందిన సంద్రపు టలలయొక్క
 ధ్వనియు నురుముబోలిన యతిప్రబలమైన
 నీకుగల కంతనాదము నేకరీతి
 బైకి వినిపించునట్టులఁ బడుచు వెన్ను-
 దాని గొనిపోవుచుఁడును తథ్యముగను
 సూర్యచంద్రుల నుండియు సూటిగాను
 వినగఁజెల్లును నీ కంతమున వెలువడు

నేను నిన్ను గూర్చి పాడెడుపాట

ధ్వనియునున్ గూడ నెప్పుడు సృష్టించును
మలయ వాయువునందు నీపలుకుతెల్ల
సరిగ వినుపించుచుండును జనుల కెల్ల
గాన బాహ్య బోధలెపుడు జ్ఞానమిచ్చి
సత్యసందేశమును నీయజాలకుండు
గాని యాకాశ పథమున గానబడెడు
సూర్యచంద్రులు, గ్రహములు చూడఁజెప్ప
కాంతినినొసఁగు తారలు గగనసీమ
ధూమకేతువు మెఱుములతోడఁగూడు
సృష్టిప్రాముఖ్యములగు విచిత్రవస్తు
చయము జిజ్ఞాసువునకు విజ్ఞానమిచ్చి
భక్తిసాధకములగుచుఁ బరగునెపుడు
శ్రద్ధగలమానవులు దీని సరిగగాంతు.

(గీతమాలిక)

కోరిక కామ మాశలతోడఁ గూడియుండు
మోహము మొదలుగాగల ముఖ్యమైన
గుణములే సృష్టికెల్ల గారణములయ్యె
విద్యయు నవిద్యయునుగూడ వెలయుచుండు
నట్టియునికియుండు, మఱియునహముఁజాని
కెపుడు కేంద్రమై ద్వంద్వభూయిష్టమైన
కష్టసుఖములతో నిండి కడకు జనన
మరణములు వినాశమును మఱియునట్టి
జీవితము గల్గియుండును జీవరవఱకు

బాహ్యమాంతర్యమును దాని బాహువులగు
 నాకసమునందు వెల్లుచున్నట్టి సూర్య
 చంద్రులు మఱి నక్షత్రముల్ సాగరమున
 నుండువస్తువులును, మధ్యనుండుసకల
 వస్తుజాలము, మనసునుబలుక మఱియు
 బుద్ధి, చిత్త మహాంకారములును జీవ
 యక్ష కిన్నర సిద్ధ సాధ్యాళిదైత్య
 పక్షీ సంతతులును మఱిబహుళమైన
 క్రిములుఁ గీటకములును మఱియును బెక్కు
 నణువులును మిశ్రమములగు నన్ని జీవ
 క్షోట్లు, నిరీవక్షోట్లును గూడ బాహ్య
 మయ్యు నాంతర్యముగ నుండు నన్నిగూడ
 నొక్క సామాన్యమగునట్టి యునికియందు
 గనుబామలపైనఁ బెరుగుచుఁ గానఁబడెడు
 వెండుకలగీతి బయటను వెలయుచుండి
 బాహ్యసృష్టియు నిట్టుల బయటఁబడియె.

7

(గీతమాలిక)

మేరుపర్వత శిఖరము మిన్న ముట్టు
 మేఘములఁ జొచ్చి పోవఁగ మితినిమిఱి
 మంచుతోఁగూడి యెన్నియో మైశ్యకొలఁది
 దానిపంక్తులు దిశలను దాటిపోవు
 తెల్ల నగుమంచుతోఁగూడి తేజమొప్పి
 రవియు భూమధ్యరేఖపై రహినిమించి

తెల్లని కిరణకాంతితోఁ దీవ్రమైన
 దృష్టితోడను మేరువు దిశకుఁ బనుప
 మంచుగొండయుఁ గాంతితో మించి వెలుగు
 దాని దృశ్యము వర్ణింపఁదరముగాదు
 కిరణజాలమునకుఁ గొండ కేంద్రమయ్యెఁ
 బిడుగులనుబోలి వేడిమి ఫెళ్ళుమనుచు
 శిఖరమును ముంచివై చెను శిరముపగుల,
 గాంతితోఁగూడి వేడిమిఁ గడకు రవియు
 నన్ని శిఖరములను బడునటులఁజేయు
 నతఁడు కడునలసియు మూర్ఛ నందినటులఁ
 దోచుచుండును వానిని జూచినపుడు
 గాఢమగు మంచువేడిచేఁ గరగినపుడు
 శిఖరముల నుండి యుదకము శీఘ్రగతిని
 భయముగొల్పెడు ధ్వనితోడఁ బడుచుగ్రింద
 బారు సెలమేటి రీతిని బయలునందు
 దృశ్యమంతయుఁ గలయని తేలుదుదకు.

8

(గీతమాలిక)

నిరుపమానకటాక్షము నీకుఁగల్గ
 మానసంబున నాకుండు మార్పులెల్లఁ
 నేకమైపోయి యొకటిగా నెఱుంగబడియె
 జ్ఞానభానుండు నాయందుఁ గానఁబడఁగ
 వేయి సూర్యులకాంతియు వెన్నుజూపె
 సూర్యచంద్రులుఁ దారలుఁ జూడలేవు

స్వర్గపాతాళ లోకము ల్బ్రమసిపోయె
 గోవుడెక్కచే నేర్పడు గుంటరీతి
 జగతి గాన్పించుచుండెను సత్యముగను
 నమితబాహ్యాచిత్రిక చాటునంత నరుడు
 చేరునొక తావు యోచించి చివరకెట్లు
 బాహ్యలోకము క్షీణించు బాధలెల్ల
 నంతమొందును దేహము నంతమొంద
 మనసునందలి గర్వము మాయమగును
 హృదయ శృంఖలములు గూడ కదలిపోవు
 బంధములు వీడిపోవును భ్రాంతిఁజొలఁగు
 గంపనములేని నాదంబు కడకునొకటి
 శ్యావ్యతరముగ వినిపించుఁ జక్కగాను
 నీది యాధ్వనియగుఁజుమ్మి నిశ్చయముగ
 దానిని వినుచునుండి నీదాసుఁడెపుడు
 సిద్ధముగనుండు నీపనిఁజేయుటకును.

9

(గీతమాలిక)

ప్రళయకాలమునందుఁ జిత్రముగనొప్పు
 జగతి లయమును జెంద నాసమయమందు
 నేనుమాత్రముందును గడు నిశ్చయముగ
 జ్ఞాతయనువాఁడు మతీయును జ్ఞేయవస్తు
 వులును నాజ్ఞానమునుగూడఁ బూర్తిగాను
 లయముఁ జెందును లోకము లయముఁగాంచు
 జగతి నూహింప గుర్తింపఁ దగదు నాడు

సూర్య చంద్రులు తారలు శూన్యమగును.
అట్టిదియె మహానిర్యాణ మనఁగఁబరగు
కర్త కర్మ క్రియలు వాని కారణంబు
లంత్యమై గాఢ తిమిరంబు నలముకొనగ
నట్టివేళను నేనుందు నచటఁగాంచ,

10

(గీతమాలిక)

భేదములు లేక గుణములు వెలయుచుండి
శాంతిఁజెందియు నుండును సాంతముగను
వస్తువొక్కటి గలదు ప్రశస్తమగుచు
నదియు నణురూపమై యుండి యమితముగను
సూక్ష్మరూపము నొందియుఁ జూడఁబడుచు
మిశ్రితముగాక యేకమై మెలగుచుండ
సకల మందు లయముఁజెందు సరిగ నపుడు
నచట నేనుందుఁ దప్పక యరసిచూడఁ.

11

(గీతమాలిక)

దిరిగి వికసించు నేనపు టేజమొప్పి
నేను నేనను నహమపు నిలుచుమొదటఁ
బిదప నాశ క్తిలోనుండి బిగ్గరగను
నాదమొక్కటి వినిపించు నాల్గుదిశల
“నదియె” ఓమ్ అను పదముగా నలరుచుండు
శూన్యమున నుండి శబ్దము శ్రుతినిమించు
హద్దులేని యాకాశమునందు నదియుఁ

గంపనముతోడ మోగుచు గడకు నపుడు
 నాదికారణభూతము లట్టి తఱిని
 నిదురనుండియు మేల్కొంచు నింగిముట్టు
 లెక్కలేని యణువులపు డొక్కరీతిఁ
 నంత వెలువడు నూతనంబైన యట్టి
 జీవరాశిని సృష్టింపఁ జివర కవియుఁ
 గ్రొత్త జీవులతోఁగూడి క్రొత్తసృష్టి
 జరుగఁ బ్రారంభమగుటచే సరిగనపుడు
 నణువు లెగులుచు గిణున నన్నిదిశలఁ
 దిరుగుచును నృత్యముసలుపు తీరుగాను
 చాల దూరమునుండియు శక్తితోడఁ
 జేరుచుండును కేంద్రము చివరకలియు
 గొప్పభూతసాగరమందుఁ గొండలవ లె
 బైకిలేచును గెరటముల్ ప్రాణవాయు
 వపుడు నాసాగరముపైన వడిగవీవ
 పడుచు లేచుచుఁ బొంగుచుఁ బ్రబలమగుచు
 గెరటములపిండు కదలుచుఁ గ్రియకు మెఱుము
 బోలిముందుకు సాగుచుఁ బోవుచుండు
 శక్తిచే ద్రోయబడునట్టి శకలములుగ
 బెక్కుగోళములు కదలు నొక్కసారి
 గ్రహము నక్షత్రములుఁ బెక్కు గగనమందు
 నమితవేగమున గదలి యాడుచుండు
 మనుజుని నలయమగుభూమి మఱలమఱల

దిరుగుచుండియుఁ దనచుట్టుదిరుగు రవిని
జుట్టికూడ విశ్రాంతి లేనట్టిరీతి.

12

(గీతమాలిక)

ఆదీయందు సర్వజ్ఞుడనైన నేను
నిండియుంటిని నాయందు నుండెమాయ
చలన మచలనములు రెండు గలిగి యదియు
సృష్టిచేయుచు నుండును జివరకెపుడు
నాడుచుండును మాయతో, గూడినేను
మఱియు నాయాజ్ఞవలననే మహినిమేఘు
చయము రాచుకొనుచు బోవు రయముమీఱ
నవియుగరజ్జు చేయును నాకసమున
నుఱుముమెఱుములతో, గూడి యుండి యమిత
వేగముగ తుపానులు చెలరేగుచుండు
మందమారుతము దిశలయందు వీచు
జల్లని కిరణములనంపుఁ జందురుండు
నెండియుండిన భూమియునుండుఁదిరిగి
యాకుపచ్చని రంగుతో నందముగను
పచ్చిక బయళ్ళతోనిండి పొక్కుచుండు
లతలతోడను జెట్లతో రహినిమించి
సుందరమగు కాంతులవెల శోభగూర్పఁ
బూరముగ వికసించియుఁ బొల్పుగాను
మంచుచేఁ గడుగఁబడియు మించిసుఖము
సూర్యుని దిశకుఁ దలయెత్తి చూచుచుండు.

13

ప్రేహితున కిచ్చిన సందేశము

(గీతమాలిక)

ఎచటఁ జీఁగటి కాంతిగా నెంచఁబడును?
దుఃఖము సుఖముగా నెందుఁ దోచుచుండు?
వ్యాధి యారోగ్యముగ నెటఁ బరిణమించు?
నెచట బిడ్డ పుట్టిన యంత నేడ్వనదియుఁ
బ్రతికి యుండిన నట బెంచబడునొ? యట్టి
మాయచేఁ గలుగు ప్రపంచమయము నీవు
గాంచఁ గలుగుదువె? సుఖంబు నెంచిచూడ,

1

(గీతమాలిక)

పోరు యుద్ధంబు లెచ్చటఁ బొసగుచుండు?
గొడకుపైఁ దండి యెచ్చటఁ గ్రోధమూను?
నహమహంబనుపాటయె యుంతు లేక
పాడఁబడుచుండు నెచ్చటఁ బ్రజలచేత?
నట్టి మాయా ప్రపంచమం దరయ నీవు
కాంచఁగలుగుదువే? శాంతి నించుకై న.

2

(గీతము)

స్వర్గ నరక మిళితము సంసార మరయ
నిట్టి మాయసంసారము నెవరుదాటఁ
గల్గుదురు? కర్మబంధముల్ కట్టివేయ
బానిసీడేడ? రక్షణఁ బడయగల్గు .

3

(గీతమాలిక)

యోగమార్గమ్ము నిందియ భోగమ్ములును
గృహనివాసియు సన్న్యాసి క్రియలఁ దెల్పు
జీవితంబులను ధనమార్జించువిధము
పూజ నియమము ధ్యానము పూర్ణమైన
యిందియ జయంబు మతకర్మ తెన్నియేని
త్యాగమునుగూడఁ గల్గియుఁ దనివితీరి
ననుసరించియు వాని నే ననుభవమున
నేమి తెలిసికొంటిని తుద కిపుడునేను?

4

(గీతము)

లేశమైనను సౌఖ్యంబు లేనికతన
జీవితము కష్టములకు వశీకృతంబు
మంచి హృదయముగల్గ నీకెంచిచూడ
గష్టములు దానికిని మించి గల్గుచుండు.

5

(గీతమాలిక)

కల్గియు విశాలహృదయముఁ గలిగి ప్రేమ
త్యాగమూర్తివిగానుండు తరుణమందు
నీకు నేతావులేకుండు లోకమందు
గట్టిదెబ్బను భరియింపఁ గల్గు నినుము
దానిని భరింప రాతికిఁ దరముగాదు

6

(గీతమాలిక)

ఆత్మగౌరవ మిసుమంత యైనలేక
చురుకుఁదనమును నీయందుశూన్యమగుచుఁ

దేనెలొల్కు పల్కులయందుఁ దీర్పుగల్గి
విషమునిండిన హృదయము నెలయుచుండి
సత్యమునకు దూరమగుచు సబబువీడి
యహరహముగొల్పుచుండఁగ నపుడు నీకు
సానముండును జుమ్మి సంసారమందు.

7

(గీతము)

జ్ఞానసంపాదనకు నేను సగముకాల
మీభువిని గడపితిని యథేచ్ఛగాను
ప్రేమనాయందు నెలకొల్పి పిచ్చిపాని
విధముగానేను ఛాయలవెంటఁబడితి.

8

(గీతమాలిక)

సకలమతములు వెదకితి సత్యమరయఁ
బర్వతగుహాలయందును వనములందు
రుద్రభూములయందును భద్రముగను
గంగమొదలగు పుణ్యమొసంగుపెక్కు
నదులతీరములను గొన్నినాళ్లు నేను
గడిపియుంటిని నేను భిక్షుటనంబు
నెంతకాలము గడపితి నింతవఱకు?

9

(గీతమాలిక)

మిత్త్రుఁడును లేక డబ్బైన మివులకుండఁ
జరుగుగుడ్డల ధరియించి తిరుగుచుండి

యేగి యింటింటికిని తుదకేది దొరకు?
నట్టిదానిని భుజించి యధికమైన
తపముచే మేనుడయ్యించు తరుణమందు
నెట్టిద్రవ్యము నార్జించితివుడునేను?.

10

(గీతమాలిక)

వినుము. మిత్తుండ! నీకిప్పు విశదపఱతు
హృదయమందలి భాగము ల్మోదటనుండి
నేను నాజీవితంబున నిజముగాను
గొప్పదగునట్టి సత్యమునొప్పుగాను
గాంచగలిగి యనుభవము గలిగినంత
జీవితంబును సుడిలోనఁజేరియలల
తాకిడివలన దెబ్బలు తగులుచుండ
నట్టి సంసారసాగర మనెడుదాని
దాట నొకమాట కలదను మాట నిజమ
అట్టిసౌకయే దాటించు నంబురాశి.

11

(గీతమాలిక)

పూజఁజేసెడి విధులెన్నో పుడమిఁగలవు
యోగమార్గములు వివిధ యాగములును
శాస్త్రములును వేదాంత విచారణలును
ద్రవ్యసంపాదన విధులు దానిపిదప
ఖర్చుపెట్టెడు రీతులుఁ గలవు పెక్కు
కాని యివ్వి యన్నియుఁగూడ మానసంబు

నందు గలుగు భ్రాంతులుమాత్రమగును జుమ్మి
ప్రేమయనునది యొక్కటే పెన్నిధియగు.

12

(గీతమాలిక)

బ్రహ్మ, జీవుడు, నరుడు, దైవంబు, దేవ
తలును, దయ్యముల్, పితృదేవతలును, ధరణి
యందు నుండునట్టి మృగ విహంగములును,
మఱియుఁ గ్రిమికీటకంబులై మనుచునుండు
నన్నిజీవుల హృదయము లందుఁగూడ
నిట్టిప్రేమయే వెలుగొందు నెఱచిచూడ.

13

(గీతమాలిక)

దేవులందఱిలో మహాదేవుఁ డెవఁడు?
జగతి నంతను గదలింపఁ జాలునెవఁడు?
బిడ్డ కొఱకును బ్రాణముల్ వీడుతల్లి,
దొంగతనమును జేయును దొంగకూడ
వీని కంతకు మూలము ప్రేమసుమ్మి.

14

(గీతమాలిక) ,

అదియు వాఙ్మాన సంబుల కావలుండు
దుఃఖసుఖములతోనుండుఁ దుదకు నదియు
సర్వశక్తియు సర్వనాశనముఁ జేయు
కాళికాదేవివలెనుండుఁ గడకునదియె
దయకు నిలయమై యొప్పును దల్లివలెను.

15

(గీతమాలిక)

వ్యాధి యా ప్తజంధు వియోగబాధ తీవ్ర
తరముగానుండు లేమియు, ధర్మబుద్ధి,
ధర్మశూన్యము, దుష్టమహాకర్మ, మంచి
కర్మల ఫలితములుగూడఁ గడకుఁ బ్రేమ
యనెడు దానిఫలితములై తనరుచుండుఁ
గాని జీవుఁడొక్కఁడు చేయఁగలుగుదేని?

16

(గీతమాలిక)

సుఖముఁబొందఁగ నాత్రతఁ జూపువాఁడు
దుఃఖముకొఱకు మిక్కిలి దొరువాఁడు
మృత్యువును గోరువాఁడును నిత్యమైన
జీవితముగోరువాఁడును శిష్టనైపుడు
భ్రాంతితోఁగూడి మతిలేనిపశువులనియుఁ
బిచ్చివారలనియుఁ బల్కవచ్చుఁగాదె.

17

(గీతము)

స్వచ్ఛమగునట్టి మనసనుస్యందనంబు
నెక్కినీ పెంతదవ్వైన నేగియున్న
దుఃఖసుఖములు సుడులుగా దొర్లుచుండ
నదియు సంసారసాగరమగును దుదకు.

18

(గీతమాలిక)

వినుము రెక్కలులేనట్టి విహగమీపు
తప్పుకొను మార్గమిదికాదు తఱచిచూడఁ

గవ్వములుపెక్కు తఱచుగఁ గల్గు నీకుఁ
దుదకు మృత్యువు దప్పదు పదునుమించు
సాధ్యపడనట్టి కృషి నీవు సలుపుటేల?.

19

(గీతమాలిక)

జ్ఞానమార్గము వ్యర్థముగాన నీకు
దానిమీఁద నీవెప్పు డాధారపడకు
మర్చనలుప్రార్థనలు వీడుమయ్య యింక
బలము నాఞ్జింపఁ గృషిఁజేయ వలదునీవు
అహములేని ప్రేమయె నీకు నర్హమగును
ప్రేమతో మంటఁగలిసెడు క్రిములు మనకుఁ
గఱపునీతిని బూర్తిగాఁ గడకునెపుడు.

20

(గీతమాలిక)

అందమగు తేజమునుగాంచి యద్భుతంబు
జెంది కీటకము తుదకుజెడియు జూపు
మంటఁగలసియు నశియించు మఱియునటుల
ప్రేమపూరితమగు నాత్మ వెలుగుచుండ
నీచమగు సహంభావము నిజముగాను
దగ్ధమైపోవుఁ జేరియు దానియందు

21.

గీతమాలిక

బిచ్చగానికి సుఖమెట్లునచ్చు నెపుడు?
ధర్మమున క్షోభతగలుగు దానినెపుడు

దానమీయక దానిని దాచియుంచ
నేమిఫలితము చేకూరు? నిలనునీకు
నీదుహృదయము ప్రేమచే నిండియున్నది
బ్రతిఫలము గోరకుండియుఁ బరులకిమ్ము
ఈయఁగలదాని నంతయు నెంచిసీవు

22

(గీతమాలిక)

హద్దు లేని యాత్మకు నీవు ముద్దుగొల్పు
వారసుఁడ వగుటవలన వాస్తవముగ
నీహృదయమునందెకలదు నిక్కమైన
ప్రేమసార మనునదియుఁ గ్రియకుజూడ
నిమ్మునీకున్నదంతయు నిమ్ముతుదకు
నిచ్చిప్రతిఫలమును గోర నింకిపోవు
ప్రేమసాగరమంతయు బిందువుగను

23

(గీతమాలిక)

బ్రహ్మ మొదలు క్రిమివఱకు స్వల్పమైన
యణువువఱకును గలయట్టి యంతులేని
జీవ నిర్జీవ కోటిలోఁ జేరియుండు
నతఁడె ప్రేమస్వరూపు డౌనట్టి ప్రభువు,
దైవము, భగవంతుడు గూడ దానిఁబట్టి
మి త్తమా! నీవువాని పవిత్రమైన
పదములందును నీదగుహృదయమాత్ర
మానసముల నర్పింపుము పూనిప్రేమ

24

(గీతమాలిక)

కలవు నీముందు వానికిఁ గలిగియుండు
 పెక్కురూపము లీరీతిఁ బృథ్వియందుఁ
 గణనఁజేయక వానిని గడకు నీకు
 దైవమునుగాంచఁ గలుగుట తరముకాదు
 వెదకిచూచిన నెచ్చోట వెడలి నీవు
 భేదభావమును విడిచి ప్రేమతోడ
 సకలజీవులకెల్లను సమముగాను
 సేవఁజేసిన మనుజుఁడె చివరకెపుడు,
 దైవమును బూజఁజేసిన దానిఫలము
 నొందగల్గును నిజముగా నుర్వియందు.

25

ప్రబుద్ధ భారత పత్రికకు హెచ్చరిక

(గీతమాలిక)

మేలుకొను మింక నొకసారి మేలుకొనుము
 నీకు మృత్యువు కా దది నిజముగాను
 క్రొత్తజీవితమును సమకూర్చినదియు
 నీకు విశ్రాంతి నొసగెడు నిద్రయగును
 కంజదళములఁ బోలు నీ కన్నులకును
 సాహసంబగు దృశ్యము ల్చాలఁగాంచ
 బలముఁగూర్చి విశ్రాంతియై పఱగుచుండు
 వేచియున్నది లోకము వేగిరముగ
 నిన్ను మరలగాంచ నిపుడు నిశ్చయముగ
 సత్యమా! నీకు లేకుండు మృత్యువెపుడు.

1

(గీతమాలిక)

బాటప్రక్కను గ్రిందుగాఁ బడియు నుందు
 ధూళిఁజెదరంగ గొట్టక తుదకుశాంతి
 కెట్టిభంగము లేకుండునట్టి రీతి
 నెమ్మదిగ నడ్డులిడుచును నీవు మఱల
 నటులెపొమ్మింక బలము సాహసము నిశ్చ
 ల త్వమానందముల గూడి లలితమైన
 స్వేచ్ఛతోనీవు ముందుకు సేమమొప్ప
 సాగుము ప్రబుద్ధ భారతీ! సాగుమింకఁ
 బరులహృదయములను గదల్పఁగనుజాలు
 పలుకులను బల్కుచుండియు వఱలుమీవు.

2

(గీతమాలిక)

ప్రేమహృదయులు నిన్నుంచి పెంచిరెచట?
 నీదువృద్ధిని గాంచియు నెచటవారు
 వెల్లడించిరో సంతోష? మెల్లనట్టి
 నీ నివాసమిపుడిచటఁ గానరాదు.
 కాని భావిగతి బలముగలిగియుండు
 నదియు నీసృష్టిధర్మమై యలరుచుండు
 సకలవస్తువులును గూడ జననమొందు
 తావునకు మఱలబలము తగినరీతి
 బొంది యేలేంచి యాన్నత్య మందగల్గు.

3

(గీతమాలిక)

మేఘములు చుట్టియుండగ మెఱయుచుండు
మంచుఁగొండలు నిన్నుదీవించి క్రొత్త
వితసమకూర్చుఁ జాలెడునంతబలము
నీకిడుచునెచటవియుండు నెపుడుఁగూడ
నట్టి నీజన్మభూమియం దపుడునీవు
బయులుదేరుము క్రొత్తగా బలముఁజేరి
స్వర్గవాహిని యగుగంగ శ్రావ్యమైన
శాశ్వతంబగు గానము సలుపుచుండ
నీదుపలుకులు గొనిపోవు నిశ్చయముగ
నవియు దానిప్రవాహమునందుఁ గలిసి
వెంబడించును దానిని వివిధగతుల
దేవదారు వృక్షములెల్ల దివ్యమైన
నీడనిచ్చి శాశ్వతశాంతిఁ గూడనీకు
గలుగజేసి విశ్రాంతిని గలుగఁజేయు.

4

(గీతమాలిక)

అన్నిటికిఁ బైనవెలయుచు హైమవతిగ
నొప్పుహిమవంతుఁ బుత్త్రిక యుమయుఁగలదు
నిర్మలత్వప్రశాంతిల నెగడునామె
శక్తివలెనుండి యన్నిట జగతియందు
నామెయే జగజ్జననిగా నలరుచుండు
సకలమగు పనులను జేయుశక్తియామె
లోకమంతయు సృజించు లోకమాత

సత్యమార్గముఁజూపెడు జననియామె
కృపనుజూపియు జనులకు నెపుడుఁగూడ
నొక్కఁడందఱిలోనుండె నిక్కమనుచు
దెలుపువారికిఁ బ్రేమతోఁ దేటపడఁగ
నలసటగలుగఁజేయని బలమునీకు
నామెయే సమకూర్పు నీయవనియందు
నంతట లేనట్టి ప్రేమయే యదియుఁజుమ్మి.

5

(గీతమాలిక)

ఒక్కయుగమొకదేశము నిక్కముగను
తమదనుచుఁ జెప్పఁజాలని తాపసులును
జాతికిని మూలపురుషులై ఖ్యాతిఁగాంచి
హృదయమున సత్యమునుజూపి హితవుఁజూపి
మంచిచెడ్డలతోఁ గూడు మానవునకు
బోధఁజేసిరి ధైర్యముఁబూనివారు
వారిసేవకురాలవై వసుధయందు
“నుండెనొక్కటి యంతటనిండి” యనెడు
సత్యమగు రహస్యంబును సరిగనీవు
తెలిసికొంటివివూర్తిగాఁ దెలివిఁగలిగి.

6

(గీతమాలిక)

ప్రేమరూపిణీ! పలుకుము ప్రియముగూర్చు
శాంతియుతమగు మృదువగు స్వర్ణముతోడ
గాంచుదృశ్యము లెట్లులుగరగిపోయె

స్వప్నతుల్యములైనట్టి జగతులెన్నో
 శూన్యమును జేరుచుండుటఁ జూడనొక్క
 సత్యమేదానిమహిమతో సరిగనెపుడు
 తెలుఁగుచుండుటచివరకుఁ దలపుమీపు.

7

(గీతమాలిక)

మఱియులోకమునకు నిట్లు మఱలమఱల
 జాటుచుండుము సత్యముఁ దేటపడగ
 “లెండునరులార ! మేల్కొనియుండుఁడింక
 గలలఁగాంచకుఁడింకను గలలతోడ
 నిండియుండియు నీభూమి మెండుగాను
 నిచటఁగర్మమునునదియె యెపుడుఁగూడ
 మంచిచెడ్డయూహలనెల్ల నెంచివాని
 తోడ దార మాధారముగూడ లేక
 పూలదండలనిర్మించుఁ బూలదండ
 మంచిచెడ్డవాసనలను మఱియుఁగలిగి
 యుండుపూలతో నేర్పడియుండు నటుల
 నట్టియూహలు శూన్యమునందుఁబుట్టి
 వేరు మాక్రికులు వానికి వెదుకలేవు
 అల్పమగుసత్యమును గూడ నట్టివాని
 నాదిమూలమా శూన్యమునందుఁజేర్చు
 ధైర్యమునుబూని సత్యముదరికిఁజేరి
 కాంచి దానిని దానిలోఁగలియు డింక
 గలలునశియింపఁజేయుఁడు కలలగనుట

నాపలేకుండియుండిన నపుడుమీరు
శాశ్వతంబగుప్రేమను జాలినంత
స్వేచ్ఛతోగూడియుండెడు సేవఁగూర్చు ”
కలలుమాత్రముగాంచుడు గడకుమీరు.

8

జె. జె. గుడ్విన్ కిచ్చిన హెచ్చరిక.

సాగు మోయాత్మా ! నీవింక సరసగతిని
నీదు తారాపథమునందు నిక్కముగను
నోయి యానందమూర్తి ! విధేయుఁడవయి
స్వేచ్ఛతోఁగూడు యోచన ల్చివరవఱకు
నెచట నెలకొనియుండునో యచటనెపుడుఁ
గాలమవకాశములు నీదుగమ్యమునకు
నడ్డుతగులక యుండునో యచట కీవు
సాగిపోమిక్రింక నాగక వేగముగను
శాశ్వతంబగు శాంతియు శక్తిఁ గూర్చు,
నాఁదుదీవనలునుగూడ నమ్మకముగ
నీకుఁ జెందియుండునుగాక నిశ్చయముగ,

1

(గీతమాలిక)

నీదు నిజమగు సేవయే నీవుచేయ
త్యాగమును బూర్తిచేయును ధరణియందు
ప్రేమపూరితహృదయమే వెల్లివిరిసి
నీదుగమ్యముఁ జూపును నీకునెపుడు
నీదుతావునకు వెనుక నిండియుండు

మృదువగు గులాబిపూవుల మెత్తరీతి
 శ్రావ్యమగునట్టిదానిదౌ జప్తియెవుడు
 కాలమవకాశములఁ బంపుఁగడకుఁజూడ.

2

(గీతమాలిక)

నీదుబంధములు తెగియె నిజముగాను
 నిర్మలానందశోధన నీకు ముగిసె
 జీవితమరణముల నవి చేరియేది
 యొకటిగా నుండెనో దానియునికితోడ
 నీవుగూడ నేకమగుచు నెగడుచుంటి
 విపుడు పృథ్వియందు జనుల కెపుడునీవు
 స్వార్థమును వీడి సాయంబు సల్పబూని
 ప్రేమతో లోకమందలి పెక్కుకష్ట
 ములను దొలగించి జనులకుఁ బూర్తిగాను
 సాయపడుటకు ముందంజ వేయుమెపుడు

3

ఖేతి మహారాజునకు హెచ్చరిక

(గీతము)

ఇనుని మేఘముగప్పిన నించుకంత
 నంధకారము గ్రమ్మిన నాకసమున
 బూనిన పనిని వీడక పూర్తిచేయు
 మయ్య! ధీరహృదయ! జయమగును నీకు

1

(గీతమాలిక)

వేసవియనెడు కాలము వెంటరాకు
శీతకాల ముండకయుండుఁ జెంతఁబల్ల
మనెడునది లేక యుండదేయిలయు గూడ
బల్లముండినఁ గెరటము బయలుపడును
నీడ వెలుతురులవలెను గూడనవియు
నొకటితర్వాత వచ్చువేళొకటి యెపుడు
జలనమొందక యవ్వాని చందమునను
ధైర్యముగలిగి నిలువుము ధరణియందు

2

(గీతమాలిక)

జీవితపుధర్మములు పెద్దచెడునుగూర్చి
బాధకరములై యుండును వసుధయందు
అల్పకాలికమగు భోగ మవనియందు
గమ్య మస్పష్టమై యుండు గడకుఁజేర,
గాన ధీరహృదయ! యంధకారమందు
సాగిపొమ్మింక ముందుకు శక్తి జూపి

3

(గీతమాలిక)

చేసినపనియొక గవ్వము ల్చివరకెపుడు
వ్యర్థములుగావు శక్తులు పాడునడిన
యాశలెల్లను బొందిన నాశనంబు

వీరుడవుగమ్ము నీయొక్క వారసులును
 వీరులగుదురు నీకును విజయమబ్బు
 చేసియుండిన మేలెప్పుడెడదుసుమ్మి
 కాన ధీరహృదయ! నీవుపూనుపనిని
 సాహసముతోడఁ జేయుము సౌఖ్యమబ్బు.

4

(గీతమాలిక)

మంచివారలు జ్ఞానులనెంచ భువిని
 స్వల్పసంఖ్యగనుందురు వారుజనుల
 నడుపుచుందురుగాని యానరులువారి
 విలువను గ్రహింపజాలరు తెలివిలేక
 యెవ్వరిని లక్ష్యపెట్టక యెపుడునీవు
 నెమ్మదిగ నడుపుము కడునెమ్మిజూపి.

5

(గీతమాలిక)

దూరముననుండువారు నీతోడనుండ్రు
 సర్వశక్తియుతుడగు నాసర్వమయుండు
 ప్రభువు నీచెంతనుండును వాస్తవముగ
 నోమహాత్మ! దీవనలెల్ల నొక్కమాటు
 పడుచు నీపైన వర్షముపడెడురీతి
 జయముఁగూర్చును నీకెప్పుడొలినంత.

6

జూలై 4 వతేది

(అమెరికాస్వాతంత్ర్యము; స్వామి నిర్యాణము)

(గీతమాలిక)

దట్టముగ గూడి యారేయి ధరణిఁగప్పి
 శవముపైఁగప్పబడు గుడ్డచందమునను
 శారుమేఘములు తుదకు వేరుపడుచుఁ
 జెదరిపోవుట, గనుమింకఁ బిదపమఱియుఁ
 వింతయగు నీకిరణములు పృథ్విదాకు
 ముందులోకముమేల్కొంచు ముందుగాను
 పక్షులన్నియు నేకమై పాడసాగు
 దారలనుబోలు వుష్పములేతలలనెత్తి.
 మంచుబిందువులనుగూడి మించిశోభ
 యిడును సుస్వాగతము నీకుఁ గడకునపుడు
 తమసహస్రదళారవిందములతోడ
 విస్తరించినకొలనులు ప్రేమఁజూపి
 హృదయపూర్వకస్వాగత మిడునునీకు
 మిగుల తేజస్వరూపుడ వగుటనీవు
 ప్రభువరా! నీకు నెల్లరు భక్తిఁజూపి
 వందనములిడుచుందురు ముందుగాను

స్వాగతము నీకు నిపుడు గుస్వాగతంబు
 నీదుకిరణము లీనాడు నిజముగాను
 స్వేచ్ఛనిచ్చును జనులకు స్థిరముగాను
 సూర్యభగవానుఁడా! కడుశోభఁగూర్చి

1

(గీతమాలిక)

వేచియూండెను లోకంబు వెదకెనిన్ను
 దేశకాలంబులనుబట్టి తెఱపి లేక
 కొందఱు గృహములనువీడి, కొందఱుతమ
 ప్రాణమిత్తులవీడియుఁ బడయనిన్ను
 జింతఁగూరుచు సాగరసీమలందు
 నడవిప్రాంతములందును బిడియపడక
 చాలశ్రమకొర్చి సిద్ధమైచావునకును
 నిన్ను వెదుకంగఁబోసాగి రన్నిదిశల
 వారుచేసినకృషికిని ఫలితమిచ్చు
 దినముచివరకు నేతెంచెఁ గనఁగవారు
 ప్రేమ సేవయుత్యాగము గ్రియకు ఫలము
 నిచ్చి కార్యసాఫల్యమై మెచ్చదగిన
 యట్టియాస్వేచ్ఛ లభియించెఁ గట్టకడకు
 స్వేచ్ఛ తేజము ప్రబలమై తిరివిగాను
 నీవు వెదచల్లినాడవు నిజముగాను.

2

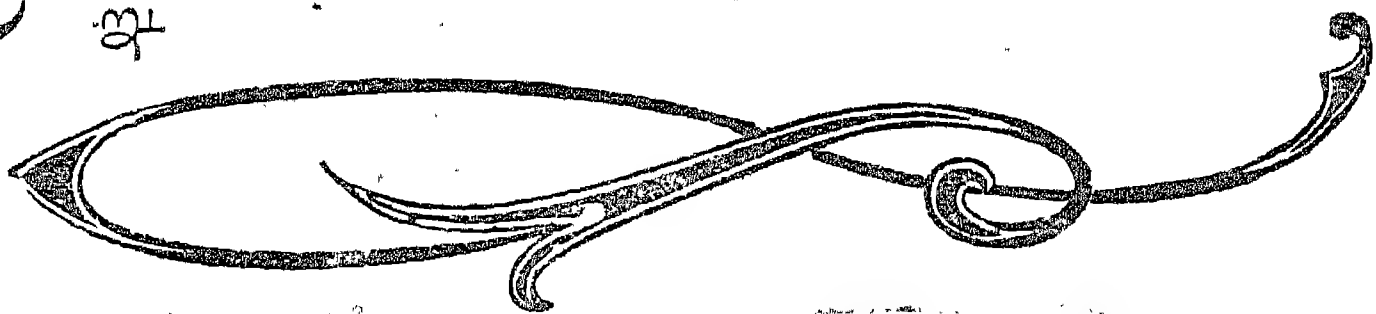
(గీతమాలిక)

నీదుమధ్యాహ్నాకాంతిచే నిక్కముగను
లోకమంతయు వెలుగుచు లోకమందు
నుండు దేశములన్నియు నిండుకాంతి
ప్రతిఫలింపఁగఁ జేయుచు వఱలుచుండ
స్త్రీలు పురుషులు నీవై పు చేతులెత్తి
నీకు వందనములఁజేసి యేకరీతి
నిన్నుగొనియాడువఱకును నిశ్చయముగ
వారి బానిసత్వముపోయి వారికుండు
బంధములు పూర్తిగాఁద్రొంపఁబడిన వంచు
దెలిసి నూతనబలముతోఁ దిరిగి క్రొత్త
జీవితము ప్రాప్తమగుటచేఁ జెప్పరాని
సంతసము పొంగిపొరలెడునంతవఱకు
నడ్డులేని నీమార్గమునందు నీవు
కదలిపొమ్మింక ప్రభువరా ! ముద మొసఁగుము.

3

స మా ప్త ము

ప్రతిజ్ఞా యోగంధరా యుణము

పాప హర్త (పక్షి) వార్యులు

గుంటూరు హిందూకళాశాలాసంస్కృతాధ్యాపకులు

వేంకట్రామ అండ్ కో.,

ఎడ్వర్డ్ కేషనల్ పబ్లిషర్స్,

ప్రత్యక్ష గ్రంథమాల - ద్వితీయము

శ్రీ హయగ్రీవానమః

ప్రతిజ్ఞాయోగంధరాయణము

ఇది

శ్రీభాసమహాకవి సంస్కృతనాటిక కాంధ్యానువాదము

రచయిత :

కవిశేఖర మధ్వకీ పశ్చే పూర్ణప్రజ్ఞాచార్యులు
(గుంటూరు హిందూశాఖాశాల సంస్కృతాధ్యాపకులు)

—: ప్రకాశకులు:—

జీ.క.ట్రామ అండ్ కో.,

ఎడ్యుకేషనల్ పబ్లిషర్సు,

బెజవాడ - మద్రాసు.

1947

ద్వితీయ ముద్రణము
3000 ప్రతులు

వేంకటాద్రిమ్ పబ్లిక్ ప్రెస్, ఏలూరు.

శ్రీ హయగ్రీవానమః

విజ్ఞప్తి

(ద్వితీయ ముద్రణమునకు)

తెనాలితాలూకామూల్పూరువాస్తవ్యుడు, భూస్వామి ఉదారుడు, వృద్ధికాముడు నగుమద్భాగినేయుడుచిరంజీవి శ్రీ మానూరు వేంకటరమణారావు మద్గ్రంథంబులలో నొక్కదానిని ముద్రింప ముచ్చటవడి సాదరంబుగా నా కొసంగినసద్ద్రవ్యము తో నే నీనాటికను 1947 సంవత్సరము మా పూర్ణప్రజ్ఞగ్రంథ మాలలో ద్వితీయ కుసుమముగాఁ దొలుసారి ప్రకటించితిని. భాసమహాకవి యందలి భక్తిచేతనేమి మద్గ్రంథమునందలి గుణలేశముచేతనేమి యనుపదమే యీనాటికను శ్రీఆంధ్ర విశ్వ విద్యాలయమువారు 1950 వ సంవత్సరమునకును, శ్రీ మద్రాసు యూనివర్సిటీవారు 1951 వ సంవత్సరమునకును ఇంటర్మీడియేటు పరీక్షకుఁ బాఠ్యగ్రంథముగా నిర్ణయించి ద్వితీయ ముద్రణావకాశమును వెంటనే కలిగించి మా గ్రంథ మాలను బోత్సహించినందులకు ఉభయ విశ్వవిద్యాలయాధికారులకును మత్కృతజ్ఞతా పూర్వకాభివందనముల నర్పించుచున్నాను.

నాయందభిమానముంచి యేతన్నాటికాపునర్ముద్రణమునకు రు 650 ఆఱువందలయేబది రూప్యముల నాకు విరాళముగా నొసంగిన శ్రీ గుంటూరు రామచంద్రపురాగ్రామ సభవారికి నాధన్యవాదములు.

పై విధమున నాకును మద్గ్రంథమాలకును సర్వవిధములఁ దోడ్పడుచున్న విద్యాధికారులకు, గ్రంథ ప్రకాశకులకు, ఉదారులకు, అభిమానులకు, సహాయులకు, మిత్రులకు నాయభివందనములు.

ఇట్లు

1950. 10. 25

విజ్ఞాపన

మామిత్తులగు శ్రీమాన్ కొమాండూరు కృష్ణమాచార్యుల వారీషీకేయే భాస, తన్నాటక ప్రాశస్త్యమును బహుభంగుల విశదీకరించుటంజేసి నాభారము చాలవఱకుఁ దగ్గినను సముదాచారానుసారము రెండువాక్యముల వ్రాయుచున్నాను.

శ్రీమహామహాపాధ్యాయ టి. గణపతిశాస్త్రిగారి యముద్రిత గ్రంథాన్వేషణ కృషిఫలితముగా లభించిన భాసనాటక చక్రమును గొంచుభాగ్యము నాకు రమారమి యరువదియైదు వత్సరములకుఁ బూర్వము గలిగినది. అప్పటి తన్నాటకాలోకన జనితానందమే నాకు 'ప్రతిమా, ప్రతిజ్ఞాయకాగంధరాయణ, చారుదత్త, దూతవాక్య, దూత ఘటోత్కచ' నాటకాంధ్రీకరణములకు హేతువయ్యెను. ఉత్సాహము కలిగినప్పుడు గ్రంథములు వ్రాయుటయేగాని వానిఁ బ్రకటించుటయందు నా కంతగా దృష్టియుండెడిదిగాదు. కనుకనే కావ్యాలోక, శతలతాణ్యాది గ్రంథము లెన్నియో మాతృకారూపమున నింటనే యున్నవి. ఇప్పటికేని కొందఱుమిత్తుల ప్రోత్సాహముతో నెలకొల్పఁ బడిన మా పూర్ణప్రజ్ఞ గ్రంథమాలలో ఈ ప్రతిజ్ఞా యకాగంధరాయణమును (నాటికను) ద్వితీయ కుసుమముగాఁ బ్రకటింపఁ గలిగినందులకు సంతసించుచున్నాను. ఆదరపూర్వకముగాఁ బీఠికవ్రాసియిచ్చిన యస్మత్ప్రియ మిత్తులకు ధన్యవాదములు. మా గ్రంథమాలయందుఁ బ్రత్యేకాభిమానముఁ జూపుచున్న మిత్తులకును, ప్రకాశకులకును, శ్రీ చంద్రికా ముద్రాలయాధిపతులకును నే నెంతయుఁ గృతజ్ఞుడను.

ఇట్లు, గ్రంథకర్త

పల్లె పూర్ణప్రజ్ఞాచార్యులు,

పీఠిక

ప్రథితయశసాం భాససౌమిల్ల కవిపుత్రాదీనాం ప్రబంధా నతి
కృమ్య వర్తమానకవేః కాళిదాసస్యక్రియాయాం కథం బహుమానః.

సూత్రధార కృతారంభై రావటకై ర్బహుభూమికైః
సపతాకై ర్యశో లేఖ భాస్కరే దేవకులై రివ.

పైనుదాహరింపబడిన కాళిదాసబాణమహాకవుల వాక్యముల వలన భాసుని ప్రతిభావిశేష మూహింప వలసినదే గాని వ్రాయ నలవి గాదు. కవితా ప్రపంచమున కవికులగురుండును, గద్యరచనమున నిరవద్య విద్యాచండుడగుబాణుడును భాసునియందు సమాన ప్రతిపత్తి గల్గి యుండుట గమనింపఁదగిన విషయము.

1910 యవ సంవత్సరప్రాంతమున మహామహోపాధ్యాయ టి. గణపతిశాస్త్రిలవా రీనాటకములను విద్యల్లోకమునకు వెల్లించుచ్చిరి. అది మొదలుగా భాసకవిని గూర్చియు తత్కృతనాటక త్రయోదశిని గూర్చియు వాదప్రతివాదములు ప్రబలియుండుట పండితులెఱింగినదే. నాటకములు మిక్కిలి సంగ్రహముగా నుండుటవలనను సౌలభ్యాతి శయముగలిగి యుండుటవలనను పూర్వకవికృతములును విస్తృతములు నగునాటకములను రంగస్థలోచితముగా మలయాళమునందలి భరతపుత్రు డొత్తి వ్రాసికొనియుందురనియు తజ్ఞులభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈ పూర్వ కవిభాసుడే కానోపు. రచన ననుసరించియు శైలియందలి యార్షభావ మునుబట్టియు నీ నాటకములు తప్పక కాళిదాసునకుఁ బూర్వమునఁగల రూపకరంగమును సూచించు చున్నవనుట నిర్వివాదము.

శతానీకపుత్తుండగు నుదయనుఁడు క్రీ. వె. 6 వ శతాబ్దము నను ఐదవ శతాబ్దప్రారంభమునను వత్సవిషయము నేలిన వత్సరాజు. ఆకాలముననే భాసుఁడును గలఁడని యొకయభిప్రాయము. మృచ్ఛికటికమునఁగల పాలకుఁడును, మాగధుఁడగు దర్భకుఁడును, ఉజ్జయిని నాథుఁడగు ప్రద్యోతుఁడును సమకాలికులు. చారుడత్తనాటకమే

మృచ్ఛకటికముగాఁ బరిణమించినది. శూద్రకుఁడు కీ. శ. 2 వ శతాబ్దమునఁ గలఁడని నిరూపించిరి. పాణిని కీ. పూ. 6 లేక 7 వ శతాబ్దప్రాంతములఁ గలఁడని ఐతిహాసకసమ్మతి. భాసుని అపాణినీయ ప్రయోగముల ననుసరించియు, ఆర్షకావ్య మగు శ్రీమద్భామాయణముతోఁ దులఁదూఁగఁగల శైలీసంవాదము ననుసరించియు, భాసుని కాలము క్రీస్తునకుఁ బూర్వము 4 లేక 5 వ శతాబ్దప్రాంతము గానోపును.

ఈనాటకములందు సౌలభ్య మనునది ప్రథమగుణము. ఔత్తరకాలికనాటకరంగమునఁ బ్రదర్శనయోగ్యము లయ్యును శబ్దార్థవైచిత్ర్యము గలిగి ప్రాచ్యపాశ్చాత్యఖండములందును నగ్రస్థానము వహించిన కాళిదాసనాటకములు మొదలుగా ప్రదర్శనమున కనుకూలములు గానివియును శబ్దార్థాడంబరము గలిగి సుప్రసిద్ధ పాణినీయ ప్రయోగోదాహరణభూతము లగు భవభూతి, మురారి ప్రస్థానముల వఱకును గల శైలీభేదములు భాసునియం దించుకయును గానరావు. ఇంతియ గాక రంగస్థలమున నత్యంతరమణీయములును యామమాత్ర కాలమునఁ బ్రదర్శనార్హములు నగుట యీనాటకములందుఁ గల సామాన్యగుణసంపద. కావున దృశ్యకావ్యము లనుమాట యీనాటకములకే చెల్లినది. ఉత్తరనాటకరంగమున మృచ్ఛకటిక మొక్కటి దక్కఁ తుల్యానుభావము గలనాటకము మచ్చునకైన దొరకదు. పాత్రములగమనిక సినిమారంగమునందునలె నతిశీఘ్ర మగుటయు రసస్ఫూర్తి గల్గి యుంజియును పదాడంబరము లేక చర్వణానుకూల మగురీతి నొప్పారుటయును ఈరూపకములందుఁ గలయనన్యసామాన్య ధర్మము. కావున నతిప్రాచీనము లయ్యును బ్రకృతరంగమున కవియెంతయు ననుకూలము లగుచున్నవి. “ఉదయనకథాకోవిదగ్రామ వృద్ధాన్” అను మహాకవిపద్ధతి కనుగుణముగా నీనాటకములం దితిహాసవృత్తము లగు రామభారతకథలే గాక స్వప్నవాసవదత్తాప్రతిజ్ఞా యాగంధరాయణములం దుదయనకథయుఁ గ్రోడీకరింపఁబడినది. ఆధునికనాటకమందలి పిచ్చివానిపాత్ర యాగంధరాయణపాత్ర ననుసరించియే వ్రాయఁబడినది. మహావీరచరిత్రమునకు నుత్తరరామ

చరిత్రమునకుఁ గలసంబంధమే, ప్రతిజ్ఞాయోగంధరాయణస్వప్నవాసవ
దత్తలకునుగలదనుట విమర్శకసంవేద్యము; రసములును వీర-(కరుణ
విప్రలంభగర్భిత) శృంగారము లుభయమునకును సమానమే. పై
యుదాహరణముల ననుసరించి యీనాటకము లుత్తరరూపకకర్తలకెట్లు
మార్గదర్శకము లయ్యెనో పండితు లూహింపఁ గలరు.

ఈనాటకములందలి యతివృత్తములు ప్రఖ్యాతోత్పాద్యమిశ్ర
భేదములు గల్గి రామభారతభాగవత కథాపీఠముల ననుసరించి స్వోపజ్ఞ
మగు శైలిభేదముచే నల్లఁబడినవి.

బాలచరితమున శ్రీకృష్ణచేష్టితములును, మధ్యమవ్యాయోగ,
పాంచరాత్ర, దూతవాక్య, దూతఘటోత్కచ, కర్ణభారోరుభంగములఁ
బాండవకథయు, ప్రతిమాభిషేకముల రామోదరితమును, ప్రతిజ్ఞా
స్వప్నముల నుదయనేతివృత్తమును, అవిమూరకచారుదత్తముల
నుత్పాద్యవస్తువులును కూర్పఁబడి కవియొక్క సర్వంకష ప్రతిభాశాలి
త్వమును, సర్వరసప్రపంచచంచుత్వమును వేనోళ్ళఁ జాటుచున్నవి.
కాళిదాస భవభూతులందును ఇట్టిచతురశ్రనిర్మాణమార్మికతకలదా?
అనియును శంకింప వలసినట్లున్నవి గాదా యీరూపకములు? ఇవి
త్రయోదశ సంఖ్యాత్మికములయ్యును రసపూర్ణములే.

ప్రకృతనాటకమునందలి పాత్రోచిత్యరసపోషణాదికావ్యగుణము
లను విస్తరించి వర్ణింపవలయుననిన నుపోద్ఘాతము విస్తరించుటయేగాక
పాఠకలోకమున కేర్పడుస్వైరభావముల నరికట్టు ప్రయత్నమువంటి
దగునేమో యని యట్టియుద్యమమునుండి విరమించుచున్నాను.

గ్రంథకర్తలగు మధ్వశ్రీ పూర్ణప్రజ్ఞులు సార్థకనామధేయులు,
నాంధ్ర విద్వల్లోకమున కతపరిచితులు నగుట వారిని పాఠ
కులకుఁ బరిచితులనుగా నొనర్ప యత్నించుట కేవల మనుభవపున
రుక్తి యగును. అయినను నూతనవిద్యార్థులకుఁ గొంత యెఱింగించు
టయు యుక్తమే. వీరు బాల్యమునందే శబ్దశాస్త్రనిష్ఠాతులై యష్టావ
ధాన, శతావధానముల నొనరించి కావ్యనాటకనిర్మాణమున నుభయ

భావలందును బంచాశదధికగ్రంథముల రచించిరి. శ్రీరామకళ్యాణమే
వీరి ప్రథమప్రయత్న మనచో వీరి ప్రతిభావిశేషము చాలవఱకును
జెప్పినట్లే యగును. పరిణతదశ నందిన కాదంబరీకవిత యనర్థము
గదా. ముద్రితగ్రంథములగు ద్విపదమేఘమాత కై కేయీ సౌశీల్యాదు
లాంఛనుల కదివఱకే సుపరిచితములు. కావ్యలోక శతలక్షణ్యాద్యనేక
గ్రంథము లింకను ముద్రణాలయమును జొరకున్నవి. భాసునిసౌల
భ్యాతిశయమునకు మెఱుఁగు వెట్టినట్లున్న దీయాంధ్రీకరణము,
సౌఖ్యపులాకన్యాయముగా ఈ క్రింది శ్లోకమున కాంధ్రీకరణమును
బరిశీలింపుఁడు.

శ్లో॥ కాష్ఠాదగ్నిర్జాయతే మధ్యమానాత్ భూమిస్తోమం ఖిన్యమానాదదాతి
స్తోతృహానాన్తస్యసాధ్యంనరాణాం మార్గార్థభాః సర్వయత్నాః ఫలంతి.

అం-1-శ్లో-18

గీ. రాయుచోఁ గట్టెచుండియు రాలు నిష్పత్రవృచో నీ కొసంగును ధరణి యేని
కాదసాధ్య ముత్సాహుల కేది కూడఁదటి నొనర్ప ఫలించు యత్నంబు లెల్ల.

శ్రీయాచార్యులవారు నాకుఁ జిరపరిచితు లగుటయే గాక
మిత్రులును గౌరవపాత్రులు నగుటచే వీరి నామస్మరణము నాహర్ష
చరిత్రమున వ్యంగముగా నొనరించియుంటిని.

“స్వాదుకాంబరీరసాస్వాదమునను బూర్ణమగు ప్రజ్ఞ వాయని
బుధవరులను, శాబ్దికులఁ గావ్యవేత్తల సరసకవుల లాక్షణికులను దలఁతు
సలక్షణముగ”. (1-7 ఆంధ్రహర్షచరిత్రము)

ప్రస్తుతము కీర్తికామిషమున మరల వీరియుత్కర్షమును బరిమిత
ముగాఁ బచరింపఁ గల భాగ్యము నా కొదవించినందులకు కృత్రికర్తల
కెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను. శ్రియఃపతి వీరి కాయురారోగ్యసంపదల నొసం
గును గాక యని యభిలషించుచు నింతటితో నాపీఠిక ముగించు
చున్నాను.

గుంటూరు, }
25_5_47. }

కొమాండూరు కృష్ణమాచార్యులు,
Retd.) Lecturer, A. C. College, Guntur.

ఈనాటికయందు చు్చ పాత్రములు

పు ర షు లు

యాగంధరాయణుడు - వత్సరాజుగారి ప్రధానమంత్రి

సాలకుడు

నిర్ముండకుడు } యాగంధరాయణుని చారపురుషులు

హంసకుడు - వత్సరాజునకు నిత్యసన్నిహితుడగు పరిచారకుడు

బ్రాహ్మణుడు - యాగంధరాయణుని మిత్రుడు

కాంచుకీయుడు } మహాసేనమహారాజుగారి యంతఃపుర పరిచారికుడు
డగు బాదరాయణుడు

రాజు - } మహాసేన మహారాజు. వాసవదత్త తండ్రియగు
ప్రద్యోతుడు

విదూషకుడు - వత్సరాజుగారి ప్రియవయస్యుడు వసంతకుడు

ఉన్మత్తకుడు - పిచ్చివేసముతోనున్న యాగంధరాయణుడు

శ్రమణకుడు - బౌద్ధసన్యాసివేషముతోనున్న వత్సరాజుమంత్రి

రుమణ్యంతుడు - వత్సరాజు సచివుడు - శ్రమణకవేషధారి

భటుడు - మహాసేన భృత్యుడు

గాత్రసేవకుడు - వాసవదత్తావాహనమగు భద్రవతికిఁ బరిచారకుడు

సాధారణభటులు (ఇరువురు) - మహాసేనుని భటులు.

భరతరోహకుడు - మహాసేనుని ముఖ్యమంత్రి

శాలంకాయనుడు - మహాసేనుని సచివుడు

స్త్రీలు

విజయ - వత్సరాజగృహమున ద్వారపాలిక (ప్రతీహరి)

దేవి - మహాసేనుని పట్టపురాణియగు అంగారవతి.

శ్రీ హయగ్రీవాయ నమః

ప్రతిజ్ఞా యౌగంధరాయణము

ప్రథమాంకము

(నాంద్యంతమున సూత్రధారుడు ప్రవేశించును)

సూత్రధారుడు—

గీ. నేను మెల్లర కిడు మహానేనుఁ డధిక
బలుఁడు వాసవదత్తోరుభద్రుఁ డెపుడు
ప్రతిజ్ఞా వత్సరాజాభిధానుఁ డవార్యశక్తి (1)
రాజితుం డగుయౌగంధరాయణుండు॥

[నడచి తెరవైపు చూచి] ఆర్యురాలా ! ఇటువచ్చెదవా ?

[ప్రవేశించి]

నటి:—ఆర్యా ! ఏమి సెలవు ?

సూత్ర:—నటీ ! ఏదే నొక్కదానింగూర్చి గాన మొనర్పుము. నీ
గానముచే రంగస్థలంబు ప్రసన్న మగుడు మేమును నాటక
ప్రయోగంబున కుపక్రమింతుము. నటీ ! ఆలోచించుచుంటి
వేమి ? పాడెదవా ?

నటి:—ఆర్యా ? బంధుకులంబున నేదో యస్వచ్ఛత వాటిలి నటు నేడు (1)
కలఁగంటిని. కానఁ గుశల మెఱింగి వచ్చుటకు నెవరినైనఁ
బంపఁ గోరెద.

సూత్ర:—అట్లే మొనర్చెదను.

గీ. పురుషు నొక్కనిఁ బంపుదుఁ బూవుబోడి !

అఖిల మెఱిగినవాని హితాభిలాషి

[తెరలో]

సాలకా ! సిద్ధముగా నుంటివా ?

నూత్ర:—

అఖిల మెఱిగినవాని సీతాభిలాషి

నదిగో యాగంధరాయణుడొడంపునట్లు.

[ఇరువురు నిమ్మమింతురు]

ఇది స్థాపన.

[పిమ్మట సాలకునితో యాగంధరాయణుడు ప్రవేశించును]

యాగంధరాయణుడు:—సాలకా ! సిద్ధముగా నుంటివా ?

సాలకుడు:—ఆర్యా ! సిద్ధముగా నుంటిని.

యాగం:—చాల కూరము పోవలయు జుమా.

సాల:—మహాత్తరం బగున్నేహంబుతో గదా యేలినపారికడ నేవ
చేయుచున్నాను.యాగం:—ఔను. అట్టిన్నేహంబుగల బలశాలియేగదా పోగలడు.
ఏలయన

గీ. ఇడ వలయు దుష్కృతపుడెల్లెని వెల్పునున్నేహ

భీతులందునొ సత్కార నిరతులందొ

చారిసామర్థ్యమును దైవవశముచేత

జెడిసఁ జెడు లేక యనుకూలపడినఁ బడును.

3

అట్లేని నర్మదానదీతీర సమీపవర్తి యగు వేణువనంబు నంటి
మూడరణ్యంబులు గలవు. వానిలో నాగవనంబునకు రేపు
మహారాజుగారు వెడలుదురు. ఈలోపలనే నీవు శ్రీవారిని
సందర్శింప వలయుజుమా.సాల:—ఆర్యా ! మహారాజుగారికి మనవి చేయఁదగు విషయముల
తోడిలేఖయేగదా నన్ను బోనియకున్నది.

యాగం:—విజయా !

(ప్రవేశించి)

విజయ:—ఆర్యా! ఏమి సెలవు.

యాగం:—లేఖను రక్షాసూత్రమును ద్వరితముగాఁ గొనిరమ్ము.

విజయ:—చిత్తము (నిష్క్రమించును.)

యాగం:—సాలకా! నీవీమార్గము నెన్నఁడైనం జూచియుంటివా?

సాల:—లేదు. వినియుంటిని.

యాగం:—ఇదియు మేధావిలక్షణంబె. ఓయీ! ప్రద్యోతుడు వనగజప్రచ్ఛాదితశరీరం బగునీలగబ్బు నొకవానిఁ గల్పించి మనప్రభువుగారిని వంచిపఁ దలంచుచున్నాడని నేఁడు విన వచ్చినది. మహారాజుగారిబుద్ధి యీపాటికే మోసమునఁ బడియుండ దనితలంతును. ఆహా! ప్రద్యోతునకు మా వత్సరాజువలన నెంత భయము! దీనివలన నాతని యత్యోహిణులకు వత్సరాజుపై న్యముతోఁ బోరఁ జాలమి తెల్లమగును. ఏల యన.

చ. బల మధికమై కాని సరపాలుతకర్థమ కాదు, ఏమియు

గల రధికమ్ము కారు సరకాంతునిపై ననురక్తు, లందుచే

ఫలమున వత్సరాజుఁ గొన సాహసి యమ్యెచు పిడి యుద్ధవా

ర్తలు; బల మెంత యున్న ననురాగము లేనిమెడన్ గళిత మా.

(ప్రవేశించి)

విజయ:—ఇదిగో లేఖ. రక్షాసూత్రము సర్వాంతఃపురజన హస్తంబులనుండిఁ తొందరింపఁబడుచుండె నని రాజమాతగారు సెలవిచ్చిరి.

యాగం:—విజయా! సర్వాంతఃపురవహూకరస్పృష్టంబు గాని వేకొండు గాని రక్షాసూత్రంబు వేగిర మొసంగు మని రాజమాతగారికి మనవి చేయుము.

విజయ:—ఆర్యా! చిత్తము.

(నిష్క్రమించును.)

(ప్రవేశించి)

నిర్ముండకుడు:—ఆర్యా! సుఖ మగుఁ గాక.

యాగం:—ఏమీ నిర్ముండకుడా?

నిర్ముం:—ఆర్యా! మహారాజుగారిసన్నిహిత పరిచారకుం డగు హంస
కుడు వచ్చియున్నాడు.యాగం:—ఏమీ! హంసకుడొక్కడే వచ్చె ననియా? సాలకా!
ఒకముహూర్తంబు విశ్రమింపుము. అవసర మగునేని ద్వరిత
ముగా నైన బోవచ్చును లేదేని విశ్రాంతినైన నందవచ్చును.

సాల:—ఆర్యా! చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

యాగం:—నిర్ముండకా! హంసకుని దోడి తెమ్ము.

నిర్ముం:—ఆర్యా! చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

యాగం:—ప్రభువుగారితో నవినాకృతుం డగుహంసకుఁ డిప్పుడే కాకియై
వచ్చెనని వినుటచే నాచిత్త మెంతయుఁ దత్తట పడుచున్నది.
ఏల యన.

కీ. కబురులం దెల్పు బందుగులొ కాచి యుండ
నదిగి పరదేశ మిలు సేరునరున కట్ల
ప్రియమె విందునొ యకట! యప్రియమె నిందు
నో గదా యని శంకింప సాగె మనసు.

(పిదప హంసకుడు నిర్ముండకుడును బ్రవేశింతురు)

నిర్ముం:—ఆర్యా! ఇటు - ఇటు.

హంస:—ఆర్యయాగంధరాయణు లెచ్చట నున్నారెచ్చట నున్నారు?

నిర్ముం:—వీరే యార్యయాగంధరాయణులు. సమీపింపుడు.

(నిష్క్రమించును)

హంస:—(సమీపించి) ఆర్యనకు సుఖ మగుఁగాక.

యాగం:—హంసకా! మహారాజుగారు నాగవనంబునకుఁ బోలేదు
కదా.

హంస:— ఆర్యా! మహారాజుగారు నిన్ననే నాగవనంబునకుఁ బోయినారు.

యాగం:— అయ్యో! నిష్ఫలంబుగదా యిక సాలక ప్రేషణము. వంచితుల మైతిమి. ఇక నేమైనఁ దిరిగి యాశకలదా? లేక యిప్పుడే ప్రాణములఁ బాయ వచ్చునా?

హంస:— రాజుగా రింతవఱకు జీవించియే యున్నారు.

యాగం:— రాజుగా రింతవఱకు జీవించియే యున్నారనుటచే నేలిన వారి కొకపాటియాపద గల్గినట్లు చెప్పినట్లయ్యె. మహారాజుగారు పట్టువడిరా? ఏమి.

హంస:— ఆర్యులు చక్కగ నూహించితిరి. అటే పట్టువడిరి.

యాగం:— ఎట్లు. **శ్రీ మహారాజుగారు పట్టువడిరా? ఆహా! ఎంత దుష్కరకృత్యం బొనర్చిరి. నేటికే బ్రద్యోతుని భాగ్యము ఫలించినది. నేటినుండియు వత్సరాజాచూత్యుల కసమర్థతయు నపకీర్తియుఁ బ్రకటితంబు లగు. రాబోవు ననర్థంబులకు ముందే ప్రతీకారముఁ జింతించునా రుమణ్ణుండుఁ డప్పు డెచ్చట కేగెను? ఆయాశ్వికపై న్య మప్పు డెందుండెను? ఏల యన**

ప్రాయశ్చిత్యం.
శ్రీ మహారాజుగారు పట్టువడిరా? ఆహా! ఎంత దుష్కరకృత్యం బొనర్చిరి. నేటికే బ్రద్యోతుని భాగ్యము ఫలించినది. నేటినుండియు వత్సరాజాచూత్యుల కసమర్థతయు నపకీర్తియుఁ బ్రకటితంబు లగు. రాబోవు ననర్థంబులకు ముందే ప్రతీకారముఁ జింతించునా రుమణ్ణుండుఁ డప్పు డెచ్చట కేగెను? ఆయాశ్వికపై న్య మప్పు డెందుండెను? ఏల యన

హంస:— మహారాజుగారు సమగ్రయోధబలపరివారుతేని ఈయనర్థము మూడకయే పోయెడిది.

యాగం:— ఏమీ! మహారాజుగారు సమగ్రయోధపరీతులు కారా?

హంస:— ఆర్యా! చిత్తగింపుడు.

యాగం:— మార్గశాంతిచే నీవును బడలియున్నావు. కూర్చుండుము. **బురురీక.**

అదే పం = అంకు
పరిచ్ఛయం = కృష్ణుని పాదము
ప్రతిభా యాగంధరాయణము

హంస:—ఆర్యా! చిత్తము. (కూర్చుండి)

ఆర్యా! చిత్తగింపుడు. మన మహారాజుగారు హయసుఖ
దాయక మీకాల మని కించిదవశిష్ట యగు రేయియందే
యసుకరేవుదారిగ నర్మధానదిని దాటి వేణువనంబున నిజకళ
త్రంబునుంచి యాతపతమాత పరిచ్ఛదుండే గజమ్మగ
యార్హంబగు బలంబుతో మృగంబుల హారాహంబులు పిక
టిలు వీధినుండి నాగవనంబునకు బ్రయాణమైరి.

యాగం:—తరువాత తరువాత.

హంస:—తరువాత సూర్యుడంపవేటుమారంబున నుండఁ గొన్ని
యోజనంబులు నడచి పోవ మదగంధీర పర్వతమునకు గోళ
మీవలఁ దహకపంకోతితమై, యర్ధనిర్మిత, మనశ్శిలా లేపంబుం
బలె భీమదర్శనం బగుగజయూధంబు మాదృష్టిపథంబునం
బడియె.

నిర్మిత = శ్లో ౧౫ బడి న

యాగం:—తరువాత తరువాత.

హంస:—తరువాత మనసేనలు తదేకదృష్టితోఁ జూచుచుండ నాగజ
యూధంబు భయం బుప్పతిల్ల నొక్కడ గుమిగూడె - అప్పు
డియనర్థంబునకు మూలకండ్ల మగునొక భటుండు మహారాజు
గారిచెంతకు వచ్చెను. ప్రతిభా నహం తుళ్య.

యాగం:—ఆపుము - ఆపుము. ఇచ్చటికిఁ గోళమాత్రదూరంబున
మల్లికాలతాచ్ఛాదిత శరీరంబుతో నఖిదంతశూన్యంబుగ ఏక
నీలంబగు నొకయేనుఁగు నా కగుపించెనని చెప్పలేదా?

హంస:—ఏమీ! ఆర్యున కంతయు నవగతమే. ఇంత జాగ్రదవసయం
దున్నను ఇట్టియనర్థ ముప్పొత్తిలి నదో గదా.

యాగం:—ఓయీ! జాగరూకుని కంటెను విధియే బలవ తరమని

(4) యెఱుంగుము. తరువాత తరువాత.

హంస:—తరువాత బభ్రువుగారు నూలు బంగారునాణెంబు లూ
న్నశంసువకుఁ బసదనం బిచ్చి యందఱువిన నిట్లనియె. హస్తీ
శిక్షయందు నీలవలయతను వను గజసార్వభౌమ మొండు
గల దని తొల్లి చదివియుంటిని. కావున మీరెల్ల రీగజయూ
ధంబున నప్రమత్తులరై మెలంగునది. నేను వీణామాత్ర
ద్వితీయుడ నై యాగజేంద్రముం బట్టితెచ్చెదను అని.

యాగం:—అప్పుడు రుమణ్ణాంతుడు స్వామి నుపేక్షించెనా?

హంస:—లేదు. లేదు. ఏలినవారిని బతిమాలుకొని రుమణ్ణాదమాత్ముఁ
డిట్లు మనవి చేసెను.

యెక్క. మహారాజా! ఐరావణాదిగజ గ్రహణంబును దేవరవారి

సట్ల నుపపన్నంబు. కాని రక్షణ కళిక్యంబు లగుటంజేసి దేశాం

తరంబులు సన్నిహితానరంబులై యుండును. అందును నిర

జ్ఞులు దుష్కులీను లగుననార్యులు నివసించుదురు. కావున గజ

యాధయోగ్యవదాతివర్గంబుతోనే గాక సమగ్రసైన్యంబుతో

మన మందఱ మట కేగుదమే కాని దేవరవా గొంటరిగ నేగుట

సమంజసము కాదు అని.

యిది

యాగం:—రుమణ్ణాంతుడు మహాజనసమక్షమునందే మహారాజు

గారితో నిట్లు మనవి చేసెనా? అట్లేని యాతనిప్రభుభక్తి

నిరుష మనియే తలంతును. తరువాత — తరువాత,

యిది

హంస:—తరువాత మహారాజుగారు తన్నట్లు వాదించెడు రుమణ్ణాం

తుని దనప్రాణంబులపై నొట్టిడుకొని నివారించి నీలవలాహకయ.

మునునేనుంగు డిగి సుందరపాటలనామకహయరత్న మధిరో

హించి యంబరమణి నభోమధ్యంబు చేరక మున్న యిరువది

మంది భటులు వెంట రాఁ బ్రయాణ మైరి.

యాగం:—విజయంబునకా? — ఛీ, గజగ్రహణకుతూహలంబునఁ

బ్రద్యోతునివంచనోద్యమంబు దలంపఁ డాయె. తరువాత —

తరువాత.

హంస:—తరువాత ద్విగుణమాత్రంబుగ మూరంబు గమించియొక్కచో
సాలవృక్షచ్ఛాయయందు వృక్షసావర్ణ్యంబున దేహనీలిమంబు
ప్రత్యేకము కనుగొన రాక తళతళ మెఱయుచు నశరీరనిత్య
త్తంబులం బోలె బొలుచు చతుర్దంతములతో నాదివ్యవారణ
ప్రతికృతి ధనుశ్శత ప్రమాణ దూరంబున మా కగుపించె.

యాగం:—హంసకా ! అది దివ్యవారణ ప్రతికృతి గాదు మారంతా
పాకృతి యని నుడువుము. తరువాత - తరువాత.

హంస:—తరువాత మహారాజుగారు గుఱ్ఱంబు డిగి దేవతాప్రణామం
బొనర్చి వీణఁ గైకొనిరి. అంత నాదివ్యవారణప్రతికృతికి వెనుక
గజనిశ్చయంబునం బోలె నొకకంఠీరవంబు గానిపించె.

యాగం:—సింహమా ? తరువాత తరువాత.

హంస:—తరువాత సింహనేషణార ఘోషము ధరిగితిమి. అప్పుడు
మహామాత్రప్రధానాయుధీయులతో నిండియున్నయాకృతిమ
వారణంబు మెల్ల మెల్లగా మహివల్లభు నెదుర్కొనియె.

యాగం:—తరువాత - తరువాత.

హంస:—తరువాత మనప్రభువుగారు తనకు దోడుగా వచ్చిన సత్కుల
ప్రసూతు లగుయోధనరుల నామగోత్రపురస్సరముగాఁ బేర్కొని
యోదార్చి యది యంతయుఁ బ్రద్యోత్తుని కపటప్రయోగము.
మీ రెల్లరు నన్ను నెంబడింపుడు. నే నిప్పుడేయీప్రద్యోతుని
విషమం బగుఛలప్రయోగంబు నస్మత్ప్రరాక్రమంబుచే సమం
బొనర్తు నని నుడివి వెంటనే పర బలంబుఁ బ్రవేశించిరి.

యాగం:— పరబలంబును బ్రవేశించెనా? ఏమి చేయును?

గీ. వైరివంచనచే సిగ్గు వడియె, మాని,
సత్వసముపేతుఁ డెంత యు శౌర్యకాలి
ఒకడు శత్రునిసన్నిధి నుండె; నింక
నెదిరిబలమాను జొరక తొల జేమి నేయు ?

తరువాత - తరువాత

మాంస - ఆత్మాభిప్రాయానువర్తి యగుసుందరపాటలం బను నా
హయరత్నంబుపైఁ గ్రీడించువాడుం బోలెఁ దనమనంబున
నున్నంతకన్న మిన్నగఁ బరబలంబు నుఱుమాడుచు వైరి
బలంబు బహుళం బగుటం జేసి యత్యంతము కాయకేశ
మందుచు విషణ్ణస్థస్థకలపరివారుండై యేకాకి నగునాచే -
కాదు కాదు - తనచేతనే తాను రక్షించుకొనఁ బడుచుఁ
బగ లంతయు నెడతెగక యాల మొనరించుటంజేసి డస్సి
వైరిప్రహారంబులచే హయంబు గూల సూర్యాస్తమయసమ
యంబున మనరాజుగారు మూర్ఛిల్లిరి.

యాగం:—ఏమి ! మనరాజుగారు మూర్ఛిల్లిరా ? తరువాత
తరువాత

మాంస:—తరువాత సమీపారణ్య ప్రదేశములనుండి యేజాతియో
తెలియని కొన్నికర్కశవల్లరుల శక్తికొలంది పెకలించుకొని
వచ్చి శరీరబంధనమున సామాన్యమానవునట్లు మహారాజు
గారు పరిభవింపఁబడిరి.

యాగం:—ఏమీ ! మహారాజుగారు పరిభవింపఁబడిరా ?

శ్రీ. మాంసలాత్యంతోన్నతాంసద్వయం బొప్పి
వ్యాయామ సుదృఢ పర్వములు గల్గి
నాగేంద్రహస్తంబు నగడునాకృతి గల్గి
తగుదీర్ఘ వర్షులత్వములఁ దనరి
చాపసంస్థలనశస్త్రహస్తము లొప్పి
వడి వడి శరము లెక్కిడుటఁ దెలిసి
సతతంబు నిప్రసూజనశీల మొప్పారి
విహితములఁ గడు గారవించు తెఱిగి

గీ. శ్రీమలయందున నాలింగనములచేతఁ
బొలుచు మావత్సభూపతిభూరిభుజయు
గలికిఁ దగిలించి నే మహాకవినమరులు
కంకణంబుల నిడుతొట గుంజులును.

హంసకా ! తరువాత నెప్పటికి మహారాజుగారికిఁ దెలివి

వచ్చినది.

హంసః—ఆర్యా ! ఆపాపాత్ముల పని పూర్తియగునప్పటికి.

యాగం—అట్లేని అదృష్టంబుచే మహారాజుగారిశరీరమే పరిభూత
మయ్యె గాని తేజంబు గాదు. తరువాత — తరువాత

హంసః—తరువాత మహారాజుగారికి స్మృతి వచ్చుట. బరికించి
యప్పాపు లీతఁడే మాయన్నం బన్న మొనరించె, కటకటా!
ఈతఁడే మాతండ్రి నుసులులం బాయంజేసి, అక్కటా!
ఇతఁడే నాకొడుకుఁ జక్కాడే, అయ్యో ! ఈతఁడే నామిత్రు
దుర్గతిపాత్రు నొనర్చె నని వే తొకతీరునఁ బ్రభువుగారి విక్ర
మంబునే యభివర్ణించుచు నొక్కమాటుగా మనతేని నెదు
ర్కొనిరి.

యాగం—తరువాత—తరువాత.

హంసః—తరువాత నాభయం యటులుండ రెండవభయం బొందు
తారసిల్లె. ఒండొరుల ప్రోత్సాహంబున వారిలో నొకఁ
డొక యకార్యంబున కొడిగట్టి మనతేని దక్షిణాభిముఖు
నొనర్చి కదనవ్యాపారంబునఁ జెదరినతలవెండుకల నిరుపచా
రంబుగాఁ బోవు చేసి పట్టుకొని కేలం గరవాలంబుఁ దాలించి
దానికిఁ గొంతయుని యొసంగుటకై వెనుకకుఁ గొంతదవ్వు
పరుగెత్తెను.

యాగం—హంసకా ! ఈవృత్తాంతము గొంతసే పాపుము. అంతలో
నేను తెప్పిటిల్లుదును.

హంసః—తరువాత నాస్మశంసుడు రక్తప్రవాహపంకిలం బగు
నమ్మహీతలంబునఁ దనవడిచేతనే కాళ్ళు తడఁబడ జాటిపడి
ప్రతిహతారంభుడై తనక తియ తనకు మి త్తిగాఁ బ్రాణం
బులు బాసెను.

యాగం:—ఈ పాపాత్ముడు ప్రాణంబుల బాసెనా? ఆహా!

గీ. పరస్పరలచేత నాక్రమింపఁ బడ కుండ
ధగ్ధసాంకర్య మెంతమాత్రంబు లేక
పాత్రితం బయి వుడమి తన్నేలుధరణి
పాలుఁ బాలింపుచుండు నాపదలయందు. (8)

౧౦

హంస:—తరువాత నేలినవాడిచే దొలుదొల్తనే బల్లెపుబోటున
మూర్ఛిల్లిన శాలంకాయనుం డనుమహాసేనామాత్యుఁ డప్పుడే
తెలిసి 'వల దీసాహసకార్యంబు నలదీసాహసకార్యం' బని
యటచుచుఁ దత్ప్రదేశంబునకు విచ్చేసె.

యాగం:—తరువాత - తరువాత.

హంస:—అట్లు విచ్చేసిన పదపడి అయ్యమాత్యుండు మనతేనికే
దత్కాలదుర్లభం బగుప్రణామంబు గావించి బంధంబులనుండి
విడిపించెను.

యాగం:—మనప్రభువుగారిని బంధనిర్ముక్తుఁ గావించెనా? మేలు!
శాలంకాయనా! మేలు! దురవస శత్రు నేనియు మిత్రకార్యర (9)
బునకుఁ బురికొల్పును గదా. హంసకా! ఇప్పుడు సాహస
యంబు వ్యసనంబునుండి యించుక యూరితినిదవతెనున్నదా
తరువాత నా సజ్జనుం డేమి చేసెను?

హంస:—అంత నాప్రద్యోత సచివుండు సావరంబుగఁ గొన్ని సాంత్ర
వచనంబుల నూటడించి దెబ్బలు గాఢముగఁ దగిలియుండు
టచే వాహనంబుపైఁగూర్చుండఁజాలరని స్కంధశయనంబుపై
మనరాజుగారి నుజ్జయినికిం గొనిపోయెను.

యాగం:—మనతేని నుజ్జయినికిఁ గొనిపోయెనా! ఇదియే
నుండి నే శంకించుననర్థము.

గీ. అపుడె నాతలపోయిననర మిదియ

కాక ప్రద్యోతుఁ డొందెకొద్ది యిదియ

ధీరచిత్తుండు కాన నీదృశము లెన
కష్టముల నెట్లా జీవింపఁ గలిగెఁటోడఁ.

౧౧

ఇట్లుపై

కా. ఎఱేతిం గను మాప్రభుండు మును లెక్కే చేయఁ డాటేని, నిం
కేతెన్ వినుఁ దత్కువాక్కులు నువాక్కే యెప్పు విన్నీనులన్
పోరే కల్గిమి వృద్ధ మారుష నెటుల్ పూనున్ మదిన్, నప్రముఁ డౌఁ
గా రుదుం డొక వళోఁ జెందుతను సత్కారంబొ ధిక్కారమో.

౧౨

(ప్రవేశించి)

ప్రతీహరి:—ఆర్యా! రక్షాసూత్ర మిదిగో
యాగం:—

గీ. అవసరం బేగ భాగ్యహైస్యమున నాయె
వితగమును పార్థివతంబు లీప్రతిసరములు
శణము ముగిసినపై హయ రాజమునకుఁ
జేయునీరాజనోత్సవ చిహ్నము లటు.

౧౩

ప్రతీ:—ఆర్యా! ఇదిగో రక్షాసూత్రము
యాగం:—విజయా! ఉంచుము.

ప్రతీ:—రాజమాత కేమని విన్నవింపను ?
యాగం:—ఈలా గని.

ప్రతీ:—ఈలా గనఁగా.

యాగం:—ఇట్లు,

ప్రతీ:—ఆర్యా! సెలవిండు సెలవిండు.

యాగం:—(అత్మగతము) ఈ వృత్తాంతము దాచ శక్యముగాదు.
రాజమాత కీవార్తఁ దెలియఁ జేసెదను. (ప్రకాశము)
విజయా! మనస్సు గట్టిచేసికొనుము. (చెవిలో నేమో
చెప్పును).

ప్రతీ:—అయ్యో! అయ్యో!

యాగం:—సీవు విజయపు కదా. ధైర్యము వహింపుము.

ప్రతీ:—ఇదిగో పోయెదను. మందభాగ్యురాలను గదా!

యాగం:—రాజమాతతో రాజుగారు బంధితులైరని యొకేమాట విన్నవింపకు సుమా. స్నేహదుర్బలంబగు మాత్మహృదయంబు నైతిని రక్షింపవలయు.

ప్రతీ:—అట్లేని ఈ వృత్తాంత మెట్లు విన్నవింప మంగురు.

యాగం:—వినుము.

మ. తొలుదొల్లం బలుసందియంబులకు నుద్బోధంబుగా నెవ్వయో
పలుకం గా వలె యుద్ధదోషముల నాపై నామె సందిగయె
తలపోయం దనపట్టి కయ్యశుభ మాత్మన్ దుఃఖ ముప్పొంగె గాఁ
గలరూపంబు తెఱంగు నేర్పుమెయి పక్కాణింప నా నత్తటిన్. ౧౪

ప్రతీ:—గ్రహించితిని. (నిష్క్రమించును)

యాగం:—హంసకా ! నీ వపుడు స్వామితోఁ గూడ నేల పోవైతివి ?

హంస:—దేవా ! నే నప్పుడు మహారాజుగారిని వెంబడించి నాయా
త్మను గృతార్థ మొనర్చుకొన నుద్యుక్తుడ నైతిని గాని
శాలంకాయనుం డీవృత్తాంతమును గౌశాంబీనగరంబునఁ బెలుప
నన్నుఁ బంచెను.

యాగం:—శాలంకాయనుం డిట్లెల చేయును? లాభము లే దను
నిరాశతో రాజుగారు పంప మానిన యీవృత్తాంతమును
స్వామిప్రీతికై యిటుఁ బంపఁ దలంచెనా ? లేక అనురక్తుం
డగుభటుండు రాజుకడ నుండుట యపాయ మని నిన్నుఁ బరి
హరించుటకుఁ గా నిట్లు పన్నియుండునా ?

హంస:—అవును. నన్ను పరిహరించుటకే యట్లు పన్నియుండును.

యాగం:—లేక — ఆశాలంకాయనుండు గర్వంబుచేఁ దనబుద్ధిసామ
ర్థ్యమును గౌశాంబీజనులకుఁ జూట నెంచెనా ? అదియుఁ గా
దేనిఁ తనయుద్యమంబు ఫలించెనని యిట్లానందించు చున్నాడా?
కానిమ్ము. హంసకా ! నన్నుగూర్చి మహారాజుగా రేమియుఁ
జెప్పియుండ లేదా ?

హంస:—అర్యా ! చెప్పియుండ కేమి? శాలంకాయను డట్లు కోరి
 శాంబి కేగి యీ వృత్తాంత మెఱింగింపు మని నన్ను బంధిస్తా
 పదపడి నేను ప్రయాణము కాబోవుచు నేలినవారితో బ్రద
 ష్ఠిణంబు గావింప నంతర్బాష్పాకలితలోచనంబులతో నాతో
 నేదియో యెక్కువగా జెప్పనుంకించియు స్తంభితకంఠు లగు
 టచే మాట రాక కాబోలు మహారాజుగారు హంసకా !
 పొమ్ము. యాగంధ (సగమనియోపును.)

యాగం:—హంసకా ! నన్ను బేరితో బిలుచుచుంటి నని సంశయం
 పడుము. నిశ్చంకముగా జెప్పుము. ఇయ్యది స్వామివాక్యము
 గదా.

హంస:—యాగంధరాయణం జూడుమనిరి.

యాగం:—ఉండుము. ఏ మనిరి ? తక్కినమంత్ర మండలము నెల్ల
 నటుంచి యాగంధరాయణనే చూడు మనిరా ?

హంస:—దేవా ! చిత్తము.

యాగం:—ఇట్టియిక్కట్టు కలుగక మున్నే తగుప్రతీకారము
 గావింప జాలని యాయమారదర్శిని - నిరర్థకముగా నింత
 కాలమునుండి రాజాన్న మారగించు నీనిరర్థకజీవనుని - నిరుప
 యోగంబు గా నిన్నినాళ్ళనుండి రాచమన్ననల నందుచున్న
 యీవ్యర్థుని - నన్ను జూడవలయు నని రాజుగారు తలం
 చిరా ?

హంస:—చిత్తము.

యాగం:—అట్లేని మాటరూపంగాతోడి నన్ను స్వామి చూడ
 గలడు.

చ. అరిసగరంబునందో చేఱయందో యరణ్యమునందో లేక దు

స్థిరతర వేదనం దనువు బాసినచో బలహీనమందునో

కరము జయంబు గొంటి నని గర్వితు నానృపు మోసగించుచో

నీనిజరాజ్యవై భవము లేకొని క్షామ్యుల భార్యమందునో

(తెరలో)

హా! ప్రాణేశ్వరా! హా! ప్రాణేశ్వరా!

యాగం:—

క. శోకమున కిదిగొ స్త్రీలు ప్ర

తీకార మొనర్తు ట్లు దీనికె కాదీ

శోకం బగు బో మంత్రుల

ప్రాకట సామర్థ్య హెన్య వర వరనమున్. (11)

(ప్రవేశించి)

ప్రతీహరి—ఆర్యా! రాజమాతగారు

యాగం:—ఏమి? ఏమి?

ప్రతీ:—ఇట్లుమనవిచేయున్నది.

యాగం:—ఎట్లు?

ప్రతీ:—సుహృద్భవపరిగృహీతుం డగు నా వత్సరాజువృత్తాంత మి
ట్లయ్యె గదా ఇప్పుడు వైరనిర్యాతనంబుకన్నఁ గర్తవ్య
మొండేమి యుండును. సుహృద్భవనంబుతో సంప్రతించి నిర్ధా
రింపఁ దగును. ఎవ్వఁడు మహాసంకటంబులపైతము కటకటం
బడఁడో, ఎవ్వఁడు విషమగతుం డయ్యు వెన్తుదీయఁడో,
ఎవ్వఁడు వరిచితుం డయ్యు నిర్విణ్ణుఁడు గాఁడో, ఎవఁడు శ్రీ
ఘాతంబులపైతము పాణంబులఁ బాయఁడో యట్టిబుద్ధిహీం
తుని గదా యడుగుచుంటిని. తొలుదొల్త మత్కుమారునకు
వయస్కుండవును బదపడి యమాత్యుండవునగు పుత్రకా!
మత్పుత్రకుఁ గొనిరమ్ము అని.

యాగం:—ఆహా! ఈపూజ్యురాలు రాజకులలోచితంబుగా గంభీర
ముగఁ బల్కినది. ఈయమ సంభావనను బహూకరింతును.
విజయా! నీరముఁ గొని రమ్ము.

ప్రతీ:—అయ్యా! చిత్తము. (నిష్క్రమించి మరలఁ బ్రవేశించి)
ఇదిగో నీరము.

యాగం:—తెమ్ము. (అచమించి) విజయా! పూజ్యురాలగు రాజ
మాత యేమి చెప్పెను ?

ప్రతీ:—పుత్రకా ! మత్పుత్రకుఁ గొనిరమ్ము - అని

యాగం:—హంసకా ! ప్రభువుగా రే మనిరి ?

హంస:—యాగంధరాయణుఁ జూడుము - అని.

యాగం:—విజయా !

గీ. రాహుసంగ్రస్తుఁడౌ ద్విజరాజుఁ బోలె

వై కిసంగ్రస్తుఁ డైనయావత్సరాజు

విడిచి పెట్టింప లే నేనిఁ బిలువ వలదు

నన్ను యాగంధరాయణుఁ డన్న పేర.

౧౩

(ప్రవేశించి)

నిర్ముండకుఁడు:—ఆర్యా ! ఒకయద్భుతకృత్యము జరిగినది: మహా
రాజుగారి దుర్దైవశాంతినిమిత్తము జరుగుసంతర్పణమున.

భోజన మొనర్చు బ్రాహ్మణజనంబుఁ జూచి యున్మత్తవేషధారి
యగునొకద్విజుండు పెద్దగానవ్వి - 'తినుండు తినుండు మీ
యిష్టము వచ్చినట్లు తినుండు. దీన నీ రాజకులంబున కభ్యుద
యమే లెం' డని యంతలోనే యంతర్హితుం డాయెను.

యాగం:—నిజముగా ?

(తరువాత బ్రాహ్మణుఁడు ప్రవేశించును)

బ్రాహ్మణుఁడు:— ఇవిగో యున్మత్తవేషధారి యగునాబ్రాహ్మణుఁ
డుపయోగించుకొని పనితీరుపై వదలిపెట్టి పోయినదుస్తులు,
ఈదుస్తుల ధర్మించి భగవానుం డగుద్వైపాయనుండు వచ్చి
యున్నాఁడు.

యాగం:—ఎట్లు! ద్వైపాయనుండు వచ్చియున్నాఁడా ?

బ్రాహ్మ:—ఔను.

యాగం:—అట్లేని ఆమహామహుని జూచెదము.

బ్రాహ్మ:—చూడుడు.

యాగం:—ఏమిది రూపాంతరమువలె: గన్పట్టుచున్నది. అహో! నాకిప్పుడు స్వామిసన్నిధి కరిగినట్లే యున్నది. ఈయుపకరణంబులధరించి రిపునగరంబున నిర్భయంబుగా సంచరింపు మని యుపదేశింపనే కాబోలు భగవానుండగు బాదరాయణుఁ డీదుస్తుల నాకుఁ బ్రసాదించినాడు.

గీ. మదుపదేశంబు కొలక యున్నతవేష
మూని యేతెంచె నిప్పు డీహానివరుడు
రాజు విడిపింపఁ గలఁ డరిరాజ్యమందుఁ
గాన రాకుండ నడిపింపఁ గలఁడు నన్ను.

౧౮

(ప్రవేశించి)

ప్రతీహారి:—ఆర్యా! రాజమాతగారు “పుత్రకు నొక్కమాటుచూడఁ గోరెద” నని పలుకుచున్నారు.

యాగం:—ఇదిగో వచ్చుచున్నాను. ఆర్యా! శాంతిగృహమున నాకై వేచియుండుము.

బ్రాహ్మ:—చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

యాగం:—హంసకా! నీవు విశ్రమింపుము.

హంస:—చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

యాగం:—విజయా! ముందు నడువుము.

ప్రతీ:—చిత్తము. (ముందునడుచును)

యాగం:—ఆహా!

గీ. రాయుచోఁ గట్టెనుండియు రాలు నిప్పు
త్రవ్వచో నీ రొసంగును ధరణి యేని
కా దసాధ్య ముత్సాహుల కేది కూడఁ
దటి నొసర్ప ఫలించు యత్నంబు లెల్ల.

౧౯

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రథమాంకము

ప్రతిజ్ఞాయోగంధరాయణము

ద్వితీయాంకము

(తరువాతఁ గాంచుకీయుఁడు ప్రవేశించును)

కాంచుకీయుఁడు:—ఆభీరకా ! ఆభీరకా ! నీవు పోయి మహాసేన
మహారాజుగారి మాటగాఁ బ్రతిహరరక్షకునితో నిట్లు చెప్పు
ము. వీరు కాశీరాజుగారి యుపాధ్యాయులు. జైవంతి
నామధేయులు. దూతకృత్యంబుమీఁద నిట కేగుచెంచిరి.
ఇమ్మహాత్మునకు సామాన్యదూతలకుం బలెఁ గాక విశేష
సత్కార మొనర్చి మంచిబస చూపించుటయే గాక యీ
యతిథి యాతిథేయసత్కారంబుల లెస్సగాఁ బడసితినిని
యనుకొనులా గొనర్పఁ బ్రయత్నించునది. — అని —

ఇంతలో వంశీయ

ఆహా ! ఈలాగునఁ బ్రతిదినమును గోత్రానుకూలంబు
లగురాజకులంబులనుండి దూత లేగుడెంచుచున్నారు. కాని
మహాసేనమహారాజుగా రెవ్వరిని నిరాకరింపరు. ఎవ్వరిని
స్వీకరింపరు. ఇది యేమిటో ? ఏమి యున్నది. కన్యాదాన

(13) విషయంబున దేవమే సమర్థంబు. ఏలయన.

చ. ఎవనికి భార్య కాలలదో యీ మనవాసవద త యట్టిభూ

ధవుకడనుండి దూత స్వప్రదండకు రాఁ డవు; లేనిచో మహా

ధవుఁ డిటు దూతలన్ నృపకదంబము పంప వరప్రతీక్షుడ

య్యు వరగుణంబులన్ దెలిసియున్ వరు నేటికి నిశ్చయింపఁడో? ౨౦

అంతలో

ఓహో ! ఇం దంతఃపురపరిచారవర్గ మందంద యొదిగి
కొనుటం జేసి మహారాజుగా రీప్రదేశంబున కరుడెంచు చున్న
ట్లున్నది. ఇదిగో. మహాసేనమహారాజుగారు ఈ మహాను
భావుడు.

గీ. నిబిడ దూర్వాంకుర స్నిగ్ధ నీలచుడి వి

భాసిస్తాంగదోన్నత బాహుభిరుఁ

డీకనకతాళశనినుండి యేగుదెంచు

శరవణమునుండి వెడలు విశాఖు నట్లు. ౨

రెల్లు తోట.

(నిష్క్రమించును)

విష్కంభము.

(తరువాత రాజును బరివారమును బ్రవేశించును.)

రాజు:

ప్రసన్నుడై

మహిమలు రెల్ల భృత్యులటు మార్గమునందున మత్తుంగము

ప్రహితపరాగమున్ మకుటభాగము లంట ధరింతు గానియా

మహిమము నాకు మోద మణుమాత్రముఁ గూర్చు పాగవిజ్ఞతా

మహితుఁడు పత్నరాజు గుణమాన్యుఁడు నక్ బ్రహ్మిల్ల కుండుటన్.

బాదరాయణ !

(ప్రవేశించి)

కాంచుకీయుఁడు:—మహాసేనులవారికి విజయ మగుఁ గాక.

రాజు:—జైవంతికి బస నేర్పాటు చేసితివా ?

కాంచు:—బస నేర్పాటు చేసితిమి. తగినట్లు సత్కరించితిమి.

రాజు:—మంచిపని చేసితివి. నీవు రాజవంశ్యగుణాభిలాషివి. వచ్చిన పెద్దల మర్యాద చేయుటయే మంచిది. ఇట్లు మాతల వంశిన రాజులలో నెవ్వరు కన్యాప్రదానమున కర్హు లని యెవరి నడిగినను వార లొండొరులయభిప్రాయంబునకో నాయభిప్రాయంబునకో నిరీక్షించు చుందురే కాని తమయభిప్రాయంబుల నొక్కరును వెల్లడింపరు. (కాంచుకీయునివైపు చూచి) నీ వేమో చెప్పఁ దలంచువానివలెఁ గాన్పింతువు.

కాంచు:—మతేమియు లేదు. కన్యాప్రదానంబును గూర్చి యనుకొనుచున్నారు.

రాజు:—సంకోచింపకుము. సంకోచింపకుము. ఈకన్యాప్రదానవిధి
సర్వసామాన్యమ కదా. నీవు చెప్పఁ దలచిన దేదియో
నిశ్చంకముగాఁ జెప్పుము.

కాంచు:—మహాసేనమహారాజా ! నా చెప్పఁదలచినది మ తేమియు
లేదు. ఇదియే. ఇట్లు ప్రత్యహంబును గోత్రానుకూలంబు
లగురాజకులంబులనుండి దూత లేతెంచుచున్నను మహారా
జుగా యొక్కరిని నిరాకరింపరు. ఒక్కరిని స్వీకరింపరు. ఇది
యేమిటి ? అని.

రాజు:—బౌదరాయణా ! ఇది వాస్తవమే. వరగుణంబులయం దతి
లోభంబునను వాసవదత్తయం దతివాత్సల్యమునను వర
నిశ్చయ మొనర్పఁ జాల కున్నాను. నేను వరునియందు

మొదలన్ సత్కుల మెంతు నాపయి దయన్ ముఖ్యంబుగా నెన్నెదన్
మృదు వయ్యున్ దయ సారవత్సుగుణ మామీదన్ నుభూపంబు నా
పిదపన్ గాంతిని, వీని నెన్న గుణలుబ్ధిన్, స్త్రీజనార్థంబె; యా
పిదపన్ వీర్యము నెంతు లేక యది పృథ్విన్ స్త్రీల నె టోమ నా. ౨౩

కాంచు:—దేవరవారియందుఁ దప్ప నిప్పుడిసద్గుణంబు లేల్ల | నెక్కడ
నేని ఒక్కనియందుఁ గాన వచ్చునా ?

రాజు:—అందులకే గదా యంతగా విచారించుట.

గీ. తటచుగాఁ దండిఁ చేయుయత్నంబుచేతఁ

గవ్యకకు సద్గుణం దైనకాంతుఁ డబ్బు ;

తక్కువె భవములమాట దానిదాని

ప్రాక్యతం బగుసుక్యతంబుఁ బట్టి యుండు

౨౪

పై యీ నందొకరిని బడి నది -

కన్యాప్రదానకాలంబునఁ దల్లులు దుఃఖశీల లగుదురు.

కాన దేవిని గూడఁ బిలుచుకొని రమ్ము.

కాంచు:—మహాసేనుల సుపు (నిమ్మ)మించును)

రాజు:—అదేమో కాశీరాజు మాతను బంపినాఁ డని వినఁగానే
వత్సరాజును బట్టికొన నాచే బంపఁబడివ శౌలంకాయను
మీఁదికి నాబుద్ధి పోవు చున్నది. ఏ ముయ్యుండును. ఇంత
దనుక నాబ్రాహ్మణుఁ డావృత్తాంత మేమియుఁ బంప
కున్నాఁడు.

గీ. ఏనుఁగులనేట యాతని కెపుడు నాట

ఆతనిహృదయంబు సంతతం బండ యుండు ;

కాని తస్మంతుఁ లెల్లరుఁ గా ద టంచు

మెండు గా యత్ను మొనరించి యుండ వలయు.

౨౬

(తరువాత సపరివారయై దేవి ప్రవేశించును)

దేవి:—మహాసేనులకు జయ మగుఁ గాక.

రాజు:—దేవీ! కూర్చుండుము.

దేవి:—చిత్తము [కూర్చుండును]

రాజు:—వాసవదత్త యెక్కడ ?

దేవి:—ఉత్తర యనునై తాళికయొద్ద మహాతీవీణాభ్యాసంబునకై పోయి
యున్నది.

రాజు:—ఏమీ! వాసవదత్తకు గాంధర్వమున నభిలాష జనించినదా?

దేవి:—ఏదే నొక్కపని యుండుట మంచి దని తనచెలియగు
కాంచనమాల వీణ నేర్చుకొనుటఁ జూచి తాను గూడ వీణ
నేర్చుకొనఁ దలఁచినది.

రాజు:—ఇది బాల్యంబున కుచితమే గదా.

దేవి:—దేవరవారితో నే నొకటి విన్నవింపఁ దలఁచుకొన్నాను.

రాజు:—ఏ మని ?

దేవి:—వీణ నేర్ప నొకయాచార్యుఁడు కావలయు నని.

రాజు:—సన్నిహితవివాహకాల యగువాసవదత్తకు వేణీయాచార్యుఁ
డెల ? భరయే వీణ నేర్పును అమ్మ.

దేవి:—అః ! అప్పుడే నాబిడ్డకుఁ బెండ్లియీడా ?

రాజు:—దేవీ ! పుత్రుకను పృథిదిసము ననురూపవరునకు నొసంగు
మని మ మ్ముపరోధించుచు నిపు డిట్లు పరితపించెద వేల ?

దేవి:—కన్యాప్రదానము నాకభిమతమే గాని పుత్రీవియోగము
మాత్రము నన్ను సంతాపపెట్టు చున్నది. అట్లేని ఎవరి
కొసంగితిరి.

రాజు:—ఇంకను నిశ్చయము లేదు.

దేవి:—అమ్మాయికి వివాహవయస్సు వచ్చినను నిశ్చయమే లేదా ?

రాజు:—

గీ. ఈయ లే దన్నచో పి గ్గ దేగుదెంచు

ఇచ్చితి మటన్నచోఁ జింత హెచ్చు మదికి

ధర్మమునకుఁ ప్రేమకును మధ్యమున నుండి

కూతులం గన్నతల్లులు కుందుదు రిటె.

మండ్లియ్యి యీలా రుట్ట

౨౬

ఇప్పు డన్ని విధంబుల మనవాసవదత్త యత్తమామలకుఁ
బరిచర్య సేయఁ దగినయీడులో నున్నది. అదియుం గాక
కాశీరాజోపాధ్యాయుం డగునార్యజైవంతి మాతగాఁ జను
దెంచి తదీయచారిత్రంబుచే న న్నెంతయు లోభపెట్టు
చున్నాడు. (తనలో) దేవి ఏమియు బదులు చెప్పదు.
కన్నీరు గార్చుచుఁ గలతఁ జెంది యున్నది. వరనిశ్చయ
మేమి చేయఁగలదు. కానిమ్ము. ఈయమకు నాయభిప్రాయ
మెఱిగింతును.

(ప్రకాశము)

అస్మదీయసంబంధాభిలాషులై రాజులు వచ్చినట్లు మాతల
వలన వినుచున్నాము.

దేవి:—ఇది యంతయు నిప్పు డేటికి ? ఎవరి కొసంగినచో సంతాప
మొందమా యట్టివారి కొసంగుడు.

రాజు:—ఆహా ! ఎంతసులభముగాఁ బల్కితివి. తరువాత నేమైన
మూడినచో న న్నపాలంభించుటకా ? వినుము.

గీ. వచ్చిరి మదీయసంబంధవాంఛఁ గాశి
రాజు, మైథిలముగధసౌరాష్ట్రస్థపులు
వంగపత్నిశూరసేనుండు, వరగుణాధ్యు
లిం దెవఁడు పాత్రుఁడో, పుత్రి నీయఁ జెపును.

22

(ప్రవేశించి)

కాంచుకీయుఁడు:—వత్సరాజు.

రాజు:—వత్సరాజా ?

కాంచు:—మహాసేనమహారాజా ! అనుగ్రహింపుము. అనుగ్రహిం
పుము. ప్రియవచననివేదనత్వరచే సముదాచారంబు పాటింప
మఱచితిని

(నేలపైఁ బడును)

రాజు:—ఏమీ ! ప్రియవచనమా ?

దేవి:—[లేచి] ఆర్యపుత్రా ! జయము. (అని పోఁబోవును)

రాజు:—(హర్షముతో) దేవీ ! ప్రియవచనాకర్తనమునకు నీవు పరిహా
ర్యురాలవు గావు. కూర్చుండుము.

దేవి:—ఆర్యపుత్రిని సెలవు. [కూర్చుండును]

రాజు:—బాదరాయణా ! లెమ్ము. లెమ్ము. సంకోచింపక చెప్పుము.

కాంచు:—(లేచి) పూజ్య లగుమనశాలంకాయనామాత్యులు వత్స
రాజును బట్టుకొనిరి.

రాజు:—(హర్షముతో) ఏ మంటివి ?

కాంచు:—పూజ్య లగుమనశాలంకాయనామాత్యులు వత్సరాజును
బట్టుకొనిరి.

రాజు:—ఉదయమునా ?

కాంచు:—అవును,

రాజు:—శతానీకుని పుత్రుని ?

కాంచు:—నిజముగా.

రాజు:—సహస్రానీకుని మనుమని ?

కాంచు:—అతనినే.

రాజు:—కౌశాంబీపురాధీశుని ?

కాంచు:—స్పష్టముగా నాతనినే.

రాజు:—గాంధర్వవిద్యాధనుని ?

కాంచు:—అతని నట్లే చెప్పుదురు.

రాజు:—వత్సరాజునే గదా ?

కాంచు:—చిత్తము. వత్సరాజునే.

రాజు:—అట్లేని యోగంధరాయణుడు కాలధర్మ మొందెనా ?

కాంచు:—లేదు. కౌశాంబీనగరమున నున్నాడు.

రాజు:—అట్లేని వత్సరాజును బట్టుకొన లేదు.

కాంచు:—మహారాజ ! నామాట నమ్ముడు.

రాజు:—

ఉ. నమ్మగఁ జాల నే నుదయస్రగహణంబును వేయుఁ జెప్పు హ

స్తమ్ముల మందరాచలము దర్పసమగ్రితఁ ద్రిప్పినట్లు; యు

ద్ధమ్ముల వైరు లాశృవునుదగ్గిపరాక్రమ ముగడింతు క

ర్ణమ్ములఁ జొచ్చుఁ దత్సవితత్వముమంత్రమహాప్రభావముల్.

అ

కాంచు:—మహారాజా ! అనుగ్రహింపుము. వృద్ధుండ నదియుంగాక
బ్రాహ్మణుండ. ఏలినవారియెదుట నెన్నడును దబ్బిట లాడి
యుండ లేదు.

రాజు:—అఁ. అవును నీవిదివటకెన్నడును దబ్బిటలాడ లేదు. అట్లేని
కాలంకాయనుం డ్దీపియదూత నిట కంపెను ?

కాంచు:—దూత నెవ్వనిఁ బంప లేదు. జనాతిశయంబు గలఖరరథం
బుపై ముందుభాగమున వత్సరాజుం గూర్చుండఁ బెట్టుకొని
శాలంకాయనామాత్యుండు తానే వచ్చెను.

బెట్టుకొని
వచ్చెను

రాజు:—అలాగా? అహో! అట్లేని ఇంక మనసైనికు లెల్లరుఁ గతశం
బుల విచ్చిసుఖంబుగా విశ్రమింప వచ్చును. నేడు మొనలుకొని
సామంతరాజు లేతద్భయంబు లేమి జేసి నాకడకుఁ బ్రచ్చన్న
ముగా దూతల నంపుట మాని నిర్భయంబుగా నుండవచ్చును.
వేయేల నేడు గదా నేను మహాసేనుండ నెతి. (18)

దేవి:—ఏమీ అమాత్యుండు కొనివచ్చెనా?

రాజు:—కొనివచ్చెను.

దేవి:—ఇతనికొఱకే గదా మనవాసవదత్త నేరికి నొసఁగఁ దలంప
కున్నాము.

రాజు:—ఈతండు నాకు యుద్ధమున గెలుచుకొన్న శత్రువేయైనను
గుణసంపదఁబట్టి పట్టి నీతనికే యీయఁ దలంచితిని.
బాదరాయణా! శాలంకాయనుం డెక్కడ?

కాంచు:—భద్రద్వారమున విడిసి యున్నాఁడు.

రాజు:—పోమ్ము. యువరాజోచితగౌరవంబుతో వత్సరాజప్రధానం
బుగా సమాత్యుని బ్రవేశపెట్టు మని ముఖ్యామాత్యుఁ డగు
భరతరోహకునితోఁ జెప్పుము.

కాంచు:—ఏలినవారి సెలవు. (పోవును)

రాజు:—బాదరాయణా! ఇటు రమ్ము.

కాంచు:—ఏమి సెలవు?

రాజు:—వత్సరాజును జూడ వచ్చుపౌరుల నెవ్వరిని వారింప వలదు.

క. ఇతనిన్ మదిపు శౌర్య

శ్రుతపూర్వున్ బొరజనము చూచు గాతన్

క్రతు సంయతంబు నంతః

శీతరోషము నెనకొదమసింగముఁ బోలెన్.

కాంచు:—చిత్తము. అట్లే.

(నిష్క్రమించును)

దేవి:—ఈ రాజకులంబునఁ బెక్కు లభ్యుపయంబు లనుభూతంబు
లయ్యెఁ గని యార్యపుత్రున కింతటి ప్రీతిభాజనం బొండేరియుఁ
గాదని తలంతును.

రాజు:—నేనును వశ్యరాజగ్రహణసదృశం బగుస్త్రియవార్త నిదివఱకు
విన్నట్లేనిఁ దలంపను.

దేవి:—వత్సరాజా ?

రాజు:—అవును..

దేవి:—పెక్కు రాజకులంబులు మనసంబంధముఁ గోరి వచ్చియున్నట్లు
విని యున్నాను గాని యీతఁ డొకమాత నేనియు నిదివఱకుఁ
బంపి యుండ లేడు.

రాజు:—మహాసేనండు నని యేనియు నన్నితఁడు లెక్క సేయఁడు.
ఇక మనసంబంధమును గోరునా ?

దేవి:—లెక్క సేయఁడా ? అట్లేని బాలుఁడా ? లేక మూర్ఖుఁడా ?

రాజు:—మూర్ఖుఁడు కాఁడు — బాలుఁడే.

దేవి:—అతని నేది నింత గర్వింపఁ జేయుచున్నది ?

రాజు:—ఏదియూ ? వినుము. సుప్రసిద్ధరాజురి విరాజితంబును వేదా
క్షరసమ్మితమహాభారతప్రతిపాద్యము నగుభరతవంశ మీతని
నింత గర్వింపఁజేయు చున్నది. వంశపరంపరాయాత మగు
గాంధర్వవేద మీతని కింత కావరము గలిగించుచున్నది.
వయోమరూపం బగురూప మీతని నింతగా విభ్రమింపఁ
జేయు చున్నది. ఎట్లో దేర్పడినపౌరానురాగ మీతని నింత
విశ్రంభపాత్రుఁ గాఁ జేయుచున్నది.

దేవి:—అట్లేని అభిలషణీనుంబులు గదా యీవరగుణంబులు.
ఈతఁ డేగుణంబుచే దోషి యయ్యె ?

రాజు:—దేవీ ! ఏమీ ! ఆశ్చర్యము లేనిచోట నాశ్చర్యపడెదవు.
చూడుము.

గీ. గడిపాదలో నిడినయన్ని గతి నిరంకు
శంబుగా ధాత్రి సంతట సంచరించి
శాసనం బస్సదీయ ముజ్వలిత మయ్యు
సమసిపామెడు నితనిరాజ్యంబునందు.

30

(ప్రవేశించి)

కాంచు:— ఏలినవారికి జయ మగుఁ గాక. దేవరివారి యానతిచొప్పున
యువరాజసత్కారముతో శాలంకాయ గామాత్యులు నగరేం
బుఁ బ్రవేశించి దే లినవారితో నిట్లు మనవి చేయుచున్నారు.
ఇదిగో భరతకలోపభక్తంబును వత్సరాజసంక్రాంతంబు నగు
ఘోషవతి యనుదర్శనీయుం బగువీణారత్న బు. మహాసేను
లిద్దాని స్వీకరింప వలయును - అని - (వీణను జూపుచు)

రాజు:—జయచిహ్నముగ దీనిఁ బరిగ్రహించితిని. (వీణను గొని)
ఆఘోషవతి యియ్యదయే కాఁబోలు. ఇది

గీ. శ్రవణసౌఖ్యద మధుర నిస్సర క
సఖిఖరఘృష్టతంత్రీసునాద యైవ
వీణ ఋషివాక్యగతమంత్రనిద్యతోలె
గైవసముఁ జేసికొను బట్టె గరులమనసు.

31

ఎందేనియు సమరసముపారితంబు లగురత్నంబు లిషాను
భవంబుచే బ్రీతిజనకంబులగు. ఇవ్వీణయ నాకొమరుల కొసం
గుదు మన్న -

గీ. అర్థశాస్త్రగుణాభిజ్ఞుడంతె నాదు
బాలకుఁడు జ్యేష్ఠుఁ డైనగోపాలకుండు ;
బాలకుఁడు ద్వితీయుం డనుపాలకుండు
హరిగాంధర్వమాషి, వ్యాయామతోషి.

32

ఎవ్వరి కొసంగిన నిదిసార్థకం బగు ? దేవీ ! వాసవదత్త
వీణ నభ్యసించు చున్నది గదా !

దేవి:—అభ్యసించు చున్నది.

రాజు:—అట్లేని ఈవీణను మనవాసవదత్త కిమ్ము.

దేవి:—ఇప్పుడే వాసవదత్త వీణియమాట యెత్తిన నున్మత్తురాలగు
చున్నది. ఈవీణ యొసంగితిమేని మఱింత యున్మత్తురాలగును.

రాజు:—ఆడుకొన నిమ్ము - ఆడుకొన నిమ్ము - అత్తగారింట నిట్టివి
సులభంబులు గావు గదా. బాధరాయణా ! వాసవదత్త
యెక్కడ ?

కాంచు:—అమాత్యునియొద్దఁ గూర్చుండి యున్నది.

రాజు:—వత్సరా జెక్కడ నున్నాడు ?

కాంచు:—కాళ్ళకు సంకెలలు తగిలించుటచేతను కాయంబునఁ బలు
గాయంబులచేతను డోలికమీఁద మధ్యమగృహంబునఁ బ్రవేశ
పెట్టఁ బడియున్నాడు.

రాజు:—ఛీ ! ఎంతకష్టము. ^{అస్థానము} కాయంబునఁ బలుగాయంబులా ?
ఇయ్యది యస్థానప్రయుక్తపరాక్రమదోషము. అన్యముగాదు.
మహాఘాతుకుఁడు గదా యిట్టిపట్ల నుపేక్షించువాఁడు. బాధ
రాయణా ! నీవు పోయి భరతరోహకునితో వత్సరాజునకు
వ్రణచిత్సఁ గావింపు మని చెప్పుము.

కాంచు:—ఏలినవారిసెలవు.

రాజు:—ఇదిగో యిటు రమ్ము.

కాంచు:—ఇదిగో వచ్చితిని.

రాజు:—ఆతని కెందుఁ గోర్కెయో యెఱింగి ^{సారవము} సబహుమానముగా
దానిని దీర్చునది. ఆకారమును బట్టియే యాతని పీఠివిష
యంబుల నారయ వలయు. ^{గర్జిచిహ్నము} అతిక్రాంతసమరప్రస్తావనల నాతని
ముందు తే రాదు. క్షుతాదులపట్ల వృద్ధసముదాచారంబుగా
మంగళాశీర్వాదము గావింపవలయును. కాలానుగుణము లగు
కైవారంబులచే మర్యాద చూపు చుండ వలయును.

కాంచు:—చిత్తము [నిమ్మిమించి మరలఁ బ్రవేశించి] మహాసేన
మహారాజా ! జయము. వత్సరాజునకు దారియందే వ్రణ

చికిత్స గావింపఁ బడెను. రెండవసారి చికిత్సకు నింకను వేళ
కాలేదు. ఇప్పుడు సూర్యుఁడు నడిమింటనే యున్నాఁడు.

రాజు:—ఆవీరమాని యిప్పు డెచ్చట నున్నాఁడు ?

కాంచు:—మయూరయష్టిసౌధముముఖభాగమున నున్నాఁడు.

రాజు:—అయ్యో ! కష్టము. ఈ ప్రదేశము వాసయోగ్యము కాదు.
ఎండ తగులకుండుటకై మణిభూమికయందుఁ బ్రవేశపెట్టు
మని చెప్పము.

కాంచు:—చిత్తము [నిష్క్రమించి తిరిగి ప్రవేశించి] ఏలినవారిసెలవు
ప్రకార మంతయు నొనర్చితిని.

శ్రీభరత రోహకామాత్యులు దేవరవారిని సందర్శింపఁ
గోరుచున్నారు.

రాజు:—ఓహో ! ఆలాగా ? వీత్సరాజు నిట్లు సత్కరించుట యాతని
కెంతమాత్రము నిష్టములేదు. వత్సరాజు పరిగ్రహణ ఘోత
దీయ నీతిపరిశ్రమ ఫలితమేకాన నీతని మన్నింప వలయును.
నేనే యాతని ఒప్పింతును.

దేవి:—సంబంధము నిశ్చయించితిరా యేమి ?

రాజు:—ఇంతవఱకు నిశ్చయింపలేదు.

దేవి:—అప్పుడే తొందర లేదు. ఇంకను మనవాసవద త్తబాలికయేగదా.

రాజు:—నీయిష్టప్రకారమే కానిమ్ము. నీ వంతిపురమున కరుగుము.

దేవి:—చిత్తము. [సపరివారయై నిష్క్రమించును]

రాజు:—(ఆలోచించి)

చ. ఉదయనుతోడివైర మితఁ డుదతుఁ డౌ నని యయ్యెఁ దొల్లి యా
పడపడి పట్టి తే నీతనిపట్టున మాధ్యమవృత్తి నుంటిఁ బో
కదనమునం దితండు బలుగాయములం దినె, నుండె దుసితిన్
బ్రదుకునొ ? లేదొ ? యంచు విసవచ్చుటఁ జిత్తము తత్తతించెడిన్.

[ఇరువురు నిష్క్రమింతురు]

ఇది ద్వితీయాంకము

శ్రీ హయగ్రీవాయ నమః

ప్రతిజ్ఞాయోగ-ధ్యాయ-ణము

తృ తీ యాం క ము

(పిదప వెట్టివాని వేషముతో విమాపకుడు ప్రవేశించును)

విమాపకుడు:—[పరికించి] ఏమీ యీమాయ. ఈ దేవకుల కీర్తికయందు నామోదకమల్లక ముంచుకొని దక్షిణామాపకంబుల లెక్కపెట్టి మూట గట్టుకొని మరల వచ్చి చూతును గదా నామోదక మ్మల్లక మిందు గాన రాకున్నది. [ఆలోచించి] ఆ - ఏమిది ఈ యవలగ్నుండు కాజేసి నందుమా? ఈత డొక్కమోద కంబుతోనే తృప్తి జెంది నావెంట నైనను రాడు. కుక్క లే మైన వచ్చి నోటగటుచుకొని పోయె నందుమా? ప్రాకార మైతయు నున్నతంబు గాన వాని కిటు మసలుట కేనియు నవ కాశము లేదు. లేనిచో బధికు లేమైన జాపలంబున గొని పోయి రనుకొన్న నదియును బొసగెడు. వారక్షతభక్తులు గాన ఈమోదకము నభిలషించరు. కానిచో నొకవేళ నేనే నోట బెట్టికొంటి నేమో? ఇది యెట్లు తెలియును. కానిమ్ము ఆ - తెలిసినది. ఒక్కపనిచేసి చూచెదను. ఇప్పు డొకమాటు త్రేప్తి దానిగంధముచే నీమోదకంబును నేనే తింటినేమో తెలిసి కొందును గాక. హీ హీ - పూరింపబడిన వరాహవస్తివలె స్తుతగాలినే విడుచుచున్నాను. అట్లేని దీని నెవరు తీసికొని యుందురు. లేక యీ శివుడే నా లోహితకాత్యాయనికడ నున్నది. నాదేయని తలంచి తానే యొకవేళ దీసికొని యుండునా? (నిరూపించి) కాదు - కాదు - ఈ బ్రహ్మచారి గాడు తత్తవేషధారిగా నున్నాడు. మోదకంబుపై నాసచే దుండగ మేమైన జేసి యుండునేమో. కానిమ్ము మఱల వెద కెదను. ఓహో! ఎంత పొరపాటు. ఒడిలోనే యుంచుకొని యూ రెల్ల వెదకుచున్నాను. ఇదిగో నామోదకమల్లక మీశ్వ

దుని కాళ ముంగలనే యున్నది. వేగిర మేగి చేకొందును. స్వామీ! నామోదకమల్లకమిమ్ము. మోదకమల్లకమిమ్ము. స్వామీ! నీవుగూడ దొంగవని జేయుదువా? అయ్యో! ఎంతమోసపోతిని. ఇయ్యది గోడమీదిచిత్రలేఖనము గదా. సంతాపాంధకారములో నామోదకమల్లకము గానరాకున్నది. కానిమ్ము - కానిమ్ము - చేతులతో దడవి చూచెదను. తడవిచూచి బల్లె శిల్పకా! మేలు మేలు. ఏమీ! ఈ యొకవరత. ఆశ్చర్య మాశ్చర్యము. చేతులతో దుడిచిన కొలది మఱింత యెక్కువగా మెఱయుచున్నది. కానిమ్ము. నీళ్ళతో దుడిచి చూచెదను. ఇచ్చట నీరమెందుదొరకునో? ఇదిగో శుకజలాన్నితంబగు తహకంబు. ఇచ్చటికే వెల్లెదను. శివా! నీవు గూడ నావలెనే యీ మోదకమల్లకంబున నిరాశుండ వగుము.

(తెరలో)

మోదకంబులారా! మోదకంబులారా! హీ హీ హీ -

విమా:— ఈ పిచ్చివాడు నామోదకమల్లకంబు చేకొని నవ్వుచు చులుగుతోఁగూడిన మలినబగు వరాకాలరథోదకంబువలె నిటే వచ్చుచున్నాడు. నిలు నిలు ఉన్నతకా! నిలు నిలు, కట్టచే నొక్కేటున నీపుట్టె బగులఁ గొట్టెదను.

[పిదప నున్నెత్తుడు ప్రవేశించును.]

ఉన్న:— మోదకములారా! మోదకములారా! హీ హీ హీ

విమా:— ఉన్నత్తుడా! నామోదకమల్లకంబు నా కొసంగుము.

ఉన్న:— ఏమి మోదకంబులు. ఎక్కడి మోదకంబులు. ఎవరి మోదకంబులు! ఈమోదకంబుల వదిలిపెట్టవలయునా? లేక దాచవలయునా? లేనిచో దినవలయునా?

విమా:— తినను దినరు. వదిలిపెట్టను వదిలిపెట్టరు.

ఉన్మ:—ఇదిగో నానాలుక తినవలయునని లొట్టలు వేయుచున్నది.

విమా:—ఉన్మ త్తకా! నామోదకమల్లకంబు: గొనిరముక్త. ఇతరుల వస్తువుల నాసించి పట్టుపడకుము.

ఉన్మ:—ఎవరురా నను: బట్టుకొనువారు? నాప్రాణము పోయినను నేను వీని వదలుదునా? ఈ మోదకంబులే నన్ను రక్షించును.

ఎవరురా నను: బట్టునీపాటివారు

ఎవరురా నను: బట్టునింతసాహసులు

కోపాన నను: బట్టుకొందురు గాక

కాపాడ నీమోదకంబులు లేవె?

వివిధరూపములతో విలసిల్లు నివియె

అవసరంబుల నాకు ననుకూలపడును.

కాలవశంబుచే గడు వాణియున్న

జాలు:బో నా ప్రాణసంగరక్ష కివియె.

ఎవరబ్బసొమ్మని యమ్మందు వీని

అవుర సొ మ్మిచ్చి నే నంగడి గొంటి.

విమా:—ఓ ఉన్మ త్తకా! నామోదకమల్లకము నా కొసంగుము. దీని ప్రత్యయమున నే నుపాధ్యాయకులమునకు: బోవలయును.

ఉన్మ:—నేనును దీనిప్రత్యయమున నూతామడలదూరము వెళ్ళ వలయును.

విమా:—నీవు నూతామడలదూర మేగుట కై రావతమవా యేమి?

ఉన్మ:—అవును. నే నై రావతమనే. కాని నాపై దేవరా జెక్కడను. ఎక్కినచో నాయనను గూడ గొనిపోదును. కాని ఇందుడు పాదపాక్షిగుత్తచే బంధింపఁ బడినాడట. ఇదిగో యిప్పుడే ధారానిగళంబు లగునీమెఱపుఁ గొరడాలచే జావమోది. బెడి దంపుసుగ్గిగాడ్పులచే నీబంధంబుల ఛిన్నభిన్నం బొనర్చెదను.

విమా:—ఉన్న త్తకా! నీవు నామోదకమల్లకము నాకీయవా? ఈయ
నిచో నేస్తును.

ఉన్న:—ఏడువు మేడువుము. మొత్తుకొనుము.

విమా:—చంపుచున్నారో చంపుచున్నారు.

ఉన్న:—నేనును ఏడువు - ఇందుని బంధించిరో యిందుని బంధిం
చిరి.

విమా:—చంపుచున్నారో చంపుచున్నారు.

(తెరలో)

భయపడకుము - భయపడకుము - బ్రాహ్మణోపాసకా
భయపడకుము.

విమా:—(సంతోషముతో) చంద్రుడురాగానే సర్వనక్షత్రములును
వచ్చినవి. బ్రాహ్మణ్యము విషాదకరము. ఈహామాత్రకుడౌ
శ్రీమణకుడభయమియవలసె. (తరువాత శ్రీమణకుడు
ప్రవేశించును.) యే భీషణునిసి.

శ్రీమ:—భయపడకుము భయపడకుము - బ్రాహ్మణోపాసకా! భయ
పడకుము. ఇక్కడ నెవరెవరున్నారు? ఏల దుఃఖించెదరు?

విమా:—ఏమీ! ఈశ్రీమణకుడు భార్యలకవృత్తి ననుభవించు
చున్నాడే. అయ్యా! శ్రీమణకా! ఈ యున్న త్తకుడు
నామోదకమల్లకంబు గొని యియకున్నాడు.

శ్రీమ:—ఏదీ మోదకము చూచెదను.

ఉన్న:—శ్రీమణకా! ఇదిగో చూడుము చూడుము

శ్రీమ:—ఘా - ఘా -

విమా:—అయ్యో! ఛీ - ఈయున్న త్తకునిచేతిలో ఈహామాత్రకుం
డగు శ్రీమణకుండు ఘాతాఠ మొనర్చినాడు. నిర్భాగ్యుండ
నగునే నిదివఱ కేమి చూచితిరో యంతే.

దేవతలు = పల్లనీయనీయనీయ.

శ్రీమ:—ఓయ్యున్నతోపాసకా ! క్షమాలికాఫేన పాండుర్బులును
 బహుస్సమృద్ధంబులును గోమలంబులు నకునీమోదకంబులు
 నిచ్చివేయు మిచ్చివేయుము. వృథాగాఁ దిని తయోమృఖుండవు

శ్రీమ:—ఓయ్యున్నతోపాసకా ! క్షమాలికాఫేన పాండుర్బులును
 బహుస్సమృద్ధంబులును గోమలంబులు నకునీమోదకంబులు

నిచ్చివేయు మిచ్చివేయుము. వృథాగాఁ దిని తయోమృఖుండవు
 యాశించితిని.

శ్రీమ:—ఓ డన్మతోపాసకా ! ఇచ్చివేయు మిచ్చివేయుము. లేనిచో
 నిన్ను శపింతును.

డన్మ:—శ్రీమణకా ! అనుగ్రహింపు మనుగ్రహింపుము. భగవా
 నుండూ ! నన్ను శపింపకు శపింపకు. తీసికొనుము తీసికొనుము.

శ్రీమ:—బ్రాహ్మణోపాసకా ! నాశ కిని జూచితివా ?
 పనిచేయగలవాడు.

విమా:—ఈయున్న త్తకుఁ పిహమాత్రికుం డగుశ్రీమణకుని శాపంబు
 నకు నెఱచి భయభయంబుగఁ జూచఁబడిన కొనవేలిపై
 మోదకమల్లక ముంచుకొని నిలువఁబడియున్నాడు. ఓడన్మత్త
 కుండా ! నామోదకమల్లక మిమ్ము.

శ్రీమ:—ఈమోదకంబులచే స్వస్తివాచన మొనర్తురు గాక మీరు
 గూడ నిటు రండు ఇటు రండు.

విమా:—హీ హీ నామోదకంబులచేతనే నేను స్వస్తివాచన
 యునా ? నేను నొకగృహస్థునికడనుండి ప్రతిగ్రహంబుగా
 వీనిని గొంటిని. కావలయునన్న నవి మీకు నుపాయనంబు
 లగు లెండు. పాత్రు లగుతమ కొసంగుటచే నవి సమృద్ధం
 బులే యగును. ఈయున్న త్తకుఁ డగ్నిగృహంబున కెదురుగా
 నేగుచున్నాడు. ఇప్పుడు మధ్యాహ్నమాచేను. పూర్వాహ్న
 మందే యీప్రదేశంబు నిర్లనం బగును. నేను నిష్పడిదక్షిణా
 మాషకంబుల దాఁటి నొకయింటఁ బెట్టి వెళ్ళుదును. ఒకనికి
 శాటితో నవసరము: మఱొకనికి మూల్యముతోఁ బని.

(అందఱు నగ్ని గృహము బ్రవేశింతురు)

యాగం:—వసంతకా ! ఈయగ్నిశృహంబున నెవరును లేరు గదా.

విమా:—లేరు. ఇయ్యది నిర్జనముగనే యున్నది.

యాగం:—అట్లేని మీ రిరువురు నన్నుఁ గౌఁగిలించుకొనుఁడు.

ఇరువురు:—అట్లే. (కౌఁగిలించుకొందురు)

యాగం:—కాని మీ రిరువురుఁ దుల్యపరిశ్రమలరు. కూర్చుండునగు
కూర్చుండుము.

ఇరువురు:—చి త్తము. (అందఱును కూర్చుండెదరు)

యాగం:—వసంతకా ! నీవు స్వామిని జూచితివా ?

విమా:—ఆఁ ! చూచితిని.

యాగం:—అయ్యో ! ఎంతకష్టము. రాత్రి నెట్లో యనర్థము లేకుండ
వెళ్ళఁ బుచ్చితిమి. ఇంకఁ బగ లెట్లు వెళ్ళునా యని చూచు
చున్నాము.

గీ. పగలు గడచిన రేయి కై దిగులు, రేయి

హాయిగాఁ దెల్లవాటిన నడలు మఱలఁ

బగ లెటో యని, భావ్యశుభములఁ దలఁచు

మాకు సుఖ మెప్పు డన గతస్మరణమందె.

34

రుమణ్యంతుఁడు:—తాము తిథ్యము సెల విచ్చితిరి. రేవుగళ్ళలో
గాలకృతభేదంబు లేకున్నను సంకటసమయంబుల రాత్రియే
యనర్థపరంపరాప్రదాత్రి. ఏలయున

గీ. ఎందు వ్యవహారములయందు నందకుండ

లేక లోకానురాగంబు లేక మేని

ప్రొద్దుననే దృష్టదోషులె పొలుచునట్టి

కాత్రవజనంబులకుఁ గాళరాత్రి రాత్రి.

35

యాగం:—వసంతకా ! రాజుగారిలోఁ జెప్పితివి గదా !

విమా:—ఆఁ - చెప్పితిని, ఈవిషయమే మాటలాడుచు స్వామివారు
చాలసేపుదనుక వెడల నీయఁజైరి. నేడు చతుర్దశియుగుటచే
స్వామివారు స్నాన మొనర్చువఱకు నిరీక్షించుచు నే నందే
యుంటిని.

యాగం:—స్వామి స్నాన మొనర్చెనా !

విదూ:—అఁ - స్నానమొనర్చెను

యాగం:—దేవపూజఁ గావించెనా ?

విదూ:—నమస్కారమాత్రంబుచేతనే సర్వదేవతల నారాధించెను.

యాగం:—ఇట్టి సంకటసమయంబునను మహారాజు దేవతారాధనంబున నేమొకయున్నాఁడు. ఇయ్యది శ్లాఘనీయమేగదా.

ఉ. స్నానము దేవపూజ శుభసత్త్రియ దీర్ఘినమీద నేమహీ రాజు

జానిగృహంబునం బటహజాలము హోగ్రుచునుండు నెప్పుడా

తీనికి నిప్పు డయ్యె! దురదృష్టముచేఁ దిథిదేవపూజలన్

మానుగ హోగ్రుచున్నవి నమశ్చరితంబులు కాలి సంకలల్.

32

దుమ:—ఇప్పటితమప్రయత్నము త్వరలోనే రాజుగారి కుచితతిథి సత్కారంబును జేకూర్పఁగలదు.

యాగం:—(విదూషకునివైపు చూచి) మఱలఁ జనుము. తిరిగి రాజు గారిని సంవర్ధించి యిట్లు మనవి చేయుము. వీప్రయాణంబు కొఱకు మన మిన్నాళ్ళు మంతనమొనర్చుచుంటిమో దానికిఁ బ్రయోగకాలము తేపే. నలాసిరికిఁ గట్టుచోటుల నీరాడు తావుల మేతపట్టులఁ బరుండుచోటుల నోషధీశైతవంబున మత్తుపదార్థము లమర్చఁ బడినవి. తత్తత్కాలప్రయుక్తమంత్రోషధులచే నది గర్తవ్యమూఢముగా సైత మొనర్పఁ బడియె. అదియుంగాక అనుకూలపవనానుసారముగా విడిచి మత్తు గలిగించుటకై ధూపంబు లాయత్తపటచఁబడియె. రోషోద్రేకంబు గలుగుఁ గాకయని ప్రతిగజమదంబు సైతము సేకరింపఁబడియె. వారణంబుల కగ్ని భయకారణం బని గజ శాలకుఁ జేరువ నల్పసాధనయుతం బగునొకగృహంబు దగులఁ బెట్టుటకు నిశ్చయింపఁ బడియె. ఆగజరాజంబు చిత్తంబు విభ్రాంతిఁ జెందుటకై దేవోగార్థంబుల నగారా మున్నగు పాద్యంబులు వాయింపఁ బ్రయత్నంబు చేయఁ బడియె. సర్వసాధనసముపేతం బగునాధ్వనిచే మహాసేనమహారాజు తప్పక తేపు మన ప్రభువువారిని శిరణు జొచ్చెద్యరు. అప్పుడు

దేవరవారు వైరియొప్పువలమీఁదనే చేటసాలనుండి బయలు
వెడలి వీణచే వశపఱచుకొందు నని తనతోఁ బాటు దురవస్థ
ననుభవించుచున్న యవ్వీణారత్నంబు హస్తగతం బొనర్చు
కొని నలాగిరిని వశ్యంబుఁ గావించుకొని తదారూఢులై

నీ. పట్టవచ్చెనుపరబలము చిత్తంబుతోఁ

గాఁకటితటి దాఁకనట్లు

కేవలము ద్వర గీల్కొనఁగిరి

భూరివేగంబునఁ బోవనిచ్చి

దాఁటి వింధ్యాటవిఁ దనుఁ గని సేయుసిం

గముబొబ్బ పూరితి గాక మునుపె

చేటయందుఁ గాసేసనీమయందు స్వకీయ

నగరమందున నొక్కనాటియందె

గీ. ముత్యెఱుగుఁజూపూర్పుల మొనసి దేని

చేత మనఁజేడు తొలుత వంచింపఁబడెనొ

అట్టికరిమిషనే యిప్పు డెరుల నణచి

చెఱును నిడి రాజు కొశాఁబిఁ జేర వలయు - అని

32

రుమ:—వసంతకా ! ఆలోచించెద వేమి ?

విదూ:—మాజేమియు లేదు. తా మొనర్చిన యాశుహాసమున్న
మంతయు భగ్నము. ఇప్పుడే యిది యాలోచించుచుంటిని.

ఇరువురు:—ఏమీ— మాకుఁ దెలియదే !

విదూ:—నాకు మొదలఁ దెలిసినది. ఇంక మీకుఁ దెలియ నున్నది.

యాగం:—ఎందువలన నీకార్యము భగ్నమగును?

విదూ:—వత్సరాజుగారి స్వార్థపరాయణతవలన.

యాగం:—అది యెట్టిది ?

విదూ:—వినుఁడు

ఇరువురు:—అవహితులముగా నున్నాము

విదూ:—కడచినకృష్ణాపమినాఁడు రాకుమారి యగువాసవదత్త
ధాత్రీద్వితీయయై కన్యాదర్శనంబు నిర్దోష మని యాశావృతం

బగునందల మధిరోహించి యవసుటనంబు చే నీరు చిమ్ము
ధారాయంతో శ్రితోదకంబుల దుర్గమం బని రాజమార్గంబు
బరిహరించి మనరాజుగానున్న చెఱసాల ముంకుగాఁ బూజకై
యక్షిణీదేవాలయంబునకుఁ బ్రయాణ మైనది.

యాగం:—తరువాత — తరువాత

విదూ:—తరువాత మనరాజుగా రానాడ ~~అ~~ అభ్యంతరబంధనఁగి
చారకుం డగుశివకుం డనురాజసేవకు నెట్లో యొప్పించి చెఱ
సాలముంగిట నిలుచుండియుండెను.

యాగం:—తరువాత — తరువాత

విదూ:—అంతట భుజములు మార్చుకొనుటకై యచ్చటనే కొంత
తడవు బోయలు పల్లకి నాఁపిరి. అప్పుడారాకుమారి బాగుగా
మనరాజుగారికంటఁ బడినది.

యాగం:—తరువాత — తరువాత

విదూ:—ఇంకఁదరువాత లేదు — గిరువాత లేదు. ఇప్పుడు మన
రాజుగా రాకారాగారంబుచే ప్రమదాగారంబుగా భావించుచు
రాగలీలలఁ దేలు చున్నారు.

యాగం:—స్వామి వాసవదత్తయెడ ననురక్తుఁడు కాఁడుగదా.

విదూ:—సందేహం మేల ? కష్టములెప్పుడుఁ గట్టలు కట్టుకొనిగదా
వచ్చును. తాము తలచినట్లే రాజుగారు రాకుమారిపై నను
రక్తులై యున్నారు.

యాగం:—మిత్రుండా ! రుమణ్యుంతుండా ! హృదయమును దృఢము
చేసికొనుము. ఈవేసములతోనే మనము వృద్ధులము గావలయుఁ
జుమా.

విదూ:—పైపెచ్చు రాజుగారు నాతోనిట్లు సెల విచ్చిరి. నీవు చని
యాగంధరాయణునితో నిట్లు చెప్పుము. మీరెత్తిన యెత్తు
నాకెంతమాత్రము నచ్చదు. నాప్రయాణ మిష్టమే కాని-నాకుఁ
దొలుదొల్ల నవమానము కావించినప్రద్యోతునకుఁ దత్క-

స్వాపహరణంబుచే బ్రత్యనమాన మొనర్ప నాలోచించు చుంటిని. ఇది యతనియెత్తున కెదురెత్తుగాఁ బన్నిన దగుటంజేసి నన్నుఁ గామపరవశుఁ డని తలంపరాదు. అని

యాగం:—బౌరా! శత్రుజనాః పహస్యంబుగదా యీవచనంబు. ఏమీబుద్ధి కెంత లజ్జాహేన్యము. అయ్యో! ఇది సుహృజ్ఞన సంతాపకారణ మయ్యె. దేశికాలంబులఁ బరికింపకుండఁగనే ప్రభువుగారు

కామవిలాసంబులఁ గోరుచున్నారు. ఏల యన
చెలియిందుచేచి బుచ్చినచెక్కి కొరక
మ. కళవిస్వ సుటావృతావని నృపున్ గావించెనే నన్నుక?

కామ
చేటలా నుండెనో లేదో యారయఁగ రక్షిశ్శేణి 'రాజా' యన్య
గర మాఁలించుచుఁ గాఁ డెవండు గుటి శృంగారప్రసంగాళికి?

వికూ:—అయ్యా! మనకుఁ గలస్వామిభక్తిని గనఁబఱచితిమి. చేతనై సంతాపముఁ బ్రయత్నించితిమి. ఇంత చేసినను మహా రాజా మనమాట వినకున్నాఁడు. కనుక మనదారి మనము పట్ట రాదా?

యాగం:—సీవు వసంతకుండవు గదా! వసంతకాటనకుము.

గీ. చింతచేతను మజ్జుధచింతచేతఁ
దవుఁడగురాజా నక్కటా! తగునె విడువ
నిని మహిపాలకుఁడు సుహృజ్ఞనముమాట
యుక్తకాల పెఱుంగక యున్నవాఁడు.

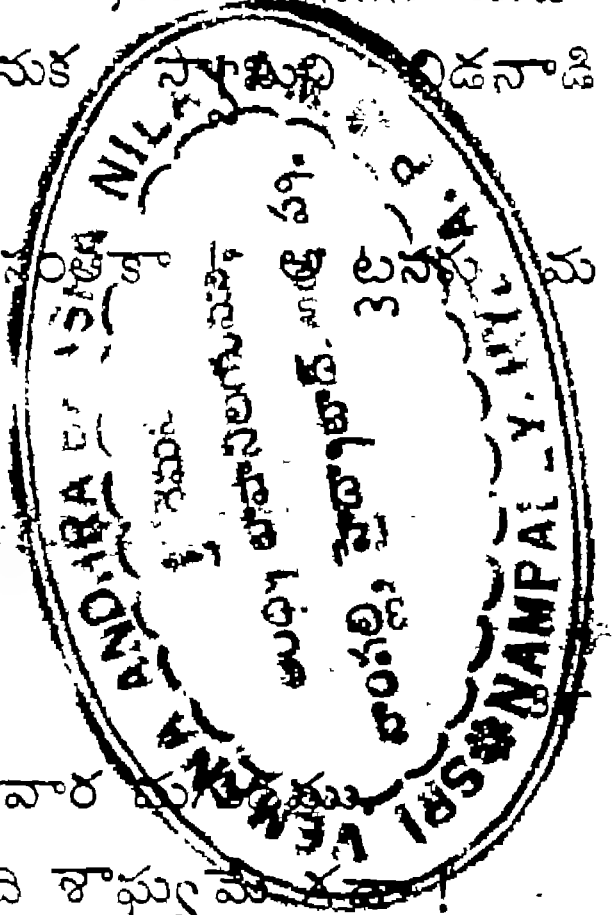
వికూ:—అశ్లేని ఈరూపములతోనే ముసలివార మగుదుము.

యాగం:—అంతటియదృష్టమే పట్టినచో నది శ్లాఘ్యమేకదా!

వికూ:—లోక మెఱింగినచో శ్లాఘ్యమే — అనియే లేదు.

యాగం:—మనకు లోకంబుతోఁ బని యేమి? స్వామికొఱకుఁ గదా యీయుద్యమంబు.

వికూ:—ఎవరికొఱ కీయుద్యమం బుపక్రమింపఁ బడెనో యాతఁడే ఎఱుంగ కున్నాఁడు.

యాగం:—దానివేళ వచ్చిన నెటుంగఁ గలఁడు.

విదూ:—ఎప్పటి కింక దానివేళ ?

యాగం:—ఎప్పటికి మనయుద్యమంబు నెఱవేఱునో యప్పటికి

విదూ:—మీ ప్రయత్నము ఫలింపవలయు నని మీ కింత పట్టుదల
యున్నచో జెఱసాలనుండి రాజుగారిని జంకశాలనుండి
రాజకుమారిని ఇరువుర నొక్కమాత్రే యేల లేవఁ దీయరాదు ?

రుద్ర:—ఈవిషయమునఁ దాము చక్కగా నాలోచింప వలయును.

యాగం:—ఇరువురఁ దీసికొని పోవుటకా ? కానిమ్ము. ఇదియే
నారెండవప్రతిజ్ఞ.

గీ. దేని నెల్లసుభద్ర గాండిని వోలె
బద్ధవల్లరిఁ గుంజరప్రభువు వోలె
పూవుబోడిని తెఱచు గొంపోవునట
చేయలేకున్న యాగంధరాయణుడనె ?
మఱియు —

౪౦

గీ. ఘోషవతిని నళాగిరికుంజరంబు
పత్నీ వాసవదత్త మావత్సరాజు
ఎల్లి కాళాంబికెం జేసేనెఱి బిలువఁ
జనదు యాగంధరాయణుం డనుచు నన్ను.

౪౧

(చెవియొగ్గి) ఏమీ శబ్దమువలె నున్నది. ఆశబ్ద మేమియో
తెలిసికొనిరమ్ము.

విదూ:—చిత్తము. (వెళ్ళినచ్చి) సూర్యభగవానుండు పశ్చిమాభి
ముఖుం డగుటచే నెండభయము తగ్గి జనము విచ్చలవిడిగా
సంచరించుచున్నది. ఇప్పు డేమిచేయుదము?

రుద్ర:—అట్లేని ఈయగ్నిగృహంబునకుఁ జతుర్ద్వారంబులు గలవు
గాన మనసంఘము నలుముఖంబుల విడిపోవు. గాక.

యాగం:—కాదు — కాదు — మనసంఘము కలసియే యుండుఁ
గాక — మనశత్రుసంఘాతమే విడిపోవు. గాక. మీపనుల
మీరు చూచుకొనుడు.

ఇరువురు:—అట్లే (నిమ్మమింతురు.)

ఉన్మ:—

—♦ ద్విపద ♦—

(బంగారు మాచంద్రుఁ బట్టు జూచెనవె
దొంగ రాహువ ! నీకు దొరక నిచ్చెదనె ?

పొంగకు మ్రింగితిఁబో వీని నంచు
అంగిలిఁ జీల్చి యియ్యదె విడిపింతు.
గగ్గోలు నేయుచు గరువంపుఁదేజి
పగ్గాలు త్రెంచుక పాతెడు నదిగొ

ఇద్దానిపై నెక్కి యిప్పుడే నేను
పెద్దయెత్తుగఁ గోట బిచ్చ సాగింతు •
చిటినాయనలార ! ఛీ ! కొట్టకండి
కొట్టినచో మిమ్ముఁ గొట్టెద మఱల
ఆడు మందుఱొకొ ! న న్నాడు మందుఱొకొ ?
చూడండి నాయాట చూడండి నేడె.)

హీ — హీ — రాహువు చంద్రుని మ్రింగుచున్నాఁడు.
విడువు చంద్రుని విడువు. విడువవేని నీనోరు బ్రద్దలుచేసి విడి
పింతును. ఇదిగో ఇదిగో పొంగరుఁబోతుగుఱ్ఱము పగ్గాలు
త్రెంచుకొని యిటే పరుగెత్తుకొని వచ్చుచున్నది. ఇదిగో
ఇదిగో నాలువీధుల బాజారులో నున్నది. దీని నెక్కి భిక్షయెత్తి
కొందును. వీరే వీరే పిల్లదొరలు. పిల్లదొరలారా ! నన్నుఁ
గొట్టుచున్నారా ? నన్నుఁ గొట్టకండి కొట్టకండి. ఏమనుచు
న్నారు ? కొంచె మాడు మనియా ? చూడండి చూడండి
దొరలు. పిల్లదొరలారా ! నన్ను మఱలఁ గఱలతోఁ గొట్టు
చున్నారా ? కొట్టకండి కొట్టకండి. కొట్టినచో నేను గూడ
మఱలఁ గొట్టెదను. (నిష్క్రమించును.)

ఇది తృతీయాంకము

ప్రతిజ్ఞా యౌగంధరాయణము

చ తు ర్థ ం క ము

(తరువాత భటుడు ప్రవేశించును)

భటుడు:—ఎంతకాల మాయెను. వెనకి వెనకి వేసారి పోవుచు
న్నాను. రాకుమారి జలక్రీడ సలుపుతలంపున భద్రవతిని
గొనిరమ్మని యానొచ్చినది. భద్రవతీపరిచారకుఁ డగునా
గాత్రసేవకుఁ డింతవఱకుఁ గాన్పింపకున్నాఁడు. భావా !
పుష్పదంతా ! నీకు గాత్రసేవకుఁ డేమేని గాన్పించెనా ? ఏ
మనుచున్నావు ? ఈగాత్రసేవకుఁడు కండ్లశౌండ్లకియింటఁ జేరి
కలు త్రాగుచున్నాఁ డనియా ? అట్లేని నీవు నీసనిఁ జూచుకొమ్ము.
ఇదియే కండ్లశౌండ్లకి యిల్లు. వీనిని బిలిచి చూచెనను. గాత్ర
సేవకా ! గాత్రసేవకా !

(తెరలో)

గాత్రసేవకుడు:—ఎవడోసీడు. రాదారిలో వుండి గాత్రసేవకా !
గాత్రసేవకా ! యని ఒకే మోయన పిలుస్తాడు.

భటుడు:—వీడే గాత్రసేవకుడు. కలు త్రాగి త్రాగి మత్తిలి మత్తిలి
జపాకుసుమంబులు బోలు నెఱ్ఱనికన్నులతోనిటే వచ్చుచున్నాఁడు.
వీని కెదురుగా నుండరాదు.

(పిమ్మట యథోక్తాకారంబుతో గాత్రసేవకుడు ప్రవేశించును.)

గాత్ర:—ఎవడోసీడు. రాదారిలో వుండి గాత్రసేవకా ! గాత్ర
సేవకా ! అని ఒకే మోయన పిలుస్తాడు. కలుదుకాణంనుండి
యిప్పుడే వత్తుంటే మామ కోపంతో చూచిండు. ఏతేమ్మ
ముంకెడు అమృతంలాంటి కమ్మనికలు వేయించి దానిమీద
మసాలాతోడిమాంసంముక్క- నోటఁ దగిలించా. కల్లోయి తే
కోడలు ప్రేమిత్తది గాని యత్త కట్టుచ్చుకోకుండాలె.

—♦ గేయము ♦—

దన్నూలు రా వోళ్ళే దన్నూలు రా
దన్నూలు రా వోళ్ళే దన్నూలు రా
కల్లు శాతనె కెపు గల్లాల రా
కల్లె వోళ్ళను బూయఁ గల్లాల రా
కల్లు శాతనె వోళ్ళు కడగాల రా
కల్లు శాతనె సావు గల్లాల రా
కల్లుతో బతికుంటె కెలాస మే రా
కల్లుతో సచ్చితె కెనల్యమే రా
అట్టెయిన యిట్టెయిన ఆనందమే రా
ఎట్టెయిన కల్లున్న ఏమి దుఃఖం రా
బోగా లన్నే లేమి బోగాలు రా
తాగాల రా కల్లు తాగాల రా,

పనికిమూల్లోళ్ళు కొందఱు వైకం కొల్లగా వుండిగూడా —
రోహి కొడుకుల పెళ్ళాలగోళ్ళు, వోళ్ళు పడేపాటు యింటూ
కంటూ గూడ ఖర్చవుతుందని కామోల్పు కల్లుకోనేరు కట్టిం
చరు. తెలివితక్కువోళ్ళు. పాపం వోళ్ళ కిక్కడి కట్టా లేమ
లోకంలో గూడ్లా వుండవోస్తి.

భటుడు:—(సమీపించి) గాత్రసేవకో! ఎంతసేపటినుండి నిన్ను
పెదకుచున్నాను. రాకుమారి జలక్రీడ సేయవలంపుతో
నున్నది. భద్రవతిగజంబు గానరాదు. నీ విట్లు కల్లుద్రావి
యొడలెటుంగక తిరుగుచున్నావు.

గాత్రసేవకుడు:—బో ఆమె వోళ్ళేటుగదు. ఆయనవోళ్ళేటుగదు.
నేనూ వోళ్ళేటుగను. నీవూవోళ్ళేటుగవు. అందఱూ వోళ్ళే
టుగరు. ఏమంటావ్?

భటుడు:— అది యంతయు నటుండ నిమ్ము. కోటలో భద్రవతిని
బవేశపెట్టుకుండ నీ వెక్కడ దిరుగుచున్నావు?

గౌత:- ఇదిగో ఇక్కడ దిరుగుచున్నాను. ఈడ తాగుచున్నాను
దీంతో తాగుచున్నా. కోపించొద్దూ. నే నిప్పు జేంశేయాలే

భటుడు:- ఈయనంబద్ధప్రలాపంబులుగట్టి పెట్టు. త్వరగా భద్రవతిని
బ్రవేశపెట్టు.

గౌత:- దా - దా - భద్రవతి ! దా - అమ్మా ! భద్రవతి
అంకుశాన్ని కుదెట్టి కల్లు నీళ్ళు తాగానే మఱెట్టా ?

భటుడు - స్వభావవినయ యగుభద్రవతి కంకుశ మేటికి? త్వరగా
వెళ్ళి భద్రవతిని బ్రవేశపెట్టుము.

గౌత:- దా - దా భద్రవతి ! దా - అమ్మా ! ఇంకెట్టా ? భద్ర
వతిదండ కుదెట్టి కల్లు తాగానే.

భటుడు:- పుష్పమాలాలంకృత యగుభద్రవతి కాదండతో నేమి
శీఘ్రముగా వెళ్ళి భద్రవతిని బ్రవేశపెట్టుము.

గౌత:- దా - దా - భద్రవతి ! దా - అమ్మో ! ఎట్టా ? భద్రవతి
గంట కుదెట్టి కల్లుతాగానే.

భటుడు:- జలక్రీడాసమయంబున భద్రవతికి గట్టు మేమిటికి లమ్మో
జాగుచేయక భద్రవతిని బ్రవేశ పెట్టుము.

గౌత:- దా - దా - భద్రవతి ! దా - భద్రవతి కొరడా కుదెట్టి
కల్లు తాగానే యెట్టా ?

భటుడు:- కొరడా యేటికి లే వేగిరమే భద్రవతిని బ్రవేశపెట్టుము.

గౌత:- దా - దా - భద్రవతి దా - అమ్మా !

భటుడు:- అమ్మా ! ఏమిటి

గౌత:- అమ్మా ! నేను.

భటుడు:- ఏమిటి నీవు?

గౌత:- అమ్మా ! భద్ర

భటుడు:- భద్ర - ఏమిటి ?

గాత్ర:—అమ్మా! భద్రవతిని

భటుడు:—భద్రవతిని ఏమిటి?

గాత్ర:—భద్రవతిని గూడఁ గుఱెట్టినాను.

భటుడు:—అట్లేని నీవు కాదు దోషివి - ఆకండిలశౌండికియే -
రాజవాహనమును గొని నీకుఁ గల్లు పోయునా?

గాత్ర:—నేచెప్పాను గూడ మొదలంటా చెడకని -

భటుడు:—ఏమీ! శబ్దము?

గాత్ర:—ఆ - తెలిసింది. తెలిసింది. ఆకల్లులమ్మేదానియిల్లు పడగొట్టు
కొని భద్రవతి పాటిపోతున్నది.

భటుడు:—ఏమనుచున్నావు? (ఆకాశమునఁ జెవియొగ్గి) వత్సరాజు
వాసవదత్తను గొనిపోవు చున్నాడనియూ?

గాత్ర:—(సంతోషముతో) వత్సరాజున కవిఘ్న మగుగాక.

భటుడు:—త్రాగుము. త్రాగుము.

ఇంకను మత్తిలి యిందే తిరుగుచుండుము -

గాత్ర:—ఆ! ఏమంటివి? ఏమిటా మత్తుడు? ఏవ్వనికి రా
మదంబు? మమ్ముల ఆర్యయాగంధరాయణ మహామాత్యుల
చేఁ దత్తదుచితస్థానంబుల నియోగింపఁబడిన చారపురుషు
లను గా నెఱుంగుము. నేనును మిత్రులకు సైగఁ జేయుదును.
వీరే నామిత్రులు నిర్బంధములనుండి విడివడిన నల్లత్రాచులవలె
నిటునటు పరుగిడుచున్నారు. ఓహో! మిత్రులారా! వినుడు
వినుడు.

భూనిందివది దర్శనా

గీ. సలిలపూర్ణంబు సకుశంబు సంస్కృతంబు -

నవశరావంబుఁ గొనఁ, దొందు నరకమతఁడు

స్వామియన్నంబుఁ దినుచు శాస్వామికోటకు

సమయ మేతేర నమరంబు నలుపఁ దుడు.

ఎక్కడ నున్నాడు సెపుమా ఎపు డార్యయాగంధ
రాయణుడు — అడుగో ఆర్యయాగంధరాయణుడు —
ఈమహానీయుండు

సవిశ్చయేన

మ. ఉరుతీక్షాసులఖిడ మూనీ నిడి యా యున్నతేషాబు సం
బరములో దాచ్చి పసిండికేడై నులన్ వాహగ్గిసా సంబు న్ **దాంబు**
శిరసుండుం దలవాగ తెలనసిరుల్ సింగారముం గూర్చి గో **కొంతలు**
చరమాఁ దగ్గరిమించు చెందురుడు పజం బొల్పుమేఘంబునాన్. ౪౩

దైకాసింఁచు

బౌరా ! యుద్ధంబు మహా తరంబుగా జరుగుచున్నది.

చ. మదగజరాజబృందముల మావటివారలతో నె గూర్చి, యా
ప్రతిగా పీదప హయంబులం దునిమి బిటుగ రౌతులతో, క్షణంబులొఁ
జెడఁగఁ జేసి నేనఁ దుద సింధురదంతహతాత్మబాహుడై
కదనము వీడ కుండఁగ నె ఖిడ్గము జాతీయుఁ బొరు చుండెడిన్. ౪౪

అయ్యో ! ఛీ ! ఆర్యయాగంధరాయణుడు పట్టువడెగదా.
ఇప్పుడు నే నార్యయాగంధరాయణుడేరువనే మెలంగుదును.

(నిష్క్రమించును)

భటుడు:—ఏమిది! ప్రాకారతోరణంబులు దప్ప సర్వము కౌశాంబీ
నగరమువలెనే యున్నది. కానిమ్ము. ఈవృత్తాంత మంతయు
నమాత్యున కెఱింగించెదను.

(ప్రవేశకము)

[తరువాత ఇరువురు సామాన్యభటులు ప్రవేశింతురు]

ఇరువురు:—అయ్యలారా ! తొలంగుడు — తొలంగుడు.

ప్రథముడు:—అయ్యో ! గొం తెంత బ్రద్దలుచేసికొనుచున్నను
జారులకోలాహల మెక్కువగానే యున్నది.

ద్వితీయుడు:—అయ్యో ! నే నెంత బిగ్గటగా నటచుచున్నను
రాజదారిక యగువాసవదత్తను గొనిపోయి రని వినుటవలనఁ
బొడమిన విభ్రాంతిచే నా పలు కొక్కఁ డేనియు లెక్కసేయ
కున్నాడు —

అయ్యలారా ! ఏ మచుచున్నారు. తొలగించి నని వారిం
చుట యెందుల కనియా ? ఆర్యయాగంధరాయణుడు పట్టు
వడియెను—ఏ మచుచున్నారు ? ఎట్లు పట్టువడియె ననియా—
వినుడు. ఖడ్గస్వితీయుండై యార్యయాగంధరాయణుండు
ముహూర్తకాలం బక్షౌహిణుల యగ్రవేగంబు నాసి యతి
భీకరంబుగ నాలంబు గావించుచు విజయసుందరం బచునొక్క
దంతానళంబుపైఁ గరవాలంబు విసరుడు నయ్యది దానిదంతం
బునకుఁ దగిలి భగ్నం బాయెను. ఖడ్గదోషంబుచేఁ బట్టు
వడియె: గాని పురుషదోషంబుచేఁ గాదు.

ప్రథముండు:—ఓహో ! జాగరూకులై యుండు: డిది ప్రాకార
తోరణంబులులేని కాశాంబియే సుమా.

ఇరువురు:—అయ్యా ! దిగుడు — దిగుడు —

(అప్పుడు బద్ధబాహు డై ఫలకశయనీయంబుపైఁ గొనిరాఁ

బడుచు యాగంధరాయణుండు ప్రవేశించును)

యాగం:—ఇదిగో — దిగుచున్నాను.

శ. వైరులచేతినుండి యటు వత్సస్పృహన్ విడిపించి బట్టిమైఁ
బోరి స్వఖడ్గదోషమునఁ బోయన వైరులచేతఁ జిక్కి యీ
తీరున తొనియిక్కటులఁ దీరిచి చేరుచు నుంటి గెల్పుచే
కూరి నటన్నచేడుక దిగుల్ సక రాజకులంబు హాయిగన్.

డివి:

హైరా ! సౌఖ్యము గదా నిష్కల శతులకుఁ గాంతార్థప్రవే
శంబు. రమణీయంబు గదా యవాపకాములకు దైవవినిపా
తంబు. అపశ్చత్తాకరంబు గదా సంచితధర్ములకుఁ గాల
ధర్మంబు. నే నన్నచో —

హాసచంద్ర
బడిన

చ. భయమును వైరమున్ బరిభవంబు సమంబుగ వీడి కార్యమున్
నయవినయంబులన్ శరగణంబులఁ దీరిచి శత్రురాజ్యల
క్ష్మియుఁ దొలగంగఁ జేసి నిజమిత్రులయయ్యపకీర్తితోడనే
జయమును వత్సభూషణిని కాశ్వతకీర్తిగాంచఁ గల్గితిన్.

ఇరువురు:—తొలగుడు — తొలగుడు — అయ్యలారా !
తొలగుడు.

యాగం:—నన్ను జూడ నభిలషించుజనంబును దొలగింపజనదు.

చ. ఆరయుడు రండు మంత్రపదమం దభిలాష మనంబులోపలన్

వరతెడురాజపూరుషు లవారిగ తేనినిమి త మిటు దు

గృరదురవస్థ లన్నిటికి బా లగునన్ బరికించుచో మదిన్

దొమగునో తదీప్సితము ధీత తేమి వెనన్ దొలంగునో ?

౪౭

ఇరువురు:—తొలగుడు — తొలగుడు — మీ రిదివఱ కెన్నఁ
డీయాగంధరాయణజూడరా ఏమి ?

యాగం:—పూర్వము చూచిరి గాని యీరూపుతో గాదు.

గీ. పిచ్చివేసంబుతో నటు రచ్చలందుఁ

బరుగి డెడునాకు నీరూపు భావ్య మగునె ?

ఇట్టిరూపంబు గొనినందు కిప్పుడు చూపఁ

బడుచునున్నని గనుడు నాపనులు ప్రజలు.

౪౮

(ప్రవేశించి)

భటుడు:—ఆర్యా ! తమ కొకప్రియవార్తను దెలుపుచున్నాను.

వత్సరాజును గూడఁ బట్టికొనిరట.

యాగం:—ఇదియెన్నటికిని జరుగఁబోదు.

ఉ. బంధముఁ బాసి యెట్లా యరిపట్టణమందుననుండి వింధ్యసం

బంధివనప్రదేశముల భద్రవతీత్వరఁ బట్ట వచ్చు దు

స్పంధులు దవ్వుగాఁ ద్రుటి చెనన్ బహుయోజనములో గమించు నా

బంధురకీర్తి వత్సజనపాలుడు వైరులచేతఁ జిక్కునే ?

౪౯

భద్రదా ! అట్లేని ఎట్లు పట్టుకొని రని వింటివి ?

భటుడు:—నళాగిరిని వెంటఁ బరుగెత్తించి పట్టుకొని రట.

యాగం:—నళాగిరి కంతసామర్థ్య మున్నమాట వాస్తవమే గాని

అది స్వస్థి తముతో లేదు. అదియును గాక సరిగా శిక్షఁ

బొందినదియుం గాదు.

గీ. ఏనుగుల కగు వడి మావటీనిశిత
అట్టిమెడ శిక్షయే లేని యాగజంబు
వత్సనరపతి నడిపెడుభద్రవతిని
మించి నడుపంగ నల్లనిరించివశమె ?

౫౦

టూడూ:—ఆర్యా ! ఈ ప్రదేశం బాయుధీయసురక్షితం బగుటంజేసి
తా మీ యాయుధాగారంబుననే యుండ వలయునని మంత్ర
గారు సెలవిచ్చుచున్నారు.

కూగం:—బౌరా ! ఎంతపరిహాస్య మీవచనము.

గీ. వత్సరా జనువహ్నిని వైచి చెఱును
జాగరూకత వలసినసమయమందు
మంతులు పరుండినారు మైమఱచి యివుడు
రత్న మేగిన బెట్ట కీరక్ష యేల ?

౫౧

(నడిచి)

టూడూ:—ఇదియే ఆయుధాగారము ఆర్యులు ప్రవేశింతురుగాక.

(ప్రవేశించి)

మూడూ:—మంత్రీగారు తమకు గట్లు దొలగింప సెల విచ్చిరి.

కూగం:—అట్లేని తొలగింపుము నిజము భరతరోహకుండు
నన్ను జూడఁ దలంచుచున్నాడు. నేనును భరతరోహకుని
జూడఁ గోరుచున్నాను.

గీ. కోషియా నాగర్వదూషితోక్తులఁ జేసి
కడుభేద మాత్మలోఁ గాంచువాని
నేఁ మాఁచినటు నేయునీతిప్రయుక్తికి
నెదు రెత్తు దోచకే యెసగువాని
నీతికాస్త్రంబుల నిర్ధారితంబుల
సూక్తులపై దృష్టి చొఱనివాని
నన్ను వంచిచ్చినంతకు మించి నాబుద్ధి
బలమువే వంచింపబడినవాని

గీ. తనదుయత్నమ్ము మాలు యత్నమ్ముచేత
జాగరూకత భంగంబు సలుపుకూరు
విజయఁ గాంచఁ బ్రతిక్రియావిరతి సిగ్గుఁ
బొంది తలవాంచుమల్లుని బోలె నిపుడు.

౫౨

(తరువాత భరతరోహకుఁడు ప్రవేశించును)

భరతరోహకుఁడు:—ఎచ్చట యాగంధరాయణుఁ డెచ్చట యాగం
ధరాయణుండు ?

ఉ. మోసముచే నొనర్చుకొని మున్నె స్వకార్యము దుర్బిక్షుఁడై
గాసికై టేనికైయిపుడు కాలముగాక యణంగి మంత్రముం
జేసి ఫలింప నిట్లు పదశీలతమై తలయెత్తుపాము నా
భాసిలు నీ మహామహుని భవ్యుని నేమి నొవ్వనాడుదున్

౫౩

భటుఁడు:—యాగంధరాయణమంత్రిగా రేలినవారికొఱ కెదురు
చూచుచు నాయుధాగారముననే యున్నారు.

భరతరోహకుఁడు:—సరే కానిమ్ము.

ఆ. వె. కపటనీలహస్తీ గావించి వంఛింపఁ
బడియె నితఁడు మంత్రపదవియందు
తస్విరోధ మిపుడు తలపెట్టి యేమాయనా
నెదురు నూచుచుండె నిట్లు నాకు.

౫౪

భటుఁడు:—ఆర్యా ! ఈతఁడే యార్యయాగంధరాయణుఁడు.

భరతరోహకుఁడు:— (సమీపించి) ఓహో ! యాగంధరాయణా !
యాగం:—ఓ.

భటుఁడు:—ఏమీ యీస్వరగాంభీర్యంబు. ఈ మహామహుని
యేకాక్షరాత్మకం బగుమాటచేతనే యీప్రదేశమెల్ల నిండ్లి
పోయినది.

భరత:—(కూర్చుండి) వత్సరాజమాత్య ! యాగంధరాయణుఁడను
నశరీరంబు లగునక్షరంబులనే యిదివఱకు వినుచున్నాము.
నేడు మాభాగ్యంబుచే నిన్నుఁ జూడఁ గల్గితిమి.

యాగం:—ఏమీ ! మాభాగ్యంబుచేతనే చూడ గల్గితమనియా ?

ఆ. వె. కనుమ రక్తసిక్తగాత్రు నీగతి వైర
సద్వృత్తైకనిష్ఠ సలుపు నన్న
జనకు బరిభవించుచెనటని నులుమాడి
తుసి శాంతి నున్నదాని బోలె.

xx

ధరత:—గజవ్యాజంబున బ్రభువు గొనిపోవుటయు శౌర్య మనియే
గర్వించుచున్నావా ?

యాగం:—ఏమీ ! గజవ్యాజంబున బ్రభువు గొనిపోవుట యనియా?
అట్లేని ఇది మాత్రము మీకు న్యాయమా ?

మ. వరసాగం బని సాలవృక్షముదరిన్ వత్సేశు వంచించుటల్
చెఱు జే దిండుగ రిత్తసేల బతికిన్ జెజ్జం బొనర్పించుటల్
కరివశ్యత్వము పొందు గోల్పడునటుల్ గా వీణ గైకొంటలున్
మఱి న్యాయంబులు ? త్వత్కృతం బనుకరింపన్ మావి యన్యాయముల్?

ధరత: యాగంధరాయణా ! మహాసేనాత్మజ యగువాసవదత్త నన్ని
సాక్షిగా శిష్యురాలి జేసికొని మీవత్సరాజు అదత్తాష్ట
హారంబు గావించె. ఈచోరవర్తన మాతనికి న్యాయ్యమో ?

యాగం:—అట్లనకు మట్లనకుము. పాపము శిమించుగాక పాపము
శిమించుగాక ! శిష్యురాలిగ గొనుటయే తేనికి వివాహంబని
యెఱుంగుము. లేనిచో

గీ. భారతమహాశ్వావాయసంభవుడు వత్స
దేశముల కూరితుం డౌనధీశు డెట్లు
దేవిగా జేకొనక యుపదేశ మొసఁగు

* శిష్యులు గలదాని బూపలేవయసుదాని.

xx

ధరత:—అది యటుండ నిమ్ము. వత్సరాజు మామహాసేన మహారాజుల
వలన బంధమొచనసత్కారంబు వడసెగదా ! దానిసైతము
పరిగణింపక తత్పుత్ర గొనిపోవుట సమంజసమా ?

యాగం:— ఇటు లాడకు మీటు లాడకుము.

గీ. విను నళాగిరి గజశాస్త్రవిదులమాట
దాన నొనరించు మాత్రనియాన గాన
రాజు మారాజు విడిచె స్వర్ణకొఱకు
నెయ్యురకుఁ బ్రాణమానముల నిలుపుకొఱకు.

౫౮

భరత:— అట్లు నళాగిరిగ్రహచార్థమే మీజేడు విడిపింపఁబడినచో
మహాసేనులచే మఱల నేల బంధింపఁ బడఁడు ?

యాగం:— వల బంధింపఁబడఁడా ? తన్నుఁ దనయాపులను రక్షిం
చినమహానీయుని గృతఘ్నుఁడై బంధించినచో లోకంబు
దూఱు ననుభయంబుచేత.

భరత:— రాజ్యతంత్రజ్ఞుడ వయ్య నిట్లు పలికెద వేల ? యుద్ధావజ్ఞ
తులవిషయమై శాస్త్ర మేమి దండంబు విధించుచున్నది ?

యాగం:— మరణదండమును.

భరత:— వత్సరాజు మరణదండార్హుడేని మాచే న స్థైర సత్కృతుం
డయ్యె ?

యాగం:— కనుక నేగదా మహాసేనులశరీర మంట లేదు.

భరత:— ఇదీయు శక్య మనియే తలంచెనేమి మీరాజు ?

యాగం:— సంశయ మేమి ?

గీ. హస్తగతుఁ డైనమీతేని నణచకుండఁ
చొచ్చె ధర్మాత్ముఁ డైనమాభూషరుండు
కరివరముపైకి నెక్క కేకరణి ధరణి
వైజయంతిని గొనుటకు వలను పడును ?

౫౯

భరత:— కానిమ్ము కానిమ్ము. మహాసేనులకుఁ బ్రతికూలంబు గావించి
మఱలఁ గౌశాంబి కేగుదు ననియే తలంచితివా ?

యాగం:— ఏమీ ? ఎంత పరిహాస్య మీమాట!

గీ. ఏడుదెంచితి మీయెటయెడితి కను
తన్నుఁ దనయాపులను రక్షింపఁ బడఁడు ?

పిల్లగించితి మొదలంటఁ జెప్పమాన్.
చిన్నకొమ్మలఁ దునుముటఁ చిక్కఁ యుంక.

(ప్రవేశించి)

కౌంచుకీయుఁడు:—(చెవిలో) ఈలాగేలాగు.

భరత:—బిగ్గటగాఁ జెప్పము.

గీ. కారణంబులు పెక్కులు గలిగి యున్నఁ

గావు మా కన్నటికి నపకారి వీవు

నిదునుగుణంబులందున లేడు నీమక.

ఇదిగో భృంగార మొసఁగితి మిది గొనుము.

యాగర:—అయ్యో! ఛీ! ఛీ! వలదు వలదు.

గీ. ఆట వింతకు నేఁ గాచ్చినట్టి యిండ్లు

కాంతపడ వి: ? మంత్రజనులమదులు

వీక్షింపఁ జూచి నొక నొక నంత వీక్షింపఁ

దండ్యునకు వధ గాదె సత్కార మున్న.

(తెరలో హాహాకారము వినుబడును.)

భరత:—ఓయీ!

గీ. అయ్యో! అకస్మాత్తుముగ నొకభాగము

నేను దెంచెడియీధ్వని యేది వచ్చితి

దేగఁ జిక్కలరాచున డీలు వడిన

యట్టికురీనినాదంబు ననుకరించె.

ఈశబ్ద మెవరిదో తెలిసికొనిరమ్ము

కౌంచుకీయుఁడు:—చి త్తము.

(సోయి తెలిసికొనివచ్చి)

పూజ్యరా లగునంగారవతీదేవి వాసవదత్తాపహరణంబు
వలని శోకాతిశేకంబున సంత ప్తస్థాంత్రులై సాహచర్యముంజే
పడియేని బ్రాహ్మణులు శాయ దలంబివచ్చి యున్నారా

లుగా రీతీరుగాఁ బలికిరి. దేవీ ! ఏటి కీసంతోషసమయం
బున సరితాప మందెదవు ? భవదీయతనుజాతకు క్షత్రియో
చితం బగుగాంధర్వవివాహ మితఃపూర్వంబె నిర్వృత్తంబయ్యె.
కావున మన మిప్పుడు ఫలకస్థితం లగువాసవవత్తావత్సభూపతు
లకు వివాహ మాచరింతుముగాక అని. అందువలన అచ్చట

గీ. కంటఁ దడితోడ మోములఁ గొతుకంబు

గాన రాకుండఁ బనుల నాకస్మికముగ

మంగళద్రవ్యములు సెలగంగ నిపుడు

చేయుచున్నారు కాతుకశ్రీలు స్త్రీలు.

౯౩

యాగం:—అట్లేని మాటేనితో మహాసేనమహారాజులు వియ్యమందఁ
దలఁచుచున్నారు గాన భృంగార మిటు గొనిరమ్ము.

శాంచుకీయుడు:—ఇదిగో. చేకొనుడు (దగ్గటకుఁగొనిపోవుచు.)

భరత:—యాగంధరాయణా ! మహాసేనుడు మీ కింతకంటె మఱల
నేమి ప్రియంబు గావింపవలయును ?

యాగం:—మహాసేనుడు నాయందుఁ బ్రసన్నుడ డేని నా కింతకంటె
గావలసివది యేమున్నది ?

[భరతవాక్యము]

గీ. గోవులకు వ్యసనము తేక పోవుఁ గాత

శాంతిఁ జెందుత మఱి పరచక్రమెల్ల

ఈచతుర్వార్ధి సహిత వహితలంబు

సెప్పుడు మారాజసింహుడే యేటఁ గాత.

[అందఱు నిష్క్రమింతురు.]

ఇది చతురాంకము.

కవిశేఖర శతావధాని పల్లె పూర్ణప్రజ్ఞాచార్యాంధీకృతం

బద్ధప్రతిజ్ఞాయాగంధరాయణంబు

ప్ర. మ. ప్ర. మ.